

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Virtutibus Moralibus, De Justitia Et Jure Et De
Contractibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDCCXXXIII.

VD18 90392159

Pars III. De Injuriis in particulari, & necessaria restitutione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40993

PARS III.

*De Injuriis in particulari, & necessaria
restitutione.*

CAPUT PRIMUM.

*De Injuriis, & damnis in bonis spirituali-
bus, & necessaria restitutione.*

NOTA. Bona spiritualia alia sunt natura-
lia, ut potentia naturales, scientia, & ar-
tes, earumque usus; & alia supernaturalia,
quæ ad animæ sanctitatem, & salutem imme-
diatè ordinantur, ut sunt gratia, virtutes in-
fusa, earum actus, bona merita, Sacramen-
ta, &c.

Q.¹. *An qui injustè læsit alterum in bonis spiritua-
libus naturalibus tenetur ad restitutionem?*

Resp. Qui veneno, potionem, vel alio modo
alium memoriâ, vel usu rationis, aut alterius
potentia naturalis privavit, aut maleficiis de-
mentavit, vel vi aut fraude pertraxit ad aliquid
sumendum, ex quo tale damnum secutum est,
peccavit graviter contra justitiam, & tenetur
ex justitia tollere, ac curare ista mala, si potest,
& refarcire omnia damna inde secuta. *Est
communis.* quia illorum causa fuit per injuriam,
violando jus, quod proximus habet ad bona
natu-

naturalia, quodque non minùs strictum est, quàm jus ad bona externa, quæ possidet.

Item qui alteri causa est injusta damni in scientia vel arte, sive quia vi, fraude, aliâve viâ injustâ aliquos prohibuit ab acquisitione vel usu earum; sive quia cum ex officio, aut pacto teneretur alios docere, notabiliter fuit negligens in docendo, aut sine debita peritia munus docendi suscepit; sive quia culpabiliter falsa pro veris docuit, &c. Tenetur omnia damna inde ipsis, & aliis secuta resarcire, & revocare, quæ falsa docuit: nam qui actione, vel omissione injusta posuit causam damni, tenetur causam illam tollere, & damnum omne inde secutum resarcire; alioqui injuria non tolleretur.

Q. 2. *An qui alterum læsit in bonis supernaturalibus, tenetur ad aliquam restitutionem?*

Resp. I. Qui alterum vi, metu, vel fraude, vel alio modo injusto, induxit in peccatum, vel abduxit à bono opere, aut decepit falsâ doctrinâ contra fidem, vel bonos mores, tenetur ex justitiâ vim ac seductionem tollere, fraudem, & errorem aperire, remove causas ulterioris lapsûs, & curare, quantum fieri potest, ut alter restituatur in eum statum, de quo injustè eum dejecit, v. g. inducendo ad pœnitentiam, orando Deum pro ejus conversione, &c. *Est communis.* quia est causa injusta talis damni: quilibet enim habet jus, ne

○ 2

inju-

injustè lædatur in bonis animæ, sicuti in bonis corporis. At talis injustè lædit; nam quisque habet jus, ne decipiatur in suis bonis, & ne vis ei inferatur sine iusta auctoritate, quæ nequit esse ad peccatum, & errorem. Ergo tenetur causam damnorum, quam injustè posuit, tollere, & omnia damna jam ex ea secuta restituere. Hinc qui prava dogmata docuit, tenetur revocare, & quantum potest disseminatos errores ex animis evellerè, etiam cum damno vitæ.

Resp. II. Ex communi qui sine vi, metu, fraude, & deceptione alium in peccatum induxit, non tenetur ei ex iustitia ad restitutionem, nisi sit Prælatus, vel alius, qui ex officio tenetur promovere bonum spirituale suorum: quia ubi non est vis, nec fraus, nec deceptio in inductione, nec culpa contra officium, injuria non est, quippe quæ scienti ac sponte volenti fieri nequit. Talis tamen tenetur ex charitate, plusquam alii, curare ut alter convertatur; nam charitas & æquitas exigat, ut is, qui malo suo exemplo vel consilio alium pervertit, curet præ cæteris, ut convertatur. Si quis tamen etiam solo consilio, vel precibus induxisset alterum in peccatum injustitiæ contra tertium, peccavit contra iustitiam: nam inducens peccat contra virtutem, cui opponitur peccatum, ad quod inducit, & in defectum inducti tenetur ei tertio de damno, quilibet enim habet jus, ne quis positivè
coope-

cooperetur ad ejus damnum, sine ejus consensu, vel sine justa causa, & auctoritate.

Q. 3. *An qui avertit aliquem à Religione, tenetur ad aliquam restitutionem?*

Resp. I. Qui vi, metu, calumniâ, fraude, mendacio, aliôve modo injusto impedit, vel avertit aliquem à Religionis ingressu, aut professione, peccat graviter contra justitiam, & tenetur vim, ac fraudem tollere, & ei suadere ingressum, seu reditum, & Monasterio compensare, quanti valebat spes commodi temporalis, quod ex ipsius donatione, labore, ac industria expectabatur, si injustè abductus non fuisset. *Est communis.* quia utrique fecit injuriam damnosam; nam quisque habet jus strictum, ne viâ injustâ bonum eius impediat. Talis tamen seductor non tenetur ipse Religionem ingredi: tum quia fortè non est aptus; tum quia status Religionis, cùm sit status perfectionis, requirit Dei vocationem, & nullus ad illum, nisi spontè volens, admitti debet.

Resp. II. Ex communi, qui alterum sine vi, fraude, mendacio, aliâve viâ iniustâ, sed sine iusta causa avertit à Religionis ingressu, vel professione, non tenetur ad restitutionem; quia nemini fecit injuriam. Sed peccat contra charitatem, retrahendo eum sine iustâ causâ à maximo bono, & constat, ex *Trident. sess. 25. cap. 18.* ubi excommunicat. *Eos qui san-*

Etiam Virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impederint. nam tanta poena supponit culpam mortalem. Eadem autem est ratio, si iuuenis, vel vir abducatur à Religione. Nulla tamen erit culpa, si adsit causa iusta dissuadendi Religionem, ut si quis non sit aptus, vel si in illa Religione, seu Monasterio observantia Religiosa non vigeat, vel si parentes graviter egeant filii auxilio. Licet etiam parentibus, si prudenter dubitent de viribus, vel constantiâ suorum liberorum, illos ad tempus non longum retinere, & probare; graviter peccant, si eos exponant periculis peccandi, vel aliciant per se, aut alios ad voluptates, aliâve illicita, ut sic à proposito avocent.

Resp. III. Qui Religiosum, etsi sine vi, & dolo, sed solo consilio, vel precibus à Religione abduxit, tenetur ex iustitiâ compensare Monasterio damna temporalia inde secuta: quia fecit iniuriam Religioni; nam hæc habet ius retinendi suos subditos tanquam membra, & Religiosus per vota totum se tradidit Religioni in honorem Dei, & sic Religio habet ius ad commoda, quæ præstitisset, & quibus privatur per abductionem. Sic abducens servum à Domino tenetur ad restitutionem.

CAPUT II.

De Injuriis in corpus proximi per homicidium, & mutilationem, & necessaria restitutione.

NOTA. 1. Præcepto *Non occides* prohibentur homicidium, mutilatio, percussio, & similis afflictio, ac damnificatio corporalis iniusta; item horum causæ, & dispositiones, ut odium, vindicta, ira, rixæ, &c. Imò ut à Christo explicatur, est etiam affirmativum, præcipiens humanitatem, mansuetudinem, patientiam, iniuriarum condonationem. Porro homicidium, quod est iniusta hominis occisio, gravissimum crimen est, cum per illud iniuste adimatur proximo bonum omnium temporalium maximum, & irreparabile. Eit etiam gravius ex circumstantia personæ, quæ occiditur, ut si sit Pater, consanguineus, Clericus, &c.

Not. 2. Est de fide licite occidi bruta animalia in usus hominum, ex Gen. 9. *Omne quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum*: nam homo est Dominus animalium, ex Gen. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus Cæli, & universis animantibus, quæ moventur super Terram.* Tenetur tamen homo abstinere à crudelitate, quâ utendo, & bestias doloribus sine causa conficiendo, peccat saltem venialiter: quia in hoc est quædam inordinatio, & abusus

sus Domini. Hinc illud, Prov. 12. *Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.*

Q. I. An licet peccatores occidere?

Resp. Licet auctoritate publica occidere peccatores Reip. noxios. Prob. 1. ex Exodi 22. *Maleficos non patieris vivere,* & ad Rom. 13. de supremo principe dicitur, *Non sine causa gladium portat, Dei enim Minister est, vindex in iram, ei qui malum agit.* 2. Quia talis potestas necessaria est Reip. ad bonum commune, & publicam tranquillitatem: Ideoque à Deo Reip. concessa est. Et quia pars noxia toti potest ob totius conservationem excindi, cum pars sit propter totum.

Resp. II. Non licet auctoritate privata peccatores occidere, præcisè propter eorum scelera. *Ita omnes* ex Mat. 26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* & ex c. *Quicumque* 23. q. 8. quia non licet occidere peccatores, nisi auctoritate à Deo concessâ propter bonum commune; ac proinde id ad eum solum pertinet, cujus est procurare bonum publicum. Nec obstat, quòd interdum permittatur, ut quis possit occidere quosdam subditos Reip. publicos hostes; quia tunc non occiduntur privatâ, sed publicâ auctoritate concessâ à Principe.

Sed an licet verberare aliquem ob culpam, quam admisit?

Resp. Non licet, nisi habenti potestatem in delin-

delinquentem; quia (ut ait S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 2.) *Per verberationem nocumentum inferitur corpori ejus, qui verberatur; nocumentum autem inferre alicui non licet, nisi per modum pœnæ propter justitiam. Nullus autem justè punit aliquem, nisi sit ejus jurisdictioni subjectus. Et ideo verberare aliquem non licet, nisi habenti potestatem aliquam super illum, qui verberatur. Et quia filius subditur potestati Patris, & servus potestati Domini, licite potest verberare Pater Filium, & Dominus servum, causâ correctionis & disciplinae. Idem dic de Magistro, & tutore; quia gerunt vicem Patris.*

Q 2. *An licet occidere uxorem, vel Filiam in adulterio deprehensam, vel ipsum adulterum?*

Resp. Neg. Est communis. Prob. ex cap. Inter hæc & seq. 33. q. 2. & ex S. Aug lib. 2. de adulter. conjug. cap. 15. ibi: Non licet uxorem adulteram occidere, sed tantum dimittere. 2. Quia non licet propriâ auctoritate, ut patet; neque etiam ullâ lege humanâ potest id fieri licitum: tum quia ubi observari potest ordo judicii, iniquum est Reum inauditum, destitutum omni defensionis remedio, nullo servato Juris ordine, & sine judicio punire, pœnæq; executionem committere ipsi offenso, & quidem illico, cum animus recenti offensa maximè perturbatus est. Hinc Reg. Jur. 136. Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè fieri possit.

possit. Tum quia est contra charitatem sine urgente necessitate recusare reo spatium ad penitentiam, sed illum statim cum periculo certo damnationis æternæ occidere. 3. Alexand. VII. damnavit hanc propos. *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Porro leges civiles, quæ hoc factum non improbant, id faciunt per meram tolerantiam, ne videantur favere adulteris, & ob justum, ac gravissimum dolorem in tali casu, & vehementiorem iræ motum; quem quis facile temperare nequit.

Q. 3. *An licet seipsum occidere, vel mutilare?*

Resp. I. Non licet sine auctoritate divina seipsum occidere. *Ita omnes.* Constat 1. ex S. Aug. lib. 1. *de Civit.* cap. 17. & can. 10. & seq. 23. q. 5. & ex generali præcepto, *Non occides.* 2. Quia homo non est Dominus suæ vitæ, sed solus Deus, ex Deut. 32. *Ego occidam, & ego vivere faciam.* Ergo homo non potest sine auctoritate Dei seipsum destruere; nam est illicitum, & injustum destruere rem alterius sine ejus consensu, & jus ejus usurpare: destructio enim rei propria auctoritate facta, est actus Domini in illam. 3. *Qualibet pars id, quod est, est totius: quilibet autem homo est pars communitatis: unde in hoc, quod seipsum interficit, injuriam communitati facit.* ait S. Thom. q. 64. a. 5. Porro Martyres, qui se in rogam con-

jecere,

fecere, id fecerunt ex speciali Dei inspiratione, ac proinde auctoritate divina.

Hinc 1. non licet auctoritate privata occidere aliquem volentem, & petentem: quia nullus potest dare hanc facultatem, cum solus Deus habeat Dominium vitæ. 2. Nunquam liciti sunt erga seipsum actus per se mortiferi, qui immediatè, & ex propria natura tendunt ad mortem, ut jugulatio, strangulatio, sumptio veneni, præcipitatio ex alto loco, projectio in rogam, & similes; quia esset seipsum directè, & positivè occidere. 3. Quilibet tenetur vitam, & membra conservare mediis ordinariis: tum quia sicut DEUS vetat propriam vitam sibi auferri; ita jubet, ut quisque tanquam à Deo constitutus vitæ ac membrorum suorum custos, vitam, ac membra conservet: tum quia moraliter censetur mortem sibi inferre, qui non utitur mediis, quæ auctor naturæ providit ad ordinariam vitæ conservationem. Tamen juxta multos non tenemur uti mediis valdè extraordinariis, vel prætiosissimis cum jactura omnium bonorum; quia hoc non est se occidere, sed solum suam mortem permittere ob justam causam.

Resp. II. Ex communi, licet ob gravissimam, ac justam causam aliquid facere, vel omittere, unde præter intentionem mors certò sequatur; nam non est prohibitum homini, ne vitam suam periculis unquam exponat, nec præceptum est, ut semper conetur eam positivè
ser-

servare, quantum potest, sed tantum ne absque justa causa illam periculo exponat. Sic miles potest, & tenetur manere in statione ob bonum commune, & aggredi hostes cum certo mortis periculo. Item Reo morte damnato licet non fugere è carcere ad satisfaciendum Deo, & Reip.

Resp. III. Non licet seipsum mutilare, nisi hoc sit necessarium ad salutem corporis. *Ita omnes.* Quia homo non est Dominus membrorum suorum, sicut nec sui ipsius; sed habet duntaxat convenientem eorum usum, & administrationem ad bonum totius corporis. Hinc nunquam licet se castrare ad vitandas tentationes, servandamque castitatem: idque verat Conc. Nicæn. I. Can. I. Nam mutilatio nunquam est medium necessarium ad salutem animæ, cum membra perniciem animæ nunquam afferre possint; alioqui Deus pravè naturam instituisset. Imò hæc mutilatio non est remedium ad castitatem utile, cum non tollat tentationes carnis, ut docent SS. Patres Basil. Chrysost. & August. Item non licet parentibus castrare pueros, etsi consentientes, ad conservandam vocis suavitatem, etiam in obsequium Ecclesiæ; quia solus Deus est Dominus corporis, & membrorum, qui sic concessit homini usum fructum membrorum; ut eorum abscissionem permiserit tantum ob salutem totius.

Dixi, *nisi sit necessarium*, &c. Quia pars ordina-

dinatur ad totum, & est propter totum: ergo refecari potest membrum, ad servandum totum corpus. Imò tenetur homo permittere abscissionem membri, si hæc à Medicis judicetur necessaria ad vitæ conservationem, nec perferendi sint acerbissimi dolores; quia tenetur vitæ suæ periclitandi opitulari mediis non valdè difficilibus, cum sit ejus custos, & œconomus, non Dominus. Quod si ingentes cruciatus perferendi essent, non teneretur id permittere, ita passim Doctores: quia non tenetur vitam conservare mediis nimis acerbis, & moraliter impossibilibus, nisi tamen ejus vita censeatur bono communi necessaria.

Q. 4. An licet aliquando occidere innocentem?

Resp. I. Nunquam licet directè occidere. *Ita omnes. ex Exod. 23. Infontem, & justum non occides; quia aversor impium.* Nam nullus homo habet dominium vitæ alterius, sed solus Deus. Hinc non licet infantes, vel uxores hostium in bello etiam justo captos occidere, ut parentes obsessi se ad filios à nece liberandos dedant. Nec etiam licet rabiosos suffocare, ne alius noceant, sed debent includi, vel alligari. Quòd si quem injustè aggrediantur, is solùm potest vim vi repellere, cum debita moderationè, nec plus quàm necessarium est ad vitam tuendam.

Resp. II. Licet interdum ob gravissimam causam aliquid facere, vel omittere, unde præ-
ter

ter intentionem sequatur mors innocentis. Ita passim Doctores, qui docent 1. In bello justo licere duci ad expugnandos hostes dirigere tormentum bellicum in turrim, vel arcem, in qua innocentes aliqui præter ejus intentionem perituri sunt: tunc enim non censetur moraliter causa illorum mortis, sed solum illam permittere, nam utenti jure suo non imputatur effectus præter intentionem secutus. 2. Licere civitati cogere civem innocentem ad adeundum tyrannum, qui civitati excidium minaretur, nisi civis ille sibi traderetur, licet prævideretur occidendus; nam civitas potest cogere cives ad id, ad quod jure naturali tenentur: at innocens ille jure naturali tenetur vitam certo mortis periculo exponere propter bonum commune. Quod si civis ille nollet obtemperare, jam verè non esset innocens: unde jam posset à Rep. tyranno tradi. Secus, si tyrannus peteret virginem ad illam stuprandam: nam non posset à Rep. cogi ad adeundum tyrannum, tum propter animæ periculum; tum quia illum adire in talibus circumstantiis est consentire luxuriæ.

Q. 5. Nunquàmne licet procurare abortum?

Resp. I. Per se semper est mortale directè impedire, ne foetus humanus concipiatur, aut conceptus animetur, vel foetum ejicere. Prob. 1. ex S. Basil. Epist. ad Amphil. Quæ de industria foetum corrumpit, cadis pœnas luat. Formati autem

autem, vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Et ex conciliis Eliberit. Ancyra. Mogunt. Wormat. & ex cap. 5. de Homic. ibi: Si aliquis causâ explendæ libidinis, vel odii meditatione, homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur. 2. Innoc. XI. damnavit hanc propos. Licet procurare abortum ante animationem, ne puella deprehensa occidatur, aut infametur. 3. Hoc repugnat bono speciei humanæ, & naturali fini seminis humani, quod ex se ordinatur ad generationem, & speciei humanæ conservationem, ac propagationem: ideóque ingens scelus est. Idque debuit in omni casu à DEO prohiberi; nam si id aliquando liceret, periculum esset ne homines delectatione copulæ contenti, partum prolis negligenter, & sæpè impedirent ex aliquo pretextu, ut curis, & laboribus prolis liberarentur: quod cederet in detrimentum speciei humanæ, & foret occasio fornicationi, & stupris, à quibus absterret timor prolis. Hoc tamen scelus non est propriè, ac strictè homicidium, ex cap. 20. de Homic. ubi dicitur non inducere irregularitatem; nam fœtus inanimis non est simpliciter, & completè homo: homo enim est compositum ex corpore, & anima spiritali unitis.

Resp. II. Qui animato fœtui abortum procurat verè, ac propriè homicidium committit. Nam revera hominem injustè occidit, ideóque

que fit irregularis, exc. cit. item ex constitut. Sixti V. & Greg. XIV. excommunicatus est. Quòd si parens id faciat, verè fit parricida: quare nunquam licet abortum foetus animati procurare, et an si alio qui sit periculum, ne foetus simul cum Matre intereat; quia nunquam licet occidere innocentem, etiam ad servandam alterius vitam. eodem die si dubium sit, an foetus sit animatus; quia esset se exponere periculo occidendi innocentem.

Hinc mortaliter peccant Medici, vel alii qui dant potiones ad procurandum abortum, five foetus sit animatus, five non, & mulieres sumentes. Item qui abortui occasionem præbent etiam præter intentionem; dando operam rei illicitæ, vel debitam cautionem omit- tendo: ut si quis percutiat mulierem gravidam, *vel si ipsa nimis saltavit, vel nimis inordinate laboravit, vel propter inordinatas lascivias*, ait Sanctæ Antonin.

*Not. Innoc. XI. damnavit hanc proposi-
tionem: Videtur probabile omnem foetum, quamdiu in utero
est, carere anima rationali, & tunc primum inci-
pere eandem habere, cum paritur: ac consequen-
ter dicendum erit, in nullo abortu homicidium
committi.*

Cum autem incertum sit animationis tem-
pus; alii enim assignant diem à conceptu 30.
vel 40. pro mare & 50. vel 80. pro foemina;
alii aliter; raro abest periculum homicidii in
procurando abortu.

Sed

Sed num licet ad Matris conservationem ei præbere pharmacum, quo foetus putetur moriturus?

Resp. I. Non licet præbere Matri, nec ei sumere remedium ex vi sua ordinatum ad expulsionem foetus sive animati sive inanimati, etiam si certa sit utriusque mors, si non adhibeatur, & probabile sit Matrem servandam esse illo adhibito. Ita *Azor, De Lugo, Sylvius, & alii.* quia hoc esset procurare abortum directè, seu ex natura operis, quod est semper intrinsicè malum, utpote contra naturam, & finem generationis. idque etiam si foetus non sit animatus; nam ex natura rei, & ordinatione auctoris naturæ foetus concipitur, ut animetur, & animatus edatur in lucem. Multò minus id licet post animationem foetus: nunquam enim licet occidere directè innocentem, ut alius servetur. Nec infans est injustus aggressor vitæ Matris, nihil enim injustum contra eam molitur; nec est membrum seu pars physica Matris, cum sit homo ab illâ realiter distinctus.

Resp. II. Ex communi, licet Matri sumere, & ei præbere remedium per se curativum Matris, nec per se tendens ad abortionem, quamvis sit periculum, ne inde abortio sequatur; modò constet foetum non esse animatum, & Mater alioqui moritura esset: quia tunc si abortio contingat, non censetur procurata, sed solum permessa; nam præter intentionem nec

ex ipso opere contingit, Matre utente jure suo: Mater enim in tali casu non privatur jure utendi remediis ad vitæ suæ conservationem necessariis, nec per se abortum procurantibus. Non licet tamen Matri non ex morbo periclitanti sumere, nec ei dare pharmacum quodvis, quo expellatur, vel expelli possit foetus etiam inanimatus; quamvis Matri immineret infamia, vel mors inferenda ab extrinseco: quia tunc directè intenditur abortus ad vitandam infamiam per mortem: nam pharmacum per se directè nihil facit ad alterutram vitandam, nisi per expulsionem foetus tanquam medium; nec sumitur nisi ex intentione procurandi abortus ut mediis ad vitandam infamiam, vel mortem. *Azor, Cardenas, &c.*

Resp. III. Si proles sit animata, vel dubitetur an sit, est mortale adhibere remedium directè curativum Matris, sed cum periculo mortis foetus, si probabile est eo non sumpro prolem vivam edendam esse, & sic Baptizandam. *Est communis.* quia Mater tenetur salutem æternam prolis in extrema necessitate præferre vitæ propriæ corporali. Non tamen licet Matrem discindere, ut proles Baptizetur; quia directè occidere innocentem est intrinsecè malum; ideóque illicitum ob ullum finem bonum: nam non sunt facienda mala, ut eveniant bona, *Rom. 3.*

Quòd si æquale periculum est abortus sive remedium sumatur, sive non, licet Matri illud sumere:

sumere: quia tunc sine majorē periculo ac damno foetus consulitur vitæ Matris.

Q. 6. An licet injustum aggressorem actualem occidere in vitæ suæ defensionem?

Resp. Ex S. Thom. Catechismo Romano, & communi sententiâ Doctorum, licet omnibus, cum moderamine inculpatae tutelæ. Quia 1. Exodi 22. qui furem nocturnum occidit, dicitur non esse reus mortis; quia nempe fur ille præsumitur venisse animo non solum furandi, sed etiam occidendi, ut explicat S. August. 2. ex cap. 18. de Homic. *Vim vi repellere omnes leges; & omnia jura permittunt.* 3. Homo habet jus conservandi vitam injustè oppugnatam, & illam præferendi vitæ injusti aggressoris, qui se ex mera malitia in hoc periculum mortis conjicit.

Sed ut hoc licitum sit, quædam requiruntur. 1. Ut sit actualis aggressio; nam ante actum aggressionis, & post eum occidere non licet, quia nulla est tunc vis repellenda; nec opus est defensione, ubi non est aggressio. Hinc ex communi sententia non licet occidere, aut repercutere eum, qui percussit, & jam fugit, vel certè destitit, aut ob vulnus acceptum non potest jam nocere; tunc enim occisio, vel percussio non est necessaria ad propulsandam injuriam, cum jam illata sit, & jam cessarit aggressio; unde esset ultio, quæ privato nunquam licita est. Item qui scit alium

P a

se que-

se quærere ad occidendum, non potest illum prævenire occidendo; quia non esset vera defensio.

2. Ut nihil fiat, nisi quod necessarium est ad vitam servandam; nam non licet inferre majus damnum, aut uti vi majore, quàm necesse sit ad vitæ defensionem: alioqui jam non est defensio, sed ultio injusta; & ideo cap. cit. Innoc. III. ait: *Quamvis vim vi repellere omnia jura, & omnes leges permittant; tamen id fieri debet cum moderamine inculpate tutelæ; non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam.* Hinc si injustum inuasorem armis spoliando, vel debilitando, aut vulnerando, possis mortem vitare, non licet illum occidere; cum tunc ejus occisio non sit necessaria ad vitæ defensionem.

3. Ut nihil ex odio, neque ex animo vindictæ fiat, & ut non intendatur per se mors inuasoris, sed sola vitæ propriæ conservatio per justam sui defensionem; quia occisio hominis privata auctoritate facta, non est finis licitus, nec medium per se necessarium ad sui defensionem; sed est tantum aliquid consequens per accidens ex necessitate finis. *Illicitum est, quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat; nisi ei qui habet publicam auctoritatem, qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes, & in Ministro Judicis pugnante contra latrones: quamvis etiam*

isti

isti peccent, si privata libidine moveantur. ait S.
Thom. 2. 2. q. 64. a. 7.

4. Ut aggressor non sit persona Reip. necessaria, vel valdè utilis, ut princeps, dux exercitus; &c. Quia ex ordine charitatis bonum commune, ut pote bonum multorum, præferri debet privato, quod est bonum unius, vel paucorum.

Cæterùm in praxi percussio, & occisio injusti vitæ aggressoris rarò vacat culpa, quia nunquam ferè servantur conditiones ad licitam defensionem requisitæ. Et ideo aliqui Patres occisionem sine publica auctoritate factam, indefinitè damnant, scilicet ob periculum vindictæ, & excessûs in modo defensionis, vel ob intentionem directam occidendi.

Dices. Tenemur plus diligere salutem animæ proximi, quàm vitam nostram corporalem. *R.* Tenemur plus diligere affectivè, & etiam effectivè, cum proximus est in necessitate. Non tamen tenemur vitam nostram pro salute proximi profundere, nisi in casu necessitatis, in quo egeat nostra ope. At tunc invasor non est in necessitate, sed in voluntaria malitia, nec eget ope mea; nam potest facillè se periculo liberare desistendo ab injuria. Licet tamen oppugnato, ad perfectiorem actum charitatis, quo vita exponitur pro salute animæ inimici ex mera malitia, periclitantis exercendum, sinere se occidi potius, quàm occidere, modo sit moraliter certus se esse in statu gratiæ; *Nam*

aliàs fatuè faceret exponendo se morti corporis, & animæ; cùm sibi per mortem præludatur via pœnitentiæ. ait S. Antonin. p. 2. tit. 1. cap. 3.

Sed an tenetur ad restitutionem, qui in defensione vitæ alterum occidit, vel mutilavit?

Resp. Non tenetur, si id fecit cum debitâ moderatione; quia nullam intulit injuriam, Sed qui justæ defensionis modum excedit occidendo, cùm potuisset aliter vitam tueri, v. g. fugiendo, cùm id posset saltem sine gravi ignominia, vel armis spoliando, aut saltem non lethaliter vulnerando, tenetur omnia damna compensare; quia illa occisio fuit injusta, utpote non necessaria ad vitæ defensionem: nam privatus nullum habet jus, nisi ut vitam tueatur per medium ad hoc necessarium; & quisque jus habet, ut non occidatur ab alio auctoritate privata, nisi ob necessariam vitæ defensionem. Ergo talis est causa injusta mortis, & damnorum inde secutorum. Ita Azor, Sanchez, & alii, estque communior sententia.

Q. 7. An licet occidere accusatorem, & falsos testes, qui vitam injustè oppugnant?

Resp. Neg. Quia 1. qui falsum testimonium dicit in judicio, non censetur aggressor vitæ, sed committit injustitiam, quæ ex se puniri potest, & aliâ viâ repelli: nam non propria auctoritate, sed per judicem, & servato ordine juris

juris procedit. 2. Hoc debuit jure naturali in omni casu prohiberi: nam si hoc liceret, aperiretur via multis cædibus, homicidiis, cum gravi detrimento Reip. homines enim sibi facile persuaderent se injustè accusari, & nullam aliam defensionis viam esse, præter mortem Accusatoris. 2. Alex. VII. damnavit hanc propos. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem à quo iniqua certò imminet sententia, si alià vià non potest innocens damnum evitare.*

Q. 8. *An licet occidere pro defensione pudicitiae eum, qui eam tentat violare?*

Resp. Multi docent id licere, si aliter pudicitia defendi nequeat, hancque esse communem Doctorum sententiam asserit Lessius. Probant, quia præterquam quod in hac re sit periculum consensûs in delectationem, ideòque peccati, imò & depravationis; pudicitia, ac integritas est bonum maximi momenti, superioris ordinis ad bona fortunæ, imò in æstimatione multorum bono vitæ, æquiparandum, & aliunde si amittatur, irreparabile. Idem docet Sanctæ Antonin. 2. p. tit. 7. c. 8. *Quia, inquit, illa utitur jure suo naturali, quo licet vim vi repellere, & magis tenetur salutis sue providere quam alterius; nam exponit se periculo consentiendi actui peccati, permittendo se opprimi propter difficultatem renitentiae voluntatis.*

Sed Alii negant. Quia 1. hic casus nec à

Script. nec à PP. nec à Conciliis, aut summis Pontificibus excipitur à prohibitione generali, *Non occides*; 2. Pudicitia, cum sit virtus, non in corpore, sed in anima residet, nec amitti potest, nisi per consensum liberum, ex S. Aug. lib. 1. de Civ. cap. 18. & ex S. Hier. in cap. de Pudicitia 32. q. 5. *Corpus mulieris non vis maculat, sed voluntas.* & aliunde per occisionem invaloris adimitur ei poenitentiae, & animae salvandae locus. Probant etiam, ex S. Aug. lib. 1. de Liber. Arbit. cap. 5. Sed S. Doctor ibi. Evodium inducit loquentem, ut notatur in nova editione; & ipse postea respondet: *Multò minùs ego invenire possum, cur hominibus defensionem queras, quos Reos nulla lex tenet.*

Porro certum est teneri mulierem, vel adolescentem resistere invalori pudicitiae, tum interius per displicentiam, tum exterius totis viribus, manibus, pedibus, aliòve modo sibi possibilib; ita ut ei non liceat, etiam ad vitandam mortem, quieto, & immoto corpore manere: nam non resistentia exterior esset cooperatio, qualis potest esse ad congressum turpem. Nulla enim cooperatio requiritur in scæmina ad talem actum, nisi quòd quiescat, & non resistat positivè viro. *Ita De Lugo.* Quòd si nequeat se tueri, tenetur alios clamoribus in auxilium advocare; nam tenetur adhibere omnes vias necessarias ad impediendum turpem congressum. Hinc Deut. 22.
puella,

puella, quæ in civitate vim patiens non clamavit, jubetur lapidibus obrui.

Q. 9. An licet occidere furem, in defensionem bonorum, quæ dicuntur fortuna?

Resp. I. Certum est non licere ob bona non magni momenti: nam recta ratio dicit nefas esse gravissimum malum, præsertim auctoritate privata, inferre proximo, ad vitandum nostrum leve damnum. Item si bona sint magni momenti, sed possint aliter recuperari, putà in judicio: nam tunc sine causa justa, & necessitate occideretur proximus privata auctoritate: punitio autem pro injuria pertinet ad solam auctoritatem publicam. Imò debet esse certum nec licere occidere ad tuendum bona etiam magni momenti, sed quæ non sint necessaria Domino ad vivendum convenienter suo statui; licet aliter recuperari nequeant: quia tunc cessat ratio, quæ à multis affertur ad probandum licere occidere, pro talibus bonis servandis; & nimis magna esset proportio inter malum, quod inferretur, & illud, pro quo vitando inferretur; ideòque inæqualitas, & injustitia.

Resp. II. Multi cum S. Antonino docent licere injustum aggressorem actualem occidere in defensionem bonorum magni momenti, quæ non possint aliter recuperari. Sed alii non pauci negant id licere etiam Laicis; nisi bona illa sint vitæ conservandæ simpliciter

P 5

necef-

necessaria. Ita Innoc. IV. in c. *Si vero*, Tabiena, Abulens. Panormit. Rosella, Grandin, Fagnan asserens esse communem Canonistarum, &c. Quia 1. Neque Scriptura, neque Patres, neque Canones, neque summi Pontifices, hunc casum excipiunt à generali præcepto, *Non occides*. Imò Exod. 22. Deus id expressè vetat; nam dicit eum, qui furem diurnum occiderit, esse reum homicidii: quia scilicet, ut habetur cap. 3. de Homic. *Poterat discernere, quod ad furandum, non ad occidendum venisset, & ideo non debet occidi*, ergo non licet furem occidere, qui venit tantum ad furandum. Quare cum eodem, cap. Exod. dicitur... *Si effringens fur domum fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis*. agitur de fure nocturno, qui præsumitur velle etiam occidere; nam additur: *Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur*. 2. Ex S. Greg. lib. 31. Moral. cap. 8. *Plus ipsis raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare*. 3. Quia iniquum est, & contra debitum ordinem charitatis privata auctoritate adimere proximo bonum superioris ordinis, & per se irreparabile nempe vitam, ad bonum inferioris ordinis, & per se reparabile conservandum. 4. Ex Jure Civili L. 4. ff. ad L. *Aquil.* non permittit furem diurnum occidi, nisi se telo defendat: unde solum vitæ periculum excipit, & L. 9. ff. ad L. *Cornel.* dicitur. *Furem*

rem nocturnum si quis occiderit, ita demùm impunè feret, si parcere ei sine periculo suo non poterit. 5. A Clero Gallicano an. 1700. damnata est ut Legi Dei, & ordini charitatis divinitus instituto contraria, perniciofa, & erronea hæc propositio generaliter & indefinitè sumpta: *Non solum vitam, sed etiam bona temporalia, quorum jactura esset damnum gravissimum, licitum est defensione occisiva defendere. Fatemur rariùs licitum esse Ecclesiasticis. Si tamen aliquando contingat futurum tale malum, id est gravissimum damnum, etiam ipsis licitum erit bona ista cum occisione furis defendere.*

Object. 1. Cap. Interfecisti, de Homic.

Resp. Ibi non excusatur ob occisionem furis; nisi qui occidit, *Se, suaque liberando.* Ergo ad solas res conservandas non licet occidere furem: nam ista ponuntur copulativè; non sufficit ergo altera pars, ut notavit Panorm.

Object. 2. Leges omnes vim vi repellere permittunt.

Resp. Id licet, sed cum ea moderatione, quam recta ratio, & lex charitatis præscribunt. At non servatur hæc moderatio, cum occiditur homo ad defensionem bonorum; quia tunc privata auctoritate eripitur bonum majus, & per se irreparabile, ad conservandum minus bonum, & per se reparabile, quod sanè inordinatum est, & iniquum. Bona porrò variis modis defendere licet etiam armis, si necesse sit; modò caveatur, ne in vasor mutiletur, & occidatur. *Not.*

Not. Innoc. XI. damnavit has tres propositiones. 31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. 32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. 33. Licitum est, tam heredi, quam legatario, contra injuste impediendam ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injuste impediendam.

Q. 10. An licet occidere alium in defensionem honoris, & famæ?

Resp. Nemini licet etiam ad injustam infamiam, aut contumeliam impediendam, vel reparandam; quia vita est bonum per se irreparabile, & majus honore, ac fama; cum inter bona naturalia principem locum obtineat. Ergo iniquum est, & contra legem charitatis, eam adimere proximo ad defensionem honoris, & famæ, quæ sunt bona inferioris ordinis, & per se reparabilia. Id etiam repugnat patientiæ, mansuetudini, & humilitati christianæ. 2. Percussio, vel occisio in illo casu est vindicta, non defensio; nam non conducit ad servandum honorem, utpote jam ablatum per injuriam, sed solum ad acquirendum alium honorem apud mundanos homines ob fortitudinem falsam, qua offensam vindicasti. 3. Si id liceret, pateret via multis cædibus, violent-

lentiis, & perturbationibus in magnam Reip.
 perniciem: unde debuit prohiberi lege natu-
 rali. 4. Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Fas*
est viro honorato occidere invasorem, qui nititur
calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari
nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat
alapam, vel fuste percutiat, & post impactam
alapam, vel itum fustis fugiat. Hinc etiam,
 ex communi, non licet alapam pro alapa, fu-
 stem pro fustibus reddere, si jam percussor ab
 injuria destitit: quia jam non esset defensio,
 quæ locum non habet, nisi in actuali aggres-
 sione; sed hoc esset vindicta, cum non sit uti-
 le ad tuendum, vel recuperandum honorem,
 nisi quatenus continet rationem vindictæ,
 quæ semper illicita est. *De Lugo* Imò non
 licet convitiis convitiis, contumelias contu-
 meliis repellere: quia hæc non est via ordina-
 ta, & apta honoris defendendi, sed reddere-
 tur malum pro malo privata auctoritate, quod
 non licet, ex I Pet. 3. *Non reddentes malum*
pro malo, nec maledictum pro maledicto. Ec. &
 Luc. 6. *Benedicite maledicentibus vobis, & ora-*
te pro calumniantibus vos. Sed illatæ contu-
 meliæ repelli possunt verbis non contumelio-
 sis; vel actione injuriarum, si necesse sit ad re-
 primendam alterius audaciam, vel ad digni-
 tatem, ac auctoritatem suam tuendam, sine
 tamen odio, & cum animo parato remittere
 hanc satisfactionem justam, & plures alias in-
 jurias ferre, si salus proximi id exigeret, ex
 Matth. 5.

Matth. 5.

Matth. 5. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

Object. 1. Honor, vel fama est quid præstantius vitâ.

Resp. Non est nisi in æstimatione stultorum, & imprudentum; sed est bonum longè inferior, utpote in alieno iudicio positum, & quod desiderare propter se mera vanitas est. At vita est primum, ac fundamentum omnium bonorum naturalium, & per se irreparabile, cuius dominium habet solus Deus. Deinde fama vera nititur sola vera virtute. Cura autem boni nominis, quam Scriptura commendat, consistit in eo, quòd homo nihil turpe agat, nihil quod naturam rationalem, & dignitatem Filii Dei adoptivi dedeceat.

Object. 2. Calumnia, & contumelia non vindicata reddit hominem infamem.

Resp. Neg. Nam cum aliunde constat eum, qui calumniam, aut injuriam passus est, esse virum probum, aut fortem; ejus moderatio non ei vertitur vitio, sed laudi apud prudentes; nihil enim indecorum agit, qui injuriam non ulciscitur, sed fert patienter secundum præceptum, & exemplum Christi, aut moderatè defendit in iudicio. Imò condonatio injuriarum est præstantissimus fortitudinis actus, ac proinde summa laude digna. Præterea occisio, vel percussio calumniatoris, aut percussoris non est medium aptum ad abstergendam infami-

infamiae labem, nisi juxta perversum judicium quorundam mundanorum hominum, reprobatum à Deo, & contemnendum: non enim ex calumniatoris occisione sequitur cognitio falsitatis ipsius calumniae, imò sæpè contrarium accidit. Demum si quis honorem suum, & famam aliter recuperare nequeat, debet illius jacturam inter damna irreparabilia recensere, & æquo animo ferre propter amorem Dei id præcipientis sub poena æterna, & remunerantis immenso veræ gloriæ pondere.

Q. II. An in defensionem alterius licet occidere injustum invasorem, & an ad hoc tenemur?

Resp. I. Ex communi, licet vitam proximi ab alio injustè oppugnatam defendere, etiam cum occisione invasoris injusti, si aliter defendi nequeat: quia sicut possumus tueri vitam propriam cum occisione invasoris injusti, modo explicato; ita & vitam proximi innocentis, qui charitatis nexu nobis conjunctus est, & quem debemus sicut nos ipsos diligere.

Resp. II. Per se loquendo nemo tenetur vitam hominis privati cum periculo vitæ propriæ defendere; quia quisque potest secundum ordinem charitatis magis vitam propriam diligere, quam vitam alterius privati: ergo non tenetur vitam suam exponere ad temporalem hominis privati vitam conservandam. Privati tamen tenentur vitam suam expo

exponere ad defensionem Principis, vel alterius personæ publicæ, ex cuius morte sequeretur grave detrimentum Reip. quia bonum commune semper anteponi debet privato.

Resp. III. Sub mortali tenemur ex charitate vitam proximi injustè oppugnatam defendere, quando possumus sine probabili periculo vitæ propriæ, & gravi damno proprio, *Prob. 1. Prov. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.*
 2. Ex lege charitatis tenemur impedire grave damnum injustum proximi, cum sine gravi nostro possumus, imò & innocenti de vita periclitanti subvenire ex bonis necessariis ad decentiam statûs, & cum aliquo incommodo.

Quin etiam, juxta varios, ad id tunc tenemur etiam cum occasione injusti invasoris, si aliter defendi nequeat: quia jure naturali quisque tenetur defendere innocentem, si possit. Meliôrque est, ac potior conditio innocentis quàm injusti aggressoris, cui proinde præferri debet in æquali damno, nisi ipse innocens sponte velit potius mori, ob salutem æternam aggressoris. Porro quisque tenetur ex charitate etiam honorem, & famam, & bona alia proximi defendere contra injuriam, cum commodè potest, resque exigat: nam cum quisque teneatur diligere proximum sicut seipsum, potest, & debet ei opitulari eodem modo, qui sibi licitè posset, & vellet subvenire in eadem necessitate. Nemo tamen tenetur nocen-

nocentem morte justa damnatum liberare, etsi magna vi pecuniæ possit: quia bonum commune postulat, ut crimina non maneant impunita, nec tali sit injuria.

Resp. IV. Obligantur ex Justitia ad tuendam vitam, & fortunas proximi 1. Superiores publica auctoritate ad aliorum gubernationem præditi, ut Princeps, Magistratus, &c. 2. Qui ad tuendum proximum à Principe, vel Magistratu constituti sunt, ut Tutores, Curatores. 3. Qui ad hoc specialiter conducti sunt, ut milites. 4. Qui ad hoc se explicitè, vel implicitè obligarunt, ut feudatarii, & omnes famuli. *Lessius, & alii.* nam isti omnes ad id vel ex contractu, vel ex officio commodum aliorum spectante, ideòque ex Justitia obligantur.

Q. 2. Quandonam homicidium casuale est peccatum, & obligat ad restitutionem?

Resp. I. Homicidium omnino casuale, quod scilicet nec est in se, nec in sua causa voluntarium, non est peccatum, imò nec propriè homicidium, sed simplex occisio: quia peccatum est essentialiter voluntarium: ergo quod nullo modo voluntarium est, nullatenus peccatum est.

Hinc qui occidit alterum in ebrietate inculpabili, non est reus homicidii, nec tenetur ad restitutionem: quia occisio illa non est voluntaria neque in se, cum desit usus rationis,

Q

neque

neque in causa, nempe in ebrietate, cum hæc non fuerit ullatenus volita, nec culpabilis. Secus, si ebrietas fuit culpabilis, & hunc casum prævidit, vel prævidere potuit; nam tunc occisio est voluntaria in causa, ideoque imputabilis ad culpam, & damnum.

Resp. II. Qui facit actum illicitum, sed periculosum, omiſſâ diligentia debitâ ad vitandam mortem alterius, reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quamvis alium præter intentionem occidat: quia homicidium est ei voluntarium in causa, nempe in omiſſione, diligentia debitæ, seu in gravi negligentia præcavendi occisionem, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 8. ergo est ei imputabile.

Resp. III. Qui facit actum illicitum periculosum, si alterum occidat licet præter intentionem, reus est homicidii, & tenetur ad restitutionem, quantamcumque aliunde diligentiam adhibuerit ad vitandam occisionem alterius: quia occisio est ei voluntaria in causa, nempe in omiſſione debitæ cautionis ad non occidendum: ad hoc enim debebat omittere actum illicitum, ex quo sciebat sequi posse alterius occisionem; & occisus habebat jus, ne fieret actus illicitus sibi periculosus. Ita S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 8. ibi. *Contingit id, quod non est actu & per se volitum, vel intentum, esse per accidens volitum vel intentum, secundum quod causa per accidens dicitur removens prohibens. Unde ille, qui non removet ea, ex quibus sequitur homi-*

homicidium, si debeat removere, erit quodam modo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debebat, homicidium incurrit. Alio modo, quando non adhibet debitam sollicitudinem. Et ideo secundum jura, si aliquis det operam rei licite, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum. Si vero det operam rei illicita, vel etiam det operam rei licite, non adhibens diligentiam debitam, non evadit reatum ex ejus opera mors hominis sequatur.

Hinc peccant mortaliter parentes, qui infantes valde teneros in lecto secum collocant, etiam si mors non sequatur: nam hoc est valde periculosum, etiam quavis cautione aliunde adhibitâ: sæpe enim re ipsa suffocantur, non obstante tali cautione, ut experientia constat: ideoque hoc est semper illicitum, cum sic collocando se exponant periculo illos perimendi. Quare cap. *Consulisti* 2. q. 6. Stephanus V. ait: *Monendi sunt, & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniuntur.*

Resp. IV. Omittens aliquid, ad quod ex justitia obligatur, si ex ejus omissione periculosa sequatur mors alterius, licet præter ejus intentionem, peccat peccato homicidii, & tenetur ad restitutionem: quia homicidium est ei voluntarium in causa, nempe in omissione dili-

Q 2

gentiæ

gentiæ debitæ ex iustitia, ergo meritò ei imputatur.

Hinc Medicus reus est homicidii mortalis, & tenetur ad restitutionem, si aeger moriatur propter ejus imperitiam, vel negligentiam; quia scilicet non fecit id, quod periti, & diligentes Medici facere solent in simili casu. Nec excusatur ob ignorantiam; nam tenetur scire, vel se non immiscere aliis curandis cum eorum periculo, ex cap. *ult. de injur.* Idem dic de Advocato, ex cujus imperitia, vel negligentia cliens innocens morte damnatur, & de Principe non expellente, cum potest, latrones, qui occidunt vel spoliant viatores, &c.

Resp. V. Omittens aliquid, ad quod ex charitate tantum obligatur, si alter ex tali omissione moriatur, peccat mortaliter, & reus est mortis alterius; nam hæc est ei sufficienter voluntaria in causa nempe in omissione, juxta illud. *Si non pavisti, occidisti.* Non tenetur tamen ad restitutionem; quia non peccavit contra iustitiam commutativam; & fecit homicidium, latè non strictè dictum, quatenus mors illa non sequitur ex omissione contra iustitiam.

Not. Quæ hîc dicta sunt de homicidio, ea sunt applicanda mutilationi, & aliis peccatis ac damnis, quæ ex alterius actu sequuntur. Nam hæc imputantur, si sequantur ex actu periculoso illicito, vel etiam licito, sed non adhibita

bitâ diligentîâ debitâ ad ea præcavenda. Vide dicta q. 10. cap. 3.

Q. 13. *An duellum est aliquando licitum?*

Not. Duellum propriè est duorum, vel paucorum certamen, in certo loco, & tempore designato, cum vitæ vel mutilationis periculo, ex mutuo consensu in itinere auctoritate privata. Dico *privatâ*, nam pugna Paucorum, quæ auctoritate Principis in bello justo cum hoste suscipitur ob bonum commune, non est strictè duellum, & juxta multos potest quandoque esse licita, ut 1. Si suscipiatur ad justum bellum conficiendum; quia paucorum pugna non est minùs licita, quam pugna generalis, imò potius est eligibilis, in quantum paucorum sanguine finitur bellum, vitanturque cædes, & damna majora; modo tamen per hoc non redigatur victoria ad statum magis dubium, quàm per pugnam generalem: alioqui Princeps peccaret contra justitiam in subditos, spem victoriæ ferè certam commutando cum incerto eventu duelli. 2. Si tempore belli videatur necessaria ad debilitandos hostium animos, suorum erigendos, & ad victoriam faciliùs consequendam, &c. Nam sicut in bello justo ob bonum commune auctoritate Principis licita est pugna inter multos, ita & inter paucos. Sic David auctoritate Saulis pugnavit cum Goliath.

Illicita tamen esset pugna inter duos vel

Q. 3

pau-

paucos milites, licet cum consensu Principum, ad delectationem quamdam, vel vanam ostentationem, aut privatam illorum vindictam; quia Principes non habent dominium vite suorum subditorum, sed solum convenientem usum ad bonum commune: unde non possunt eam exponere ob finem vanum, nec necessarium bono communi.

Resp. Duellum, quod fit auctoritate privata, semper est mortale & intrinsecè malum, nec unquam licet illud offerre, vel acceptare. *Ita omnes.* Quia 1. Deus solus habet dominium vite hominis: ergo non licet eam destruere, nec illius destruendæ periculo se exponere sine auctoritate Dei, qui hanc non dedit privatis, nisi ad necessariam vite propriæ defensionem; nam destructio rei propriæ auctoritate facta actus est Domini in illam. Præterea occidere alterum non est modus satisfaciendi, sed est mera vindicta; nam est ei nocere, absque eo quod nobis aliquid emolumenti eveniat. Ergo duellum omne graviter repugnat juri naturali divino. Quare Conc. Trident. sess. 25. cap. 19. ait: *Detestabilem duellorum usum, fabricante diabolo introductam esse, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lacretur.* 2. Graviter etiam prohibetur jure tum Ecclesiastico, cap. 1. de Torneam. ex Conc. Later. & cap. 1. de Purgat. vulgari, & Trident. cap. ult. tum civili necque Principum edictis. Quare duellum quodlibet etiam privatam

vatum

vatum repugnat omni iuri, atque etiam specialiter charitati propriae, & proximi, cum duellantium vita, & salus æterna morali periculo exponantur.

Adde quòd duellum fiat vel ad indagandam veritatem, aut ad iustitiam, ac innocentiam probandam; & tunc crudelitati additur superstitio: nam hoc medium fallax est, & inproportionatum, cum innocens possit perinde occidi, ac reus. Vel ob inimicitias, & ad iniuriam vindicandam: at vindicta nunquam licita est privata auctoritate, imò nec publicâ cum æquali periculo iniuriam passi. Dices duellum necessarium est, ad vitandam ignominiam, seu ignavia notam, quæ contrahitur si duellum non acceptetur, vel iniuria accepta non vindicetur.

Resp. Hæc est falsa ignominia; nam apud Deum, & homines verè sapientes, ac probos, in quorum existimatione vera fama consistit, nullam incurrit ignominiam, sed magnam gloriam acquirit, qui ut divinis, humanisque legibus duellum vetantibus pareat, duellum injuria affectus non offert, nec provocatus acceptat. Neque enim dedecus est, sed ingens honor, ac gloria virtutem, & præsertim charitatem, ac fortitudinem, seipsum, & iram vincendo, exercere, Christi mansuetudinem, ac patientiam imitari, quippe *Gloria magna est sequi Dominum*, Eccli. 23. Nam Dei præceptum, & virtus est sola regula veri honoris. Nec

vir sapiens falsis improborum hominum iudiciis, sed recta ratione, & fide divina duci debet.

Præterea qualiscumque sit illa apprehensa ignominia, quæ ex solo perverso mundanorum hominum iudicio sequitur, est prorsus contemnenda, ne amittatur gloria Cælestis, ac Felicitas æterna, & contrahatur ignominia æterna ac summa infelicitas. Neq; enim ad ignominiam, quæcunque illa sit, vitandam licet vitam alterius, ac propriam periculo committere, contra legem divinam vetantem vitæ propriæ, & alienæ destructionem, & proinde ejus periculum; nam solus Deus est Dominus vitæ hominum, & vita est superioris ordinis, quàm honor, & fama. Hinc Alex. VII. damnavit hanc propos. *Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

Porro non licet provocato horâ condictâ ad locum certaminis se conferre, etsi non animo duellandi, sed se defendendi contra provocantem, si ab ipso oppugnetur: quia in his circumstantiis esset directè se exponere periculo vitam alienam destruendi, vel propriam amittendi, & alteri occasionem proximam aggradiendi præbere. Imò moraliter, ac in æstimatione prudenti, & æquivalenter esset duellum acceptare. Nec dic acceptationem duelli esse defensionem. Nam defensio solum habet locum, dum ab actuali aggressore

vis

vis vi repellitur cum debita moderatione. Præterea ipsa acceptatio est etiam aggressio, nam qui acceptat, vult aggredi adversarium, & in ipsum invadit.

Q. 14. Quenam sunt pœne duelli?

Resp. Conc. Trident. sess. 25. c. 19. ipso facto excommunicat 1. Principes, ac Dominos temporales, qui in suis terris locum aliquem ad ejusmodi pugnam concesserint. 2. Suasores & spectatores duelli. 3. Ipsos pugnantes, & qui eorum patrini vocantur cum proscriptione bonorum, perpetua infamia, & pœnis homicidarum; & si in conflictu decesserint, privatione Ecclesiasticæ sepulturæ. Greg. vero XIII. constit. 78. & Clemens VIII. Constit. *Illius vices*, pœnas illas extenderunt ad duella privata, seu non solemnia, hoc est, in loco non tuto, nec publicè commissa, & absque patrinis sociisque; imò ad provocantem, & acceptantem, etiamsi pugnam ob aliquod impedimentum non commiserint, si ad locum accesserint pugnaturi, & per eos non steterit, quominus pugnarent. Item Clemens VIII. hanc excommunicationem Papæ reservavit, & hanc cum aliis pœnis supradictis extendit etiam ad suadentes, vel provocantes, ad spectatores, ad scribentes, mittentes, ac divulgantes chartulas provocatorias, eorumque fautores, & complices, ad eos, qui ad duellum arma, equos, commeatus, vel con-

Q 5

filium,

filium, auxilium præbuerint, vel præberi curaverint quocumque modo, etiamsi pugna non fuerit secuta; atque etiam ad eos, qui paciscuntur de dirimendo certamine, cum primum alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus utrimque illatus fuerit.

Observa 1. Duvallius asserit has constitutiones, quamvis in Gallia promulgatae non sint, tamen esse usu receptas, eò quòd committentes duella particularia puniantur excommunicatione, & privatione sepulturae Ecclesiasticae. Alii dicunt Episcopos Galliae specialiter excommunicationem duello sibi reservatam annexuisse. Certè cæteris multorum Archiepiscoporum, & Episcoporum Parisiis. an. 1654. congregatorum excommunicationem ipso facto tulit, & Episcopo reservavit contra duellum privatum ineuntes, & contra provocantes, voces, vel chartas provocatorias ferentes, & alios eas acceptantes, quamvis pugna non sit secuta, modò per eos non steterit, quominus pugnarent.

2. Nomine spectatorum juxta multos non intelliguntur casu, & obiter aspicientes duellum, qui illac fortuito transibant, sed qui illud spectant ex composito, ut fert Bulla Gregor. & de industria, ut Clemens loquitur.

3. Licet quævis pugna cum vitæ periculo voluntariè suscepta privatâ authoritate, sit jure naturali illicita, cum nusquam liceat priva-
tis

vis vitam hominis destruere, vel illius destruendæ periculo se exponere, nisi ad necessariam vitæ defensionem; tamen ad contrahendam excommunicationem illam, juxta multos, requiritur pugna ex pacto invicem inito, uno scilicet indicente, & altero acceptante, cum designatione loci, ac temporis. Quia Greg. expressè dicit *ex condicto, statuto tempore, & in loco convento*; & Clemens *ex composito*: unde si duo subito in iram, vel rixam versi gladios extrahant, & sibi pugnent, licet peccent mortaliter, non tamen hanc excommunicationem contrahunt, quia hæc pugna non est ex condicto, seu ex composito, live pacto pugnandi, sed est ipsamet rixa.

4. Qui moritur in consuetu, privatur sepultura sacrâ. Si tamen duellum, non fuerit notorium, Barbosa monet, tunc Parochum debere rem ad Ordinarium deferre; quia publicæ pœnæ solum publicis criminibus, & auctoritate publica sunt infligendæ.

5. Juxta multos, qui alterum in duello utriusque voluntario occidit, non tenetur ipsi nec ejus heredibus ad restitutionem: quia, inquiunt, occisus in pugnam lethalem consentiendo, censetur sponte in mortem consentire, adeoque in damna mortem consequentia, & concedere alteri facultatem contra se agendi quod potest; item provocatus si provocantem occidat, nil tenetur restituere, quia provocans invitat alium ad sui occisionem, si for-

tè Superior sit, & sic implicitè consentit in omnia damna inde secutura: scienti autem, & sponte consentienti non sit injuria. Nihilominus videtur teneri restituere damna creditoribus inde obvenientia, & alere uxorem, ac liberos occisi, si indigeant, & occisus eos alere ex suo quasi: nam hic non potest validè condonare jus alienum. Constat autem provocantem teneri ad restitutionem, si provocatus occidatur, & involuntariè pugnârit, & solum ad vim repellendam, quia provocans est tunc aggressor injustus, nec aggressori injusto sponte condonatur restitutio. Porro provocatus, qui voluntariè, & ex condito descendit in pugnam, censetur, & est aggressor, cum nullam vim patiatur, & revera provocantem etiam aggreditur, nec purè se defendit.

Q. 15. Quid tenetur homicida, vel mutilator restituere?

Resp. I. Ex communi læsor tenetur solvere integras expensas factas in curationem læsi, & compensare omne lucrum cessans, & omnia damna realia ex homicidio, mutilatione, vel læsione secuta, L. ult. ff. *de his qui effud.* quia injusta sua actione fuit causa efficax talium damnorum, & cessationis lucri: sed qui est causa damni per injuriam, tenetur ad restitutionem, c. ult. *de injur.* Omnia autem damna realia, & lucrum cessans restitui debent hæredibus

redibus occisi, qui ex ejus morte hæc damna passi sunt. Quia hæredes hoc ipso, quòd sunt hæredes, succedunt in omnia jura realia defuncti L. 37. ff. de acquir. vel omitt. hæred.

Hinc si læsus quæstum ex officio, industriâ, labore, vel artificio aliquo faciebat, tenetur læsor restituere hæredibus, non quidem quantum læsus lucraturus erat, (cùm hoc sit incertum, & variis modis impediri possit) sed quantum, judicio prudentum valet spes lucri, spectatis omnibus circumstantiis; æstimationo enim lucri cessantis facienda est, inspectis hominis occisi, vel læsi valetudine, robore, ætate, peritiâ, artificio, statu, modo vivendi, & lucrandi, deductis quidem impensis, & iis quæ consumpsisset, nam quæ consumpturus erat non possunt numerari in lucris ad hæredes pervenientibus. Occisor autem solum tenetur restituere valorem operarum, & industriæ, quatenus ex illis obyenturum erat hæredibus emolumentum.

Sed *ex communi* deduci non debet æstimationo laboris: tum quia labor fuit injustè impeditus: tum quia plerique libentiùs laborem impendunt ad lucrum, quàm otiantur; & alioqui plerumque nil restituendum esset, cùm sæpe lucrum non superet æstimationem laboris.

Item occisor tenetur aliquid, arbitrio prudentum, restituere animæ occisi; si non constet deceisse in statu peccati, & præsumatur
pro

pro peccatis suis esse satisfactorius, si diutius vixisset. Nam ex hac parte damnum spirituale per injuriam illatum est, cum privando facultate præstandi has satisfactiones: quod proinde resarciri debet per eleemosynas, missas, preces, &c. juxta æstimationem verisimilitudinis satisfactionum, quos occisus per se, vel per alios sibi comparasset, si non fuisset occisus. Ita S. Antonin. ex Scoto, De Lugo, Navar. Galit.

Not. Si homicida, vel alius damnificator moriatur, antequam restituerit, tenentur hæredes ex ejus bonis restituere, quantum ipse tenebatur: quia hæredes succedunt in omnes obligationes reales defuncti, sicut in omnia ejus bona, & jura; quamvis jus civile neget hæredibus occisi actionem de damno in foro externo in hæredes occisoris, nisi ante mortem ejus lis contestata fuerit: sed hoc non liberat eos in foro conscientiarum, nihil enim facit ad obligationem coram Deo, quod lis ante contestata, vel non contestata fuerit. Imò ex communi ad restitutionem tenentur hæredes, etiam si læsor morte, vel aliâ poenâ multatus sit. Quia damna privati non resarcuntur per hanc publicam punitionem, quæ in vindictam publicam, & terrorem aliorum irrogatur; & quæ est tantum compensatio injuriæ Reip. illatæ: lex autem divina naturalis obligat ad resarciendum omne damnum injustè illatum; & cum quis duobus diversas res debet,

debet, non satisfacit utrique debito, solvendo uni, & non solvendo alteri, quod ei debet. Nisi tamen hæredes occisi contenti sint pœnâ talionis, ut plerumque solent, si sint nobiles, ac divites; nam restitutionem remittere possunt.

Resp. II. Ordinariè læsor nil tenetur restituere pro impensis funeris; nam cum aliquando faciendæ fuerint, nil damni ex hac parte illatum est; nisi fortè propter accelerationem, eò quòd citius istæ impensæ fieri debuerint, ex quibus adhuc aliquid lucri fieri potuisset; vel nisi funus factum sit in alieno loco, ubi majores sumptus quàm domi fieri debuerunt, nam omne lucrum cessans, & damnum emergens compensari debet.

Q. 16. *An occisor, vel mutilator tenetur restituere non solum uxori, & liberis, sed etiam aliis, & creditoribus?*

Resp. I. Si occisus, vel mutilatus aiebat uxorem, & liberos, vel parentes ex quæstu quem faciebat, læsor tenetur eos alere. *Est communis.* quia tantumdem damni illis injultè intulit, per occisionem injustam, impediendo, ne alerentur ad hoc homine determinatè, nempe marito, Patre, vel Filio. Imò ad id tenetur, etiamsi læsus omnia, quantum potest, occisori remiserit; quia hæc obligatio oritur ex injuria talibus illata, quæ non potest nisi ab illis remitti. Et læsus non potest validè cedere Jure, quod

quod habet uxor ut à marito, liberi ut à parentibus, parentes ut à filiis alantur, cum fundatur in specialissimâ conjunctione, & speciali debito ad invicem. *De Lugo, & alii.*

Dixi, *ex questu*, nam si alebat ex bonis, quæ extant, & sufficiunt ad eos alendos, occisor non tenetur eos alere, sed solum alia omnia damna compensare.

Resp. II. Occisor tenetur alere eos, quos occisus determinatè alebat ex liberalitate, si probabiliter in posterum aliturus erat, & quamdiu erat aliturus. Sive tenetur illis restituere secundum æstimationem spei, quam habebant de alimentis ex liberalitate occisi percipiendis. Ita *S. Bernardin. Vasquez, Turrian. Azor dicens esse communem, & alii multi contra multos.* Quia ipsis fuit causa injusta talis damni, & fecit injuriam, violando Jus, quod habebant, ne viâ injustâ impedirentur ab alimentis accipiendis à tali homine. Quilibet enim Jus rigorosum habet, ne per actionem injustam impediatur à beneficio alterius. Ergo sicut qui per vim in alium illatam eum ex quocumque motivo impedit, ne tibi donet aliquid, tenetur tibi restituere. Ita, &c. Et verò actio exterior, quæ est contra Justitiam, si fiat ex odio, & animo nocendi, est etiam contra Justitiam, si fiat ex alio motivo, cum sit per se injusta.

Resp. III. Occisor tenetur restituere creditoribus occisi, quantum occisus probabiliter iudicio prudentum soluturus erat, si bona eius
extans

extantia non sufficiant ad debita omnia solvenda. *Ita multi.* Quia occisor per illam injustam occisionem causa fuit, cur isti creditores damnum passi fuerint, & fecit eis iniuriam, violando Jus, quod habebant, ne adimeretur debitori facultas iis solvendi, & ne impedirentur sine justa causa à receptione debitorum.

Id tamen, quod creditoribus restituetur, detrahendum erit ex iis, quæ hæredibus sunt restituenda; cum tantò minùs ex bonis occisi post mortem eius naturalem accepissent. Quòd si hæredibus omne lucrum cessans, & damnum emergens restituerit, nihil debet creditoribus, quia hi debent petere solutionem ab hæredibus.

Idem dic de mutilatore ob eandem rationem.

Not. Dum læsus, antequam moreretur, dixit, se remittere iniuriam, ac mortem occisoris; id intelligi debet quoad odium, ac rancorem, ut lege charitatis tenetur, vel etiam quoad actionem, ac pœnam: non autem quoad restitutionem damnorum realium inde secutorum, nisi hanc clarè exprimat: nam remissio restitutionis non est necessario connexa cum depositione odii, & remissione pœnæ, nec ad eam obligatur læsus. Imò etiamsi hæc damna expressè remittat, non videtur valida esse remissio respectu creditorum, & uxoris, ac liberorum quoad alimenta, quæ tenebatur

iis præbere; nisi bona relicta ad eos alendos sufficiant; quia non potest cedere Jus aliorum.

Q 17. An debet aliquid restitui pro vita, membro, cicatrice hominis liberi?

Resp. Certum est 1. Cùm per iniustam occisionem, vel mutilationem illata sit iniuria non solum realis, sed etiam personalis, quæ est vera offensa, ac contemptus personæ, teneri læso-rem ad satisfactionem pro ea, per significationem doloris, petitionem veniæ, aliâq; submissionis signa apta ad placandum læsum, si adhuc vivat: nam omnis iniuria tolli, ac resarciri debet ex Justitia, quantum potest. Quod si conditio lædentis hæc non patiat, & læsus placari possit per satisfactionem pecuniariam, ad hanc tenetur lædens saltem ut quoddam est submissionis, ac doloris signum, & animi placandi medium. Quemadmodum si per pecuniam posset, vitam, vel membrum restitueret, teneretur ex Justitiâ eam in hunc finem suppeditare. 2. Lædentem teneri in conscientiam solvere multam pecuniariam à iudice impositam in pœnam: nam Iudex habet Jus puniendi iniurias, & sententia iusta obligat.

Sed controversia est, an præcisè pro vita, membro, &c. Pecunia spontè restitui debeat? Alii asserunt probabilius; quia omne damnum restitui debet eo modo, quo id fieri potest. Negant alii, eo quod nemo tenetur restituere

tuere damnum boni superioris ordinis per bona inferioris Vide dicta, p. 2. cap. 6. q. 6.

Dixi, *hominis liberi*. nam pro vita animalis, vel mancipii, solvi debet, quanti vendi poterant: pro mutilatione verò, quanti minoris inde æstimantur; quia vita servi, & animalis pretio æstimatur; & sic ad æqualitatem comparari potest.

Q. 18. *An tenetur ad restitutionem, qui putans occidere Petrum, occidit Paulum, quem invincibiliter putabat esse Petrum?*

Resp. Aff. Ex L. 18. ff. *de injur.* quia revera voluit injustè occidere hunc hominem individuum, qui est reipsa Petrus, quamvis putaret esse Paulum. Sive quia voluit iniuste occidere hominem, & reipsa iniuste occidit hunc, qui est Paulus. Ita *Rebellus, & alii*. Unde non minus tenetur ad restitutionem, quam teneretur, si incendisset domum Titii putans eam esse Caii.

CAPUT III.

De Injuriis in corpus proximi per stuprum, & adulterium, & de necessaria restitutione.

Q. 1. *Ad quid tenetur corruptor Virginis?*
 Resp. 1. *A* Ex communi, qui Virginem spontè con-

R 2

te con-

tè consentientem, & absque ullâ vi, fraude, dolo, importunitate precum, & promissione matrimonii vitiavit, ad nihil ei tenetur; quia scienti, & sponte consentienti, non fit injuria, ex Reg. Jur. 27. in 6.

Sed tenetur ad aliquam satisfactionem honorariam erga parentes puellæ adhuc sub patria potestate existentis, per signa doloris, submissionis, petitionem veniæ, &c. si crimen resciant. *Ita Cajet. Navar. Valent. Rebell. & alii.* cum S. Antonin. 2 p. tit. 5. cap. 6. ubi ait. *In foro conscientia, si deflorat eam voluntariam, non tenetur ei, Patri autem tenetur, quia injuriatus est ei. Unde in aliquo satisfaciat, vel saltem eum placet.* Nam violavit jus custodiæ, quod habet circa illam Pater: Pater enim habet jus custodiendi, & tuendi integritatem corporis suæ Virginis. Item familiam dedecoravit. Quod si ideo parentes majorem postea dotem conferre debeant Filiæ, ut nubat juxtâ suam conditionem, tenetur corruptor hoc damnum resarcire, cum sequatur ex injuriâ à se ejus parentibus illata, sicque ipse sit causa illius injusta. *Ita Azor, Navar. Valentia & alii multi.*

Porro tenetur mulier alere prolem à partu usque ad 3. annum. Ab anno tertio & deinceps ipse corruptor, donec proles possit sibi providere: imò ab ipso partu, si Mater non possit, vel ipse ad id se obligarit. Si verò duo eandem foeminam cognoverint, & dubitetur,

uter

uter sit Pater, uterque tenetur æqualiter hoc onus sustinere, cum æquale sit de utroque dubium, & uterque certò posuerit actionem per se generativam. *Ita communis.* Quòd si hospitali exposita fuit proles, debent parentes ei restituere impensas: nam hospitale solùm fundatum est pro pauperibus gratis alendis, non pro aliis, nisi suo sumptu. *Est communis sent.*

Resp. II. Qui vi, minis, aut fraude, vel falsis persuasionibus vitiavit Virginem, absque promissione matrimonii, tenetur compensare omnia damna Virgini, & ejus parentibus inde obvenientia: quia est illorum causa per injuriam: ergo tenetur ea refarcire pecuniâ, vel eam ducere, si aliter refarcire nequeat. *Invi- tam, & seductam si constupravit, injungendum est sibi, quòd satisfaciât ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat.* *Etsi promississet eam ducere in uxorem, ut copulam ab ea extorqueret, servet promissum: & hoc nisi nimis distans esset eorum conditio, putà mulier plebeia, vir nobilis, & potens:* ait S. Antonin. loco cit. In foro autem externo in pœnam obligabitur ad eam dotandam, & ducendam, licet nuptias non promiserit, ex cap. I. de Adulter.

Quòd si puellæ ejusque parentibus nulla obvenerint damna; quia res mansit occulta, & ipsa æquè commodis potita est nuptiis; stuprator juxta multos non tenetur, nisi ad satisfactionem honorariam, putà petitionem veniæ, &c. Quia nihil debetur pro ipsa deflora-

tione pudicitiae, cum sit irreparabilis, & pretio non aestimabilis, neque pro alio damno inde secuto, cum nullum reipsa secutum sit.

Non pauci tamen probabilius docent pro solo damno Virginitatis injuste violatae fieri debere compensationem pecuniariam, vel aliam arbitrio boni viri: quia nempe damnum irreparabile in bono superioris ordinis compensandum est per bona inferioris ordinis, vide dicta p. 2. cap. 6. Quod si jam nupta damnum aliquod patitur; quia res v. g. innotuit marito, &c. Certum est stupratorem teneri haec damna resarcire, cum ex ejus injuria sequantur.

Not. Metus reverentialis conjunctus cum metu mali injuste inferendi, sufficit, ut stuprator teneatur ad restitutionem, si nempe puella, vel alia mulier, ob auctoritatem sollicitantis, & ex reverentia erga eum, & metu patiendi aliquod malum injustum, non audeat resistere: nam licet talis metus non excuset a culpa; facit tamen, ut consensus non sit omnino voluntarius, seu ut sit mixtus involuntario, nec sufficiat ad valorem donationis simili metu extortae: ergo retinet rationem injuriae, ac proinde damnum sequens est injustum, paritque obligationem restituendi. Secus, de muneribus, blanditiis, quae non minuunt, sed potius augent voluntarium; item de precibus, quae non injiciunt metum mali injuste inferendi.

rendi, nec continent vexationem injustam,
De Lugo.

Resp. III. Qui promissione matrimonii mulierem corrupit, is tenetur eam ducere, si verè, siue fictè promiserit. *Est communis.* nam si verè ex animo promiserit, tenetur eam ducere: quia hæc promissio fuit verus contractus onerosus, sub conditione, quæ fuit impleta ab una parte: ergo altera tenetur illum ex parte sua complere, cum id licitè præstare possit.

Quòd si matrimonium fictè promiserit, *ex communi* tenetur adhuc illud inire: quia qui exigit aliquid ab alio per fictam promissionem, iniuste decipit, & facit iniuriam, violando ius, quod quisque habet, ne per deceptionem aliquid ab eo exigatur: ac proinde deceptor tenetur deceptionem iniustam, ac iniuriam tollere eliciendo verum consensum, atque illo mediante veram promissionem facere, & factam præstare. Et alioqui infinitis fraudibus commercia humana paterent, & in illis esset inæqualitas. Deinde nemini sua fraus patrocinari debet, ut monent jura. Igitur non sufficit mulierem sic corruptam dotare, vel pecuniâ damnum resarcire, si ipsa non consentiat; nam ipsa non consensit in copulam, nisi ut seductori nuberet. Nec huic licet Religionem ingredi; quia non potest nisi matrimonio injuriam resarcire, ad quod ex justitia tenetur. Idem dic si animo ficto cum ea per verba de præsentis contraxit, eo tantum sine,

ut eâ potiretur, ut docet S. Thom. in 4. dist. 28. a. 2. ad 4. Quamvis enim matrimonium tunc sit nullum, tamen manet obligatio, eam ducendi, si ipsa velit; ratione scilicet injuriæ resarciendæ; nec satis est pecuniam dare, cum in propria specie satisfieri possit; nam non potest creditori invito unum solvi pro alio, quod debetur, l. 2. ff. *De rebus credit.* quia habet jus ad id, quod sibi debetur. Excipiuntur aliqui casus, in quibus stuprator non tenetur corruptam ducere, etiamsi id verè promiserit; sed tunc tenetur solum aliter, v. g. pecuniâ damnum inde secutum compensare. 1. Si illa finxit se virginem, nobilem, divitem, cum non esset: quia injustè decepit, & in injuriis datur compensatio. Imò idem docent multi, si ipse non ab ipsa deceptus falsò putavit esse virginem; quia hæc est sufficiens causa dissolvendi sponsalia, ideòque recedendi à promissione, modò damnum aliter resarciatur. 2. Si puella nolit ei nubere, vel parentes nolunt eam tradere. 3. Si inde prudenter timerentur gravia mala, ut infelices exitus, graves discordiæ inter Familias, grave scandalum, &c. nam tunc mulier non est rationabiliter invita, modo damnum aliunde resarciatur. 4. Si aliquod impedimentum legitimum intervenerit, ut si sacros ordines suscepisset, quamvis illicitè. 5. Si foemina deflorata postea cum alio fornicetur: quia promittenti fecit injuriam, & justam dedit causam recedendi à promissione.

Idem

Idem censet Sanchez quoties supervenit mutatio, seu causa gravis sufficiens ad sponsalia dissolvenda. 6. Si ficta fuerit promissio, & hanc fictionem foemina potuerit deprehendere ex verborum ambiguitate, aut aliis conjecturis claris, vel ex magna disparitate conditionis sibi notâ, ut si seductor sit nobilis, vel opulentus, & ipsa plebeia, & pauper. Ita S. Thom. in 4. dist. 28. a. 2. ad. 4. ubi ait non teneri ducere. *Si sit multò melioris conditionis, aut aliquod signum evidens fraudis fuerit.* tunc enim puella seipsam stultè decepit, & sibi deceptionem imputare debet. Damnum tamen inde secutum resarciri debet, ut ipsa alteri sibi æquali nubat, vel si nubere nolit, reponatur in statu honesto, ubi decenter vivere possit: quia promissio illa involuntarium aliquod effecit; nam puella, si certò fraudem novisset, non consensisset, & sic injuriam aliquam passa est.

Quòd si mulier disparitatem illam in nobilitate, divitiis, &c. ignorârit, & alter nuptias fictè promiserit, juxta multos non tenetur etiam eam ducere, sed solum pecuniâ satisfacere arbitrio prudentum, ut possit æquè honestè, ac commodè alteri nubere, ac si corrupta non fuisset, ut in dicat S. Thom. loco cit. quia seductor ratione injustæ deceptionis, solum tenetur ad restituendum, quantum foeminae intererat poni consensum illum, quem apprehendebat, & quem volebat pro sui corporis pretio: nam per hoc tollitur deceptio injusta

mulieris, & reponitur æqualitas. Ipsa autem non apprehendebat, nec petebat consensum tanti valoris, sed minoris; quia non cognoscebat conditionem, ac dignitatem promittentis. Quem proinde consensum non potest deceptor reddere, nisi reddat simul multo plus, quàm fœmina petiit, & quàm ipse debebat. Quare deceptor tunc solum tenetur reddere in æquivalenti, tantum pecuniæ dando, quantum sufficit; ut nubat viro æqualis conditionis; nisi tamen jurasset eam ducturum, nec dispensationem obtinuisset; nam ducere teneretur non vi promissionis fictæ, sed vi iuramenti, & reverentiæ Deo debitæ, ne Deus adductus sit in testimonium falsi.

Porro vir superioris conditionis, qui verè nuptias promisit, ad eas tenetur, nisi grave scandalum inde merito timeretur. *Sanchez, Azor, De Lugo, Lessius & alii.* Quia tunc iure suo cessit, & ratione promissionis veræ & acceptæ debitus est excessus, ad quem reddendum voluit se obligare. Et verò Sponsalia inter inæquales valent, & obligant: ergo multo magis erunt valida, quando in compensationem fœmina sui corporis usuram concessit. Quare si aliam ducit, tenetur compensare, quantum fœminæ intererat habere ipsum in virum; cum tantumdem damni ei injustè intulerit; mulier enim per promissionem sibi factam, sub onere à se impleto, acquisivit Jus ad rem promissam tanquam ad aliquid sibi debitum ex Justitia. Quòd

Quòd si mulier corrupta nolit nubere sedu-
 etori volenti promissum complere, is juxta
 multos non tenetur eam dotare, si sit æqualis
 conditionis, ex Reg. Jur. 41. in 6. *Imputari
 non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod
 per eum fuerat faciendum.* & ex hac 66. *ibid.*
*Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quò minùs
 conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si im-
 pleta fuisset.*

Enimverò nuptias solum promisit, & mu-
 lier non habet justam causam aliud exigendi
 locò illarum. Sed juxta Panormit. Tenetur
 eam dotare, si foemina sit longè melioris con-
 ditionis, nec velit ei nubere; quia damnum,
 & dedecus illatum non resarciretur talibus
 nuptiis, sed novum inferretur. Quod verum
 est, si damnum, & dedecus familiæ inde fe-
 queretur; nam mulieri non fuit iniuste illa-
 tum, si (ut suppono) sine vi, & fraude, sed sola
 promissione matrimonii adducta consensit
 in copulam, sciens inæqualitatem conditio-
 nis.

*Sed quid, si is qui vera, vel ficta promissione matri-
 monii seduxit, aut stupravit, nec potest satis-
 facere nisi nubendo, habeat votum casti-
 tatis, aut Religionis?*

Resp. Si votum secutum sit deflorationem,
 ex communi, tenetur ducere: quia jam antè
 erat Jus strictum foeminae acquisitum, & obli-
 gatio eam ducendi. Quare votum votum
 non

non potuit esse de non contrahendo hoc matrimonio, alioqui nullum esset, cum sit de re illicita. Sicut invalidum est votum dandi pauperibus id, quod jam alteri debitum est ex Justitiâ.

Si autem votum præcesserit copulam, adhuc *juxta communem, aut saltem communioem*, tenetur eam ducere; saltem post obtentam dispensationem voti, quam tenetur petere, si hæc votum ignoravit. Quia 1. executio voti, non ineundi matrimonium, jam facta est ei illicita respectu talis mulieris, cum fieri nequeat sine gravi eius iniuria. 2. Quia, inquit De Lugo, obligatio voti provenit solum ex libera voluntate gratuita voventis, qui sibi imponit talem obligationem. Non potest autem aliquis velle se obligari tali genere obligationis in præjudicium Juris alieni, quia non potest ipse propria auctoritate alieno Juri derogare. Unde votum involvit hanc conditionem tacitam si potero implere sine præiudicio Juris alterius. 3. Si quis vovisset dare omnia bona sua pauperibus, si postea gravem iniuriam in bonis alteri inferret, teneretur restituere per bona voto promissa pauperibus. 4. Tunc potest, & debet petere dispensationem voti, seu dilationem executionis eius: quivis enim tenetur adhibere media licita necessaria ad actum Justitiæ exercendum. Si tamen foemina scivisset votum, tunc corruptor non tenetur eam ducere: quia illa non bona fide contraxit

xit, cùm videret eum non posse licitè nuptias promittere; nisi fortè ipse ei persuaserit se facile obtenturum dispensationem, quo casu tenetur eam sibi comparare.

Quid dicendum de seductore mulieris non Virginis?

Resp. Patet ex dictis. Itaque qui viduam honestam, vel mulierem ab alio corruptam, sed quæ passim virgo habebatur, promissione matrimonii etiam simulata seduxit, tenetur eam ducere, si ipsa velit: nam hæc promissio facta est in modum contractûs, *do, ut facias*: cùm mulier det sui corporis usum, ut ille promissa perficiat. Quòd si fictè promisit, adhuc tenetur: quia tenetur tollere deceptionem, & injuriam illatam. Si autem vi, aut fraude sine tali promissione seduxit, tenetur antè sententiam judicis damna inde secuta compensare, cùm sit iniusta illorum causa.

Q. 2. Ad quid tenetur, qui sub promissione matrimonii consanguineam violavit?

Sic respondet De Lugo, Si impedimentum sit tale, in quo Papa nunquam soleat dispensare, ut inter consanguineos in I. Gradu transverso, vel certè in quo non soleat dispensare, nisi ex gravissima causa, qualis tunc non datur; tunc promissio est invalida propter impossibilitatem rei promissæ: ac proinde solum erit obligatio satisfaciendi, & resarciendi damnum
ali

alio modo, si quod iniuste illatum est; quod non contingit, quando foemina non fuit decepta, nec vi aut metu coacta. Si vero impedimentum est tale, in quo dispensari soleat ex causa, qualis tunc intervenit, & matrimonium promissum fuit sub conditione dispensationis; tunc promissio illa obligat ad procurandam dispensationem: quia totum id, quod promittitur, licitum est, & possibile, nempe procurare dispensationem, & eam obtenta matrimonium contrahere. Imò idem censet, etiam si promissio matrimonii facta fuerit sine illa conditione; modo uterque impedimentum noverit: quia conditio dispensationis utpote necessariae subintelligebatur: nam conditio, quae de jure necessaria est ad valorem actus promissi, semper subintelligitur in ipsa promissione: taciti autem, & expressi eadem est vis. Porro si quis consanguineam per vim, metum, aut fraudem absque promissione matrimonii corrumpit, tenetur resarcire damna illata, & secuta: quia fuit iniusta causa illorum, copulam obtinendo per iniuriam. Quòd si aliter damnum resarcire non potest, nisi eam ducendo, tenetur sibi dispensationem procurare, ut eam ducat; nam qui tenetur ad damnum illatum resarciendum, tenetur adhibere media ad hoc necessaria. Ita De Lugo,

Q. 3. *Ad quid tenentur adulteri?*

Resp. 1. Si partus non sit secutus, adulter
juxta

juxta multos tenetur solum ad satisfactionem honorariam marito præstandam pro injuria ei illata: quia pro injuria ab omni damno separata non debetur ex justitia, nisi satisfactio per signa doloris, & submissionis, ut petitionem veniæ, &c. Quæ tamen locum non habet, cum injuria ignoratur; nam satisfactio honoraria non fit nisi scienti se injuria affectum, cum consistat in placatione animi justè offensi. Unde non est exhibenda marito, nisi injuriam nôrit, & eam cupere putetur.

Resp. II. Si proles ex adulterio nata sit, tenetur adulter prolem alere ab anno tertio, & deinceps, donec sibi de alimentis providere possit: à partu ad tertium annum inclusivè ipsa mater, ex cap. 2. de *Convers. Infid.* in defectum matris tenetur pater, & vicissim.

Resp. III. Adulter, & adultera tenentur æquè primò, & ex æquo compensare damna, quæ obveniunt marito, & legitimis hæredibus, ex sustentatione, hæreditatis partitione, & legatis, donationibus proli spurix factis à consanguineis patris putativi, vel matris, in damnum legitimarum prolium, quibus alioqui cederent. *Est communis*, quia uterque est æquè principalis causa injusta horum omnium damnorum: nam uterque posuit actionem injustam, ex qua sequitur generatio proli, ac deinde omne tale damnum. Et ad id tenentur singuli in solidum ex alterius defectu, ex cap. ult. de injur. *Si culpâ tuâ datum est dam-*
num

num, vel injuria irrogata, jure super his satisfacere oportet. Idque ex communi, etiamsi adulter suppositionem non suaserit: quia nihilominus est æquè primò causa horum damnorum, ac adultera; nam cum generatio proli in muliere conjugatâ sit vera causa deceptionis ac suppositionis, & ad actionem generativam injustè uterque æquè primò concurrerit, uterque est æquè primò causa damnorum inde evenientium.

Neque refert, si alteruter alterum ad adulterium induxerit sine vi, & dolo: nam consulens ut consulens non est damni causa principalis respectu exequentis. Uterque autem executioni mandavit causam damnorum nempe adulterium. Si tamen alteruter vim, aut metum gravem etiam reverentialem incussisset, hic teneretur de omni damno: nam esset solus causa principalis adulterii, & consequenter damnorum ex eo secutorum. Alter verò teneretur solum in ejus defectum, cum sit causa minus principalis, utpotè minus voluntaria, nec posterit causam damni, nisi per injuriam à priore sibi illatam compulsus.

Resp. IV. Si probabilius sit prolem ab adultero esse genitam, tenentur adulter, & adultera compensare omnia damna; nam tunc non possunt prudenter negare esse suam, ideòque se obligari ad compensationem damnorum, & utrumque prudenter judicare possunt.

Sed

*Sed quid si dubium sit, utrum ab ipso adultero,
an à marito proles sit genita?*

Resp. Tunc tenentur adulter, & adultera restituere marito, vel ejus hæredibus, pro ratione majoris vel minoris dubii, judicio prudentum. *Ita Molin. Rebel. Layman & alii.* quia uterque est causa injustâ periculi pretio æstimabilis, quod subit maritus prolem alienam tanquam propriam alendi. Secundò iniquum est, ut in dubio damni totum illius periculum subeat innocens, & causa injusta talis periculi, quæ posuit actionem de se damnificativam, sit omninò libera.

Obj. 1. In dubio nemo spoliandus est re sua, & melior est conditio possidentis.

Resp. Hoc axioma æquè imò magis favet marito, quàm adulteris: nam ille est in possessione suorum bonorum, quibus in dubio non debet spoliari, & insuper ei certò facta est injuria de se damni illativa. Spoliaretur autem in dubio, si deberet bona sua impendere ad alendam prolem dubiam: nam quamdiu dubium est, an proles sit ab ipso, an ab adultero genita, dubium quoque est, an ipse, an adulter teneatur illam alere; neque enim tenetur maritus alere nisi suam prolem.

Obj. 2. Proles in dubio, an sit legitima, debet præsumi legitima: nam ratione matrimonii est in possessione suæ legitimatis, qua non debet privari ratione dubii.

Resp. Proles debet quidem tunc in foro externo

Tom. II,

S

terno

Sed

terno præsumi legitima, & habet etiam in foro interno jus dividendi hæreditatem cum legitimis. Sed quia in hoc dubio manet marito periculum certum damni subeundi, in quod adulteri eum injustè conjecerunt, hi tenentur hanc injuriam pretio æstimabilem refarcire. Et præsumptio illa est solum in gratiam prolis innocentis.

Q. 4. Quomodo tenetur adultera damna compensare?

Resp. I. Adultera tenetur, quantum fieri potest citra famæ jacturam, & vitæ periculum, procurare, ne quid damni maritus, & legitimi hæredes ratione prolis spurix patiantur. *Est communis*, quia si omnibus modis, quibus potest, non caveret damnum marito, & hæredibus, iis inferret injuriam, cum posuerit actionem injustam damni illativam. Hinc si habeat bona propria, tenetur ex illis damna compensare. Si non habeat, tenetur rem familiarem diligentius administrare, de cultu corporis sui & sumptibus solitis propriis detrahere, quantum potest, spectata conditione statûs, valetudine, &c. Item relinquere in morte solis legitimis tantum ex bonis, de quibus liberè disponere potest; & juxta multos religiosum statum spurio suadere, si ad eum idoneus videatur.

Resp. II. Si hisce modis plenè potest damnum compensare, non tenetur revelare crimen

men suum: nam tunc nullum damnum inde sequitur legitimis hæredibus. Si verò non potest, nec judicat prudenter illud impeditum iri, si detegat crimen suum, tunc nec tenetur aperire: quia imprudenter, & frustra aperiret. Imò etiam si judicaret posse averti damna hæredibus, per illam revelationem, non tenetur crimen suum occultum revelare, cum periculo mortis, vel gravis scandali, discordiarum, perpetui odii mariti, infamiae totius familiae, vel propriae saltem publicae, si non sit suspecta, vel alterius mali multò gravioris, quam sit damnum hæredum. *Est communis.* Prob. 1. ex cap. 9. *de Pœnitent.* Ubi Innoc. III. consultus de quadam muliere, quæ partum sibi supposuerat, ne bona mariti ad alios devolverentur, essetne absolvenda, cum crimen suum marito timeret detegere; respondet Pontifex. *Sicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo timeat confiteri, non est pœnitentia deneganda: ita nec illi debet pœnitentia denegari... sed competens satisfactio per discretum Sacerdotem ei debet injungi.* Ergo non tenetur cum tali metu crimen detegere, si enim teneretur, & nollet, non esset capax absolutionis. 2. Quia tunc maritus, & hæredes non sunt rationabiliter invitati; & tunc restitutio censetur moraliter impossibilis.

Si tamen mulier sciret spurium esse valde bonum, ac prudentem, & sibi fidem habitum,

rum, & hæreditari cessurum, nec crimen ejus revelaturum) quod vix & rarissimè præsumendum est) teneretur illud ei detegere: quia infamia nocentis apud unum, aut alterum postponenda est gravissimo innocentium damno, cujus est causa injusta; ut patet ex eo, quod juxta communem liceat grave peccatum alterius occultum aperire tertio, ad avertendum grave damnum ei ab illo altero impendens.

In praxi tamen ordinariè non est obliganda adultera ad crimen suum aperiendum, sive marito, ob gravia mala inde obventura, quæ ordinariè imminent: sive spurio; quia hæc revelatio est ordinariè inutilis ad avertendum damnum: nam Filius juxta communem, non tenetur credere Matri juranti eum esse spurium, nisi id probet certis argumentis, ut si tempore conceptionis, & ante, & post ostendat maritum absentem fuisse, &c. Nam qui nascitur in conjugio legitimo, censetur esse legitimus, nisi contrarium ostendatur.

Not. Quæ dixi de adultera, & Filio spurio, dicenda sunt de Filio supposititio, quem mulier supposuit, ac finxit esse suum, ne hæreditas ad alios transeat, nam injuria his facta est, quæ eodem modo tolli, vel refarciri debet.

CA.

CAPUT IV.

*De Injuriis contra famam, & honorem per
judicium temerarium, detractionem,
calumniam, & contumeliam, & de
necessaria restitutione.*

Q. I. **Q**uale peccatum est judicium temerarium, item suspicio, ac dubitatio temeraria?

Not. Dubitatio est suspensio intellectus inter assensum, & dissensum. Suspicio est inclinatio seu concitatio mentis ad assentiendum uni parti, sic tamen ut nondum absolute ei assentiat. Judicium est assensus mentis, qui si sit cum formidine oppositi, dicitur opinio: si sine tali formidine, vocatur judicium firmum. Hi actus sunt temerarii, quando sine sufficientibus indiciis, seu rationibus concipiuntur: nam si ex sufficientibus motivis, non sunt temerarii, ut si judices Petrum esse injustum, quia usuras exigit. Caritas tamen postulat, ut dum opus externum excusare non potes, excuses intentionem, vel indeliberationem, si possis, aut totum Deo discutiendum relinquant. Porro majora indicia requiruntur ad prudens judicium, quam ad suspicionem, vel dubitationem, cum plus sit judicare, quam suspicari, vel dubitare.

Resp. I. Temerarium de re gravi proximum

infamantē iudicium etiam opinativum, quod cum plena advertentia concipitur, est mortale contra iustitiam. *Ita omnes de iudicio firmo, & communis est inter Recentiores, teste De Lugo, de iudicio etiam opinativo, ac formidoloso. Prob. 1. ex Luc. 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. & Jac. 4. Qui iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudicat legem. Ubi generatim, & indistinctē prohibetur graviter omne iudicium temerarium, & proinde non solum firmum, sed etiam opinativum. 2. Quia per illud fit gravis injuria proximo: nam graviter violatur jus, quod habet, ne sine sufficienti causa iudicetur malus, aut vilis, & perdat bonam existimationem apud alium; hocque homines molestissimē ferre solent. Quare est obligatio illud iudicium statim deponendi, ut tollatur iniuria. 3. Ex hoc ipso, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitē contemnit ipsam; & ideo injuriatur ei, ait S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 1. ad 2.*

Dixi, 1. *Temerarium*; nam iudicium de personis, licet quandoque sit falsum, non tamen semper est peccatum, nisi quando est omnino temerarium, ait S. Thom. quodlibet. 12. a. 34. proximus non habet ius, ut æstimeretur probus ab eo, cui crimen eius sufficienter cognitum est.

Dixi 2. *Cum plenā advertentiā*; nam potest esse veniale non solum ob levitatem materiae, & temeritatis, sed etiam ob defectum plenae adver-

advertentiæ. Imò nullum est, si sit ex sola intellectu promptitudine absque ullo deliberato voluntatis consensu conceptum. Sed ubi primùm advertis te sic malè iudicare, peccas perseverando in eo iudicio, utpote mortali, posita plenâ advertentiâ cum gravitate materiæ.

Porrò ad temeritatem mortalem non requiritur advertentiâ actualis ad insufficientiam iudiciorum, seu motivorum, si mala præoccupatio, voluntaria passio, invidia, vel odium sit causa præcipitationis iudicii, & defectûs advertentiæ actualis; nam tunc temeritas illa est sufficienter voluntaria in causa, nempe in mala affectione; & inadvertentiâ insufficientiæ iudiciorum est vincibilis, ac culpabilis.

Resp. II. Suspicio, & dubitatio voluntariæ graviter temerariæ in re valdè gravi, & cum advertentiâ plenâ, sunt peccata mortalia, saltem si ex pravo affectu, & malevolentiam nascentur. *Ita De Lugo, Lessius & alii multi.* Quia 1. ad Tim. 6. inter gravia peccata numerantur suspiciones malæ. 2. Ex S. August. Epist. 137. *Ne malevolo animo de servis Dei falsa suspicando pereatis, illud apostolicum recordamini: Nolite ante tempus iudicare.* 3. Tunc fit gravis iniuria proximo: nam quisque habet ius, ne quisquam de ipso sine sufficienti causa malè opinetur, suspicetur, & de sua probitate dubitet, illudque ius graviter violatur in re valdè gravi. Et nullus est prudens, qui non putet gravem

sibi iniuriam fieri, indéque gravem molestiam sentiat; nec eum, qui ita de se suspicaretur, haberet in numero suorum amicorum. Imò in dubitatione illa continetur iudicium: nam qui sic cum plena deliberatione dubitat, non solum suspendit assensum, sed etiam iudicat ambiguum esse probitatem proximi, nec eum posse prudenter iudicari probum.

Quare cum S. Aug. tract. 90. in Joan. ait suspiciones temerarias ad tentationem humanam pertinere, sine qua duci non potest ista vita; & S. Thom. q. 60. a. 3. dicit dubitationem temerariam esse venialem, intelligi debent de repentinis nondum satis deliberatis, vel leviter temerariis, & ex humano errore non ex malevolentia conceptis. Et ideo multi docent peccare solum venialiter eum, qui de gravi malo proximi suspicatur, vel dubitat ex solo errore intellectus, quo apprehendit indicia, ob quæ suspicatur, tanquam sufficientia ad suspicandum, paratus suspensionem deponere, ubi melius adverterit: tum quia temeritas illa non est omnino voluntaria, cum non ex malitia, sed ex solo humano errore, & fragilitate suspicetur: tum quia indicia, propter quæ suspicatur, non carent omni verisimilitudine ad suspicandum; quando enim suspicio non est ex malevolentia, sed ex solo humano errore, indicia non carent omni probabilitate.

Observa 1. Materia, quæ in detractioe ad mortale

mortale sufficit, hinc quoque sufficit: hinc materia gravis censetur non solum peccatum mortale, sed etiam habitus peccati venialis, spectatis statu famâ & qualitate personæ; vel defectus inculpabilis, sed infamans, seu unde quis notabiliter vilescit in animo iudicantis, vel in contemptum adducitur, ut esse fatuum, spurium, &c. ergò mortaliter peccas si temerè iudices, vel suspiceris Religiosum habere consuetudinem mentiendi, esse vanum, regulas suas negligere, orationi non vacare, &c. aliquem esse fatuum, & officio, ac honore indignum, &c.

Observ. 2. Quamvis certum sit opus ab aliquo factum esse mortale ex genere suo, non idè tamen potes iudicare proximum certò peccasse mortaliter: quia potest excusari coram Deo, ob imperfectam deliberationem, vel inconsiderationem, aut ignorantiam invincibilem: item incertis rumoribus de proximi crimine vel malo infamante fides nulla adhibenda est, nam rumores incerti non possunt fundare iudicium prudens, & semper extra necessitatem animus à dubitatione, suspicionem, & iudicio de peccatis alienis cohibendus est, ut vitetur periculum temerè iudicandi, vel suspicandi cum iniuria proximi.

Sed hinc quæri potest utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda?

Resp. I. Dubia de personis ad bonam, vel ma-

lam existimationem pertinentia, sunt in meliorem partem interpretanda: est commun. Prob. 1. ex S. August. 1. 2. de Sermone Domini in monte c. 18. *Nolite judicare, ut non judicemini, &c. hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur... de quibus temerarium est judicare, maxime ut condemnemus.* 2. Ex S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 4. *Ex hoc ipso, quòd aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficiente causa, injuriatur ei, & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcunque inferre absque causa cogente; & ideo ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* 3. Quia maximè cavendum est, ne fiat injuria proximo; & de possessione bonæ famæ injustè deiciatur. Sic autem hæc dubia in meliorem partem sunt interpretanda 1. Negativè, ita ut in dubio etiam positivo nunquam judices, opineris, vel suspiceris proximum esse improbum vel peccasse graviter: alioqui peccares contra Justitiam, inferendo malum proximo, sine sufficiente, & justa causa: quisque enim jus strictum habet, ne ei malum sine justa causa inferatur: haberi autem improbus est malum proximi grave, utpote per se concitativum gravis molestiæ. Et dubium etiam positivum non est sufficiens, nec justa causa judicandi proximum peccasse:
incer-

incertum enim crimen non est sufficiens, & justa causa eum privandi bonâ existimatione, quàm possidet

2. Positivè, practicè, hoc est, ut in praxi, & vitæ civilis usu, ubi de cautela non agitur, affectu interno, & externo modo agendi proximus tractetur tanquam si revera esset probus, ei præstando consuetæ honoris, & urbanitatis officia, perinde ac si nullum esset de ejus probitate dubium: nam illis proximum ob dubium exortum privare iniquum esset, & contra has regulas charitatis: *Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Item quoties pravus in proximum animi motus vincendus est, aut vis hîc & nunc statuere apud te quo loco sit habendus, aut periculum est, ne bona opinio de eo à te concepta minuatur, si judicium suspendas; tunc judicare debes positivè eum habendum ut virum probum, nec ob dubium exortum bonam de eo opinionem minuendam esse.

Dixi de personis. Nam dubia de rebus putâ, an contractus talis sit licitus nec ne, non sunt in meliorem partem interpretanda, sed suis momentis æstimanda: quia tunc id unum agitur, ut cognoscatur veritas, & vitetur illicitum, nec timendum ne cuiquam inferatur injuria, & ex eo nihil boni, vel mali accrescit rei.

Resp. II. Cùm agitur de damno vitando, vel
remo-

remedio adhibendo, dum non constat de probitate proximi, *ex communi* licet sibi, & aliis consulere, & eam cautionem adhibere, quam prudentia dicitur adhibendam, supposito quòd esset malus, non tamen de eo malè iudicando, aut suspicando. Quia tunc nemini inferitur injuria, vel damnum: licitum est autem sibi, & proximo sine cujusquam injuria providere. Hinc non peccas dum excipiendo ignotum in aedes tuas, ita caves rebus tuis, ac si dubia esset hominis probitas.

Q. 2. Quid est detractio, contumelia, & calumnia?

Not. Fama est existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, & habilis ad aliquem bonum usum. Sive est existimatio seu opinio excellentiæ alterius. Honor est testificatio excellentiæ alterius animo conceptæ. Excellentia autem, quam spectat fama & honor, consistit primariò in virtute, ac sapientia earumque functionibus, quæ homines verè laudabiles reddunt: secundariò autem in aliis perfectionibus, ut sunt ingenium, doctrina, nobilitas; item quoad honorem potestas, sive Ecclesiastica, sive Sæcularis, dignitas Principii, quæ inest parentibus, &c. Imò id quod singularem quemdam ad has perfectiones ordinem habet, vel ut instrumentum virtutis, vel ut ejus effectus, est etiam ratio honorandi, ut nobilitas, quæ ex præclarè gestis orta est.

Hinc

Hinc fama, & honor inter se differunt, cum fama sit opinio de excellentia alterius, honor verò externa testificatio nostræ opinionis de excellentia alterius.

Resp. I. Detractio est injusta ademptio, seu læsio bonæ famæ alterius in ejus absentia: nam si quis coram altero famæ ipsius detrahat, jam non erit simplex detractio, sed etiam contumelia, qua coram violatur honor alterius.

Ex S. Thoma fieri potest detractio octo modis. 1. Falsum crimen, vel defectum imponendo. 2. Verum amplificando. 3. Occultum detegendo. 4. Sinistrè interpretando factum alterius. 5. Rectè facta, vel dotes alterius negando. 6. Illa extenuando. 7. Silendo ubi silentium æquivalet confessioni defectûs proximi, ut quando ex silentio intelligi facile potest alium, vel non esse laude dignum, vel non tantâ, vel habere aliquem defectum. 8. Simulatè, vel remisè, aut frigidè laudando, juxta hos versus.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Qui negat, aut reticet, minuit, laudatve remisè.

Resp. II. Calumnia est falsi criminis, aut defectûs impositio. Unde est species detractio- nis omnium gravissima ex genere suo; cum superaddat detractio- ni genericè sumptæ mendacium perniciosum.

Resp. III. Contumelia est injusta inhonora-
tio

tio personæ præsentis, seu læsio honoris alterius sine justa causa, & auctoritate coram eo facta, sive dictis, sive factis: ut crimen, vel defectum, vel malum pœnæ alteri præsentis obijciendo, ex animo illum inhonorandi, vel ejus imaginem conculcando, ipsum percutiendo, repræsentando aliquid quod honorem illius lædat, ei maledicendo, conviciando, eum illudendo, irridendo, &c.

Q. 3. An & quando detractio, calumnia, & contumelia sunt peccata mortalia?

Resp. I. Hæc tria sunt ex genere suo mortalia contra Justitiam. Ita omnes. Nam 1. ad Rom. 1. detractores, & contumeliosi dicuntur esse digni morte. 2. Per detractiōem, & calumniam proximus iniuste læditur in fama, per contumeliam in honore: quæ sunt bona præstantiora divitiis, & ad quæ proximus Jus habet. Quare hæc tria sunt peccata graviora furto; quod ex genere suo mortale est; nam (ut ait S. Th. 2. 2. q. 73. a. 3.) Peccata, quæ committuntur in proximum, sunt pensanda per se secundum nocumenta, quæ proximo inferuntur. Tanto autem est majus nocumentum, quanto majus bonum demitur.

Dixi, ex genere suo, nam possunt esse venialis culpa 1. Ob defectum sufficientis advertentiæ. 2. Ob levitatem materiæ, ut si narretur levis aliqua alterius imperfectio. Plures tamen ejusdem defectus leves alteri detegere, potest esse

esse mortale: quia possunt tandem collecti lædere graviter bonam existimationem illius. Item cum peccatum convitii, vel contumeliæ, ex animo dicentis dependeat. (inquit S. Thom. q. 72. a. 2. ad 3.) Potest contingere, quod sit peccatum veniale, si sit leve convitium, non multum hominem debonestans, & proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira absque firmo proposito aliquem debonestandi, puta cum aliquis intendit aliquem per hujusmodi verbum leviter contristare. Porro ad 2. ait: sicut licitum est aliquem verberare, vel in rebus damnificare causâ disciplina, ita etiam causâ disciplina potest aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conviciosum dicere, & hoc modo Dominus Discipulos vocavit stultos, & Apostolus Galatas insensatos. Et ita excusari possunt plura verba contumeliosa parentum in filios, & Dominorum in servos. Rarò tamen adhibenda sunt verba contumeliosa in correctionibus; quia sæpè potiùs exacerbant, quàm emendant, & subditus facilè putat ea potiùs ex aliqua animi passione, quàm ex charitate proficisci.

Resp. II. Detractio omnis, licèt fiat solùm ex quadam animi levitate, vel loquacitate, & sine intentione lædendi proximum, est ex genere suo mortalis culpa contra justitiam, Prob. 1. ex 1. ad Cor. 6. Neque fures... neque maledici regnum Dei possidebunt. & Jac. 4. Nolite detrahare alterutrum. Qui detrahit fratri... detrahit legi. 2. Quia injusta, ac voluntaria læsio

læsio famæ proximi est gravius peccatum, quàm furtum: nam per eam aufertur fama, quæ est bonum majus divitiis, quæ per furtum auferuntur, juxta illud Prov. 22. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ.* Sed detractio facta ex mera loquacitate, & sine animo lædendi proximum, est læsio famæ proximi injusta, ut patet; nam proximus habet jus, ne ejus fama lædatur ex quocunque sine, ac modo; & est etiam voluntaria saltem indirectè, & implicitè, cum voluntariè dicantur ea, ex quibus per se sequitur læsio famæ proximi: ad mortale autem sufficit voluntarium indirectum. *Si autem proferat ex animi levitate, vel propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi fortè verbum, quod dicitur, sit adeò grave, quod notabiliter famam alicujus lædat: & præcipuè in his, quæ pertinent ad honestatem vitæ; quia hoc ex ipso genere verborum habet rationem peccati mortalis.* ait S. Thom. 2. 2. q. 73. a. 2. Unde tum est obligatio restituendi, ex cap. ult. de Injur. *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex factis tuis injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.* ibid. Idem dic de contumelia, qua notabiliter honor proximi læditur, etiamsi sine animo lædendi proferatur; quia semper est mortale voluntariè etiam indirectè inferre sine justa causa damnum notabile proximo, ex quovis motivo: inferitur autem voluntariè damnum grave in honore, quoties proferatur aliquid, quod

quod prævideretur, vel prævideri potest aptum esse ad lædendum notabiliter honorem, & contristandum graviter proximum.

Cæterum detractio, quæ fit per libellum famosum, pejor est, cæteris paribus, quam quæ voce fit; quia infamia ad plurimos permanat, & vix potest aboleri. Unde morte punitur, & qui talem libellum spargit, & qui inventum vulgavit. l. un. Cod. de Famoso Libello. Jure etiam Canonico gravissimè prohibetur, tum causa, s. q. 1. tum in Bullis Pii V. & Greg. XIII. Item pejor est, si fiat in aliquam communitatem, capitulum, ordinem religiosum: quia plures læduntur in famâ, & ita damnum majus est.

Resp. III. Ex communi, detractio, & contumelia sunt culpa mortalis, quoties sine justa causa graviter læditur fama, vel honor proximi, licet absque animo graviter lædendi: nam mortale est notabile damnum sine justa causa inferre proximo. Venialis verò, si non graviter lædatur; nam levitas damni excusat à mortali: nisi fiat ex intentione graviter nocendi, vel prævideatur gravem dolorem concitatura proximo.

Graviter autem, vel leviter læditur fama, vel honor pro gravitate, vel levitate materiæ, spectatis omnibus circumstantiis, præsertim personæ læsæ: nam gravitas, vel levitas materiæ hinc præcipuè spectanda est relatè ad personam læsam, & ejus famam: fieri enim po-

test, ut, quod respectu unius est materiale levis, sit gravis respectu alterius, si sit persona magnæ auctoritatis, & famæ valde integræ, aut quæ obligetur ad majorem vitæ sanctitatem: ut si de puero, vel vili famulo dicas, quòd sapientiatur, censetur leve; at si hoc dicas de Episcopo, Sacerdote, Religioso bonæ famæ, vel Laico honorato est grave: nam per hoc graviter læditur fama illorum, cùm ii, qui mentiri consueverunt, parvi fiant, præsertim si ex statu, munere, officio, cæteris virtute præstare debeant. Regula ergo universalis, inquit De Lugo, ad gravitatem detractionis desumenda est ex circumstantiis personæ, defectûs, qui narratur, existimationis, quam persona illa apud homines habet, & similibus, in quibus si grave detrimentum, prudentis arbitrio famæ inferitur, detractio erit gravis: sin minùs, erit levis.

Item contumelia in se levis potest esse gravis respectu personæ, cui inferitur, ut si sit superior, Pater, &c. Imò semper mortalis est, quoties fit ex animo graviter dedecorandi, vel contristandi proximum; nam sola voluntas gravis mali proximo creandi sine justa causa est mortalis. Econtra si convitium absolute, ac in se grave sit, sed propter vilem personarum conditionem, aut morem patrium loquendi, grave esse non censeatur, veniale esse docent multi, qui mortalis non damnant pueros, mulierculas, ac viros infimæ sortis, cùm certis con-

convitiis, ac contumeliis apud plebeios usitatis se laceffunt: quia honor vulium personarum his injuriis non censetur graviter lædi, nec his fides adhibetur. Excipe nisi sit intentio graviter lædendi, vel contristandi, nam hæc mortalis est.

Hinc 1. mortaliter peccat, qui detrahit cum animo notabiliter lædendi famam proximi, vel absque tali animo eam notabiliter lædit, aut dat causam talis læsionis, advertens, vel advertere debens probabiliter ex suo dicto, vel facto tale damnum inferri. *Navar.*

2. Narratio defectus venialis plerumque est solum venialis; quia non solet graviter lædere famam proximi, cum etiam justi sine culpa veniali non vivant, *in multis enim offendimus omnes.* Jac. 3. Est tamen mortale dicere de quibusdam personis in munere, vel statu majorem perfectionem exigente constitutis, v. g. Episcopo, Religioso, &c. quod habeat consuetudinem alicujus peccati venialis, v. g. quod sæpè plus justo bibat, sit vanus, &c. Nam in talibus id censetur magni momenti, & eorum fama multum inde imminuitur, & ideò despiciuntur.

3. Quamvis possit esse solum veniale referre, aut exprobrare defectus naturales, & involuntarios, ut ingenii, corporis, fortunæ, cum hi defectus non sint culpabiles; tamen mortale est, si fama, vel honor inde graviter lædatur, vel si proximus graviter contemnendus sit,

viliórque apud alios reddatur, ut si extra casus exceptos de viro honorato, qui habetur nobilis, dicas esse ignobilem, ejus parentem poenam infamantem subiisse; item si inde grave damnum alteri sequatur; vel si in faciem exprobratur convitiandi causâ, etiam vili personæ, quæ gravem inde moerorem patiatur: nam mortale est sine justa causa contristare graviter proximum, vel grave damnum ei inferre. Ideò per se mortale est narrare defectum occultum natalium, v. g. si dicas de aliquo eum esse illegitimum; nam hoc vilitat hominem, idque molestius ferre solent homines, quàm si de illis referatur grave peccatum.

4. Ex *Navar.* detractio, quæ generalibus nominibus vitiorum tam mortalia, quàm venialia comprehendentibus fit, ut si dicas aliquem esse avarum, iracundum, &c. mortale est, quando cum damno notabili, aut magno ejus periculo fit, aut coram talibus, qui probabiliter existimari possunt tam maculas mortales, quàm veniales concepturi; nisi de solis venialibus, vel de sola naturæ propensione verba fieri admoneantur: nam alioqui graviter læditur fama,

5. Peccat mortaliter, qui nullum defectum in particulari de proximo detegit, sed solum in genere dicit se de illo aliquid scire, quod nemo de illo facilè suspicaretur, vel quod illum magno pudore afficeret, si diceretur;

item

item si dicas illum non esse eum, qui communiter habetur, &c. Tunc enim graviter læditur fama proximi, & sæpe gravius, quàm si gravis ejus defectus nominatim detegeretur: nam ex hoc obscuro loquendi modo grave aliquid, imò sæpe longè deteriora latere audientes intelligunt, vel suspicantur, quàm fortè re ipsa sint.

6. Quando, ratione conditionis personæ, peccatum aliquod mortale non censetur notabiliter lædere famam, illius revelatio non est mortalis: ut si de milite narres eum duellum commisisse. Vel referas ea delicta de personis, quas scis, se de illis publicè jactare.

7. Irrisio, quæ est species contumeliæ mortalis est, quoties fit ex animo graviter confundendi proximum, vel exprobratur sine causa justa grave peccatum, aut defectus infamis, vel derisus graviter contristatur, aut contemnitur: nam tunc ei grave malum infertur sine causa justa. *Aliquem illudere, vel irridere est eum omnino parvi pendere, & eum tam valem estimare, ut de ejus malo non sit curandum, sed sit quasi pro ludo habendum. Et sic derisio est peccatum mortale. . . & tantò gravius, quanto major reverentia debetur personæ, quæ illuditur.* ait S. Tho. 2. 2. q. 75. a. 2.

Resp. IV. Est mortale detegere alicujus crimen occultum grave non nominando personam, sed solum communitatem ex qua est, quando communitas inde gravem infamiam

passura est, ut Monasterium, Capitulum, &c. Item si de aliqua communitate in genere detrahas, v. g. si dicas de communitate religiosa nullam ibi esse disciplinam, aut de civitate eam esse plenam adulteris, usurariis, &c. graviter peccas, nisi hæc infamia sit publica, ubi hoc dicis: quia tunc gravis infamia injustè inferitur illi communitati, & sic manet obligatio eam reparandi: nam quamvis Congregatio Regularium re ipsa non maculetur ex unius hominis nequitia, sicut nec Apostolorum Collegium ex scelere Judæ; maculatur tamen ejus fama apud homines præsertim simplices & imperfectos.

Resp. V. Est mortale detrahere in re gravi apud unicam personam, & sub secreto, licet putetur non revelatura. *Est communis, teste De Lugo.* quia tunc injustè inferitur proximo grave damnum ablatione bonæ existimationis apud alium, ut patet in judicio temerario, quo quis apud se unum spoliat alterum bona existimatione: perinde enim proximo nocetur, sive in propria sive in aliena mente ingenere tur de eo prava opinio. Et verò diffamatio apud unicum est res per se concitativa gravis molestiæ, ac doloris, ut patet ex difficultate, quam ordinariè homo habet in aperiendo crimine soli confessario, quamvis sciat, hoc sibi salutare esse. Unde vix est vir honestus, qui naturaliter non ferat molestius bonæ famæ amissio.

missionem, apud unum virum gravem, quàm
jacturam sum mæ notabilis pecuniæ.

Resp. VI. Est mortale imponere alteri culpas
veniales falsas, vel veras, sed occultas detege-
re, aut defectus naturales falsos, quando inde
patitur damnum notabile, vel impeditur à
consecutione boni notabilis, vel officii, aut
beneficii, quo dignus est, si hoc prævideri po-
test aut eo animo detegantur; & est obligatio
hæc damna cum fama restituendi, ex cap. *ult.*
de injur. quia tunc injustè datur causa damni
gravis, & jacturæ boni notabilis. Sic Navar-
rus ait, se nôsse virum insignitum, & probum
ab adipiscendo egregio quodam munere im-
peditum per culpas veniales vanitatis, & ira-
cundiæ falsò ei impositas.

*Q. 4. An contumelia, & detraçtio differant
specie?*

Resp. Aff. Quia per illas proximus diverso
modo, & in diversis specie bonis injustè lædi-
tur. Imò peccata contumeliæ possunt inter
se specie differre, sicut & peccata detractionis,
pro diversitate specifica objectorum: sic inju-
sta revelatio adulterii specie differt ab injusta
manifestatione furti. Unde qui uno sermo-
ne de eodem dicit eum commisisse furtum,
adulterium, & homicidium, triplex specie
peccatum detractionis admittit; & qui eun-
dem contumeliosè compellat furem, adu-
rum, & homicidam tria peccata contumeliæ

T 4

admittit

admittit specie distincta. *Azor.* Nam peccata sumunt speciem ab objecto; unde specie diversa sunt, si habeant objecta specie moraliter diversa.

Q. 5. An, & quando auditor detractoris peccat mortaliter?

Resp. I. Hortari, incitare alterum ad inchoandam, vel continuandam gravem detractio- nem, v. g. approbando exterius dicta, adden- do de suo, item scienter præbendo occasio- nem detrahendi, v. g. interrogando de alio- rum defectibus, significando id sibi gratum fore, &c. *ex communi*, est mortale, tum con- tra charitatem ratione scandali, & inductionis ad peccatum; tum contra justitiam: quia talis est causa mortalis detractio- nis injustæ, aut saltem ei moraliter cooperatur, & sic tenetur ad restitutionem in directum detractoris.

Resp. II. Auditor, qui lætatur detractio- ne gravi, licet non inducat ad detrahendum, nec incitet ad continuandum, nec exterius sibi placere significet, *ex communi* peccat mortali- ter tum contra charitatem; quia lætatur gravi damno proximi; tum affectu contra justitiam; quia gaudet de actu injusto, quippe *digni sunt morte non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* ad Rom. i. Hinc illud Eccli. 28. *Linguam nequam noli audire.* Non tenetur tamen ad restitutionem; quia non est causa damni; peccatum enim contra justitiam
non

non parit obligationem restitutionis, nisi ex eo secutum sit damnum. Equidem tenebatur illud impedire, sed solum ex charitate, non ex officio, ut suppono.

Resp. III. Auditor detractionis gravis, licet ad eam non inducat, nec eam lateatur, nec libenter audiat ex curiositate, secundum communem peccat mortaliter contra charitatem non impediendo, dum impedi potest, aut non obstitendo, nisi prudenter putet monitionem suam inutilem fore, aut metuat grave aliquod damnum; perinde, ac non impediens furem bona proximi auferentem, cum potest impedire; quia secundum omnes, teste De Lugo, ex lege charitatis quisque graviter tenetur impedire grave damnum proximi, dum sine gravi damno proprio potest: nam quisque ex charitate tenetur amare proximum sicut seipsum, & ei facere, quod sibi rationabiliter fieri vellet in simili casu. Imo juxta De Lugo si damnum proximi sit gravissimum, & irreparabile, teneris impedire cum aliquo gravi tuo incommodo.

Porro cum auditor detractionis non potest resistere, tenetur tamen, saltem si commodè potest discedere, vel sermonem alio avertere, vel faciem tristorem ostendere; nam hoc pacto impeditur continuatio detractionis, aut saltem minuitur detractoris fervor, ex Prov. 25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.* Et tunc saltem est

T

tacita

tacita improbatio peccati, & virtualis correctio. Tenetur autem quisque damnum proximi, & offensam Dei impedire, quantum moraliter potest.

Resp. IV. Dum proximo infertur calumnia, cujus falsitatem nosti, teneris ejus falsitatem aperire, ac probare, quantum potes: quia ex charitate teneris impedire grave damnum proximi, quando sine gravi tuo incommodo potes. Quod si tuum silentium in talibus circumstantiis æquivaleat tacitæ confessioni delicti, seu defectûs falsò impositi proximo, ut fit, dum ille est tibi notissimus, & tamen ejus innocentiam non pandis, peccas contra Justitiam: nam tunc moraliter censeris consentire, & fateri rem ita esse, ut refertur: & ita facis contra Jus, quod proximus habet, ne ullo modo, etiam tacitè, approbetur, & confirmetur calumnia sibi illata; estque tunc tacita calumnia, seu calumniæ confirmatio, & approbatio contra Justitiam obligans ad restitutionem. Sic, si quis Romæ de tuo concive tibi notissimo coram te dicat eum esse ignobilem, spurium, injustum, &c. & ipse contrarium sciens taceas, eo ipso videris consentire, & fateri ita esse. *De Lugo.*

Resp. V. Si Superior subditum detrahentem famæ alterius etiam non subditi, non impediat, nec coerceat, peccat contra Justitiam, & tenetur ad restitutionem famæ, in defectum subditi. Ita *Lessius, De Lugo & alii.* quia Superior

perior tenetur ex officio, ideóque ex Justitia, subditos suos corrigere, à peccato cohibere, & impedire, ne alios injustè lædant: unde si non impedit, cum potest, meritò censetur causa injusta damni. Quòd si subditus absente Superiore detrahat, tunc Superior ex officio tenetur cogere subditum, ut restituat famam; nam tenetur ex officio compellere subditum, ne perseveret in injuria alteri inferenda: perseverat autem in injuria, eamque continuat subditus, qui non restituit famam à se læsam, cum potest. Hinc Pater, Dominus, Prælatus, &c. tenentur ex Justitia impedire detractiones, & cogere subditos detrahentes ad restitutionem. Dixi etiam *Prælatus*, seu Superior Regularium: quia Prælatus est etiam caput politicum suorum subditorum: quare tenetur eos gubernare, etiam in ordine ad bonum commune aliorum civium, sicut Dominus tenetur gubernare suos servos, & curare ne inferant damna aliis civibus. Ei enim, qui est caput politicum, tribuuntur, & imputantur damna à subditis illata, si non impediat. Ita De Lugo. Et à fortiori quivis Superior, ac Prælatus tenetur ex Justitia impedire subditum detrahentem alteri suo subdito: nam ex officio, & Justitia tenetur ab omni damno subditos suos tueri, si possit: quia non solum est rector suorum subditorum, sed etiam Judex, & custos, qui ex suo munere, ideóque ex Justitia,

tia,

tia, tenetur impedire damna suorum subditorum.

Not. Jure naturali non licet librum famam proximi lædentem, & crimina vera, sed occulta sine causa justa pandentem legere perinde, ac audire detractionem: nam crimini auctoris libri quodammodo consentit, aut cooperatur lector, ut auditor detractioni. Deinde quisque rationabiliter velle, ut liber contra ejus famam injustè scriptus, à nemine legeretur.

Q. 6. An audita, lecta, vel alia qualibet referens absque asseveratione peccat?

Resp. I. Qui audita, vel lecta refert eo modo, vel nominatis iis auctoribus, ut audientes merito possint induci ad opinandum, vel suspicandum grave malum de proximo, peccat mortaliter contra Justitiam, & tenetur ad restitutionem, quia est causa iniusta gravis damni, seu mali proximi, nempe malæ opinionis, vel suspicionis: nam dat aliis sufficientem causam malè opinandi, hoc ipso, quòd eo modo refert audita, ut alii merito inducantur ad malè opinandum.

Resp. II. Qui audita refert sine causa coram iis, quos probabile est credituros ex sola levitate, vel malitiâ, quamvis non eo modo referat, ut merito credi possent, peccat mortaliter, non solum contra charitatem, ex qua quisque tenetur impedire malum proximi saltem, cum
facile

facile potest, sed etiam contra Justitiam; & sic tenetur ad restitutionem, saltem si non sine publica: nam recte censetur causa injusta gravis damni, cum sine justa causa ponat id, ex quo probabiliter praevidet secuturum grave damnum proximi; & proximus habet Jus, ne in tali circumstantia, seu cum suae infamiae periculo audita referantur.

Præterea talis est causa, ut alii peccatum proximi nōrint, ideoque est causa, ut fama alterius apud tales amittatur. Idem dic, si ex ejus narratione gravis mali suspicio auditoribus verisimiliter suboritura sit, ut vulgò saltem accidit, ob infirmitatem hominum, qui facilius mala, quam bona de proximo opinantur. Talis enim suspicio est grave malum saltem respectu personæ honestæ.

Resp. III. Qui audita refert eo modo, & in iis circumstantiis, ubi constat auditores non esse credituros, nec ullum esse periculum infamiae, neque malæ suspicionis, aut dubitationis de probitate proximi (quod rarò contingit,) non peccat mortaliter, imò nec venialiter, si adsit justa causa referendi: quia tunc nullum damnum, nec periculum damni creat.

Q. 7. An crimen proximi, quod publicum est in aliquo loco, licet detegere in alio ubi ignoratur, vel in eodem?

Not. I. Crimen dicitur publicum seu notorium tripliciter. I. Publicitate Juris, dum de eo

eo constat per publicam iudicis sententiam, vel per confessionem rei, aut convictionem in iudicio, seu legitimum testium testimonium, 2. Publicitate facti, cum in loco publico coram multis patratum est, ita ut nulla tergiversatione celari possit, nec ullo Juris suffragio excusari. 3. Publicitate famæ, quando fama criminis ex sufficientibus indiciis orta pervenit ad majorem partem communitatis, vel ad tot personas de communitate, ut spectatis circumstantiis impossibile sit moraliter, quin perveniat ad notitiam maioris partis communitatis, seu Civitatis, Pagi, Paroeciæ, Collegii, vel Monasterii.

Not. 2. Crimen notum maiori parti unius communitatis particularis, v. g. Collegii non censetur publicum absolute, & respectu omnium, sed solum respectivè ad illam communitatem v. g. Collegium, Monasterium, &c. quare si notum sit solum Collegio, Monasterio, non censetur publicum extra illud, nec sine iniustitia potest narrari iis, qui non sunt de illo: quia talis publicitas non est absoluta, sed restricta ad illos, cum quibus Monasterium communicat in regulâ, & regimine: sic peccata solum publica inter domesticos non possunt narrari iis, qui non sunt de familia. Item peccata publica in Religione aliqua non possunt revelari externis: nam Religiosus infamis tantum apud suos retinet Jus ad famam apud externos. Item si in vicinia duntaxat
notum

notum sit crimen, est contra Justitiam illud revelare aliis partibus amplæ civitatis, vel locis, in quibus criminofus famam hæctenus illam retinet. Ita Layman dicens hanc esse communem doctrinam.

Resp. I. Ex communi, non est contra justitiam revelari in quovis loco crimen alicubi notum per sententiam judicis publicè denuntiatam, in qua nominetur reus: quia per hanc sententiam reus privatur jure ad famam pro omni loco: nam judex habet jus spoliandi absolute reum famam, sicut & vitam, in vindictam publicam criminis; & re ipsa spoliare intendit, quando eum publicè condemnat, ut cæteris ubique sit in exemplum, & terrorem; datque omnibus facultatem illud divulgandi: & idè nocentes puniuntur in media luce, & coram populo.

Delictum tamen in una Religione publicum, etiam per sententiam judicis regularis, injustè extra eam revelaretur: quia ex mente ferentis sententiam ipsa non est lata pro publica notitia aliorum, sed solùm pro privata suorum subditorum; alioqui bono communi Religionis perniciofa esset.

Resp. II. Est mortale contra charitatem crimen alterius alicubi publicum, etiam per sententiam publicam judicis, detegere sine justa causa in eo loco, quo fama non erat illud perlatum, si auctor criminis erat ibi bonæ famæ. Ita Lessius asserens hanc esse fere communem sententiam.

ten-

tentiam. quia proximo infertur sine justa causa grave malum graviter contristativum, nempe, infamia, quod ipse detegens nolle rationabiliter sibi fieri in pari casu, contra illud, quod tibi non vis fieri, alteri de feceris. Nec refert quod ille jus ad famam jam amisit; nam illam usque injuria, & fraude adhuc possidebat, & possessurus erat in eo loco. Si tamen fama communis crimen sic publicum brevi erat perlatura in locum, ubi revelasti, non peccas mortaliter contra charitatem, illud antea aperiendo: quia fama brevi justè destruenda non magni æstimatur, nec proinde illius damnantur censetur magnum.

Dico, *juste.* nam qui crimen, quod injustè divulgandum erat, prior divulgat, peccat mortaliter, & tenetur compensare damna sicuti is, qui prior incendit domum, prævidens injustè brevi incendendam ab aliis: nam qui prævenit in injuria, prævenit in obligatione, quæ contraheretur ab aliis, & quæ necessariò annexa est injuriæ damnosæ.

Resp. III. Si crimen quantumvis publicum non sit verum, est mortale contra justitiam illud nescienti aperire. Ita Layman, De Lugo & Galii. quia innocens per infamationem iniustam licet publicam non amittit ius ad famam; nam ius illud fundatur in carentia criminis, vel ignorantia publica veri criminis: ac proinde non potest sine iniuria diffamatio eius ad plures propagari. Et verò innocentem infamare, etiam

re, etiam apud unum, per se malum, & iniustum est, atque mendacium perniciosum.

Resp. IV. Est mortale contra iustitiam, crimen verum, sed solum notum per Confessionem rei in iudicio, testium testimonium, divulgare in loco, ubi nondum de eo publice infamatus est. *Est commun. teste Layman.* quia reus adhuc retinet ius ad famam, cum nondum eo in pœnam sit privatus per auctoritatem publicam; & nondum crimen publicum est in ordine ad populum, sed illis duobus modis: dicitur notorium solum in ordine ad iudicem, ut ab eo condemnari possit. Quare ne quidem in eo loco licet illud divulgare, nisi ibi iam infamiã de illo laboret, ut sæpè contingit.

Resp. V. Juxta multos mortale est contra iustitiam crimen verum in uno loco publicum sola publicitate facti, vel famæ, divulgare in alio loco, quo fama non erat illud perlatura. *Ita Adrian. Tolet. Sot. Rebell. Valentia, Molina & alii.* quia auctor criminis alibi illæsam habet famam, & per talem notitiam non amisit ius ad famam in aliis locis; neque enim ille censetur famam abiecisse respectivè ad alia loca; neque jure ad illam privatus est per auctoritatem publicam in pœnam criminis. Faterentur tamen licere ob bonum publicum referre in historiis delicta publica Defunctorum, quamvis infamia ad alia loca deferatur, tum ut notitia rerum publicè gestarum habeatur,

tum ut homines timore infamiae perpetuò duraturæ à criminibus deterreantur.

Dixi, *In alio loco*. Nam *ex communi*, non est contra iustitiam, nescientibus revelare crimen alterius in loco, ubi de eo publicè infamatus est. Quia is in illo loco ius ad famam, sive ius secreti amisit per publicitatem, cui causam dedit committendo crimen, in multorum conspectu, vel dando multis indicia, per quæ crimen multis innotescit, & divulgatur. Addit De Lugo ad bonum publicum expedire, quòd unusquisque ab aliis cognoscatur, qualis reverà publicè est. Neque etiam hæc revelatio mortalis est contra charitatem, quia ex ea non sequitur grave damnum proximo, cum ibi iam sit publicè infamatus: nec potest rationabiliter id multum molestè ferre, cum famam ipse suam in eo loco abiēcisse censeatur, crimen publicè committendo.

Quòd si crimen verum factum sit iniuste publicum, ut si cum esset secretum aliqui pluribus illud revelarint, De Lugo, negat peccare contra iustitiam eum, qui illud aliis eiusdem loci nescientibus detegit: quia tunc solum est contra iustitiam manifestatio criminis, quando ius habet proximus, ne infametur: eiusmodi autem ius nullum habet in prædicto casu, nam totum ius proximi fundatur vel in carentia talis criminis, vel in eo, quòd sit occultum: uterque enim hic titulus dat ius; prior quidem absolutè, & universaliter posterior

rior verò saltem ut non narretur absque necessitate: utroque autem titulo cessante, nullum manet ius: cum ergo sive iuste, sive iniuste verum crimen factum est publicum, ablatum est fundamentum totum iuris impediens, ne detegatur, cum & verum sit, & publicum iam sit, undecunque publicitas illa provenerit, modò non oriatur ex Confessione sacramentali.

Resp. VI. Si is, qui olim ob sua crimina infamis fuit, famam honestè vivendo recuperavit, mortale est contra charitatem illa crimina nescientibus narrare, vel revocare in memoriam: quia sine iusta causa ei inferitur grave damnum, ac malum, quod narrans in simili casu nollet rationabiliter sibi inferri. Imò est contra iustitiam, si crimen non fuit publicum per sententiam iudicis: quia sicut malis moribus infamia facti contrahitur, & fama bona amittitur: ita bonis moribus infamia facti tollitur, & fama bona recuperatur cum iure ad illam. *Ita Tolet. Azor, Molina, Reginal, De Lugo, Layman & alii.* A fortiori est contra iustitiam, si inde detur occasio opinandi eum adhuc esse improbum, etiamsi per sententiam iustam olim infamatus sit: nam habet ius ad famam illam, quam postea bene vivendo sibi comparavit, & quam iuste possidet. Item est mortale contra iustitiam crimen alterius, quod factò, vel famâ dumtaxat publicum fuit, sed iam solâ oblivione deletum narrare nescientibus,

tibus, vel reducere in memoriam: quia talis jus habet ad famam pro tempore, quo crimen suum desit esse publicum: nam per oblivionem reducitur res ad eum statum, quem habuit, antequam esset publica. Ergo sicut res antea, dum erat occulta, non poterat revelari: ita nec potest, quando redit ad priorem statum, & rursus inducit naturam rei occulta. Ita De Lugo, qui excipit crimen publicum per sententiam publicam: quia facultas illud divulgandi orta ex sententia publica adhuc irrevocata, perseverat, donec publica auctoritate infamia tollatur. Sed saltem id erit contra charitatem.

Q. 8. An eum, qui uno, aut altero crimine infamis est, licet de aliis infamare?

Resp. I. Si illa alia crimina sint ordinariè conjuncta cum graviori crimine, quod jam publicum est, ita ut non censeatur notabiliter augere infamiam, non est peccatum saltem mortale illa detegere iis, qui jam principale nôrunt: quia non censeatur nova infamia saltem gravis inferri, aut prior graviter augeri: ut si narres de ebrioso publico eum non rectè curare rem familiarem, rixari cum uxore, &c. De fornicario publico, quòd scripserit litteras amatorias, &c.

Dixi, *graviore*. Nam mortale est contra justitiam aperire crimen atrox ei, qui novit minus grave licet ejusdem speciei, v. g. Si di-

cas

cas Paulum surripuisse mille nummos, cum alter sciat eum tres solum furatum esse: quia tunc graviter, & injustè augetur ejus infamia.

Imò potest esse gravis injuria detegere peccata ejusdem speciei multiplicata, ut si semel aliqua foemina adulterium notorium commisit; non ideo postea licebit alium ejusdem adulterium occultum patefacere: nam relapsus multum auget infamiam. *De Lugo.*

Resp. II. Si crimina illa non sint connexa, *ex communi*, est mortale contra justitiam illa detegere, præsertim si sint alterius generis: quia graviter, & injustè læderetur ejus fama, sive injustè inferretur ei nova infamia gravis: nam qui infamis est in uno genere vitii, non ideo censetur infamis in omnibus aliis vitiis: diversorum enim vitiorum diversa est infamia, & alia Major, alia Minor. Quare qui amisit jus ad famam in una virtute, non ideo jus amisit ad famam in altera virtute. Sic potest quis haberi ebriosus, & tamen esse & haberi justus in contractibus, fidelis uxori, &c. Fama quippe non est quid simplex, & indivisibile, sed constat diversis quasi partibus, quarum una potest haberi sine alia. Quare sicut potest quis habere unam partem famæ, licet non habeat alias, ita potest retinere jus ad unam partem famæ, licet non retineat ad alias.

Hinc est contra iustitiam furis capite damnati adulterium occultum prodere, &c.

U 3

Notat

Notat De Lugo totum hoc desumendum esse ex damno novo, quod circa famam fit, an iudicio prudentum sit grave, vel leve.

Q. 9. An licet aliquando revelare crimen occultum alterius?

Not. Certum est id nunquam licere, si crimen innotuit solum per Confessionem sacramentalem, vel si talis revelatio cedit in detrimentum publicum. Sed extra hos casus.

Resp. I. Ex communi, revelatio criminis occulti fieri potest, & debet, quando necessaria est ad avertendum grave damnum communitatis, aut privato innocenti impendens, sive spirituale, sive temporale: quia nocens non habet ius retinendi famam cum gravi damno, quod inde alteri iniuste obveniret: nam bonum commune, & privatum innocentis præferri debet bono privato nocentis. Et charitas obligat ad impediendum damnum communitatis, vel privati innocentis, cum impediri potest: nec alter tunc censetur rationabiliter invitus, cum adsit iusta causa, ob quam debeat famæ suæ iacturam pati. Ob eandem rationem idem tibi licet, si hoc necessarium sit ad avertendum tuum grave damnum etiam temporale iniustum.

Manifestatio autem criminis occulti alterius non est detractio, nisi cum est inordinata: at quæ fit ob iustam, ac rationabilem causam & sine animo nocendi, est ordinata: nam detractio

tractio formalis, quæ semper intrinsecè mala est solùm fit cum proximi defectus aut crimen revelatur vel sine iusta causa, vel ex intentione illum infamandi. Imò ex S. Thom. q. 70. a. 1. ad 2. homo tenetur manifestare ea, quæ sibi sub secreto commissa sunt, *Si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ.*

Hinc quando agitur de Officio, Beneficio Ecclesiastico conferendo, de matrimonio contrahendo, de Religione suscipienda, potes, & debes occulta impedimenta, incapacitatem vel vitia alterius, unde aliquod grave damnum meritò timetur, detegere iis, ad quos id spectat, sed non pluribus; & illi tenentur sic audita non referre aliis. Sic tibi licet monere amicum, ut in famulum non assumat Petrum, nihil aliud initio allegans, quàm quòd ei non convenit, sed postea dicere esse furacem, si amicus persistat velle eum assumere, nisi causam repellendi nòrit. Item licet monere alterum, ut vitet consortium hominis, quem certò nòsti esse corruptis moribus, ne ipse pervertatur; vel ut sibi caveat ab homine injuriis dedito: Sic Apost. 2. ad Tim. 4. monet: *Alexander ararius multa mala mihi ostendit... quem & tu evita.*

Item talis revelatio fieri debet, cùm necessaria est ad bonum spirituale delinquentis, ut si fiat superiori, parentibus, servato, quantum opus est, ordine fraternæ correptionis:

quia bonum spirituale animæ anteponi debet famæ. *S. Basil. in Reg. Brev. Resp. ad interrog. 25.*

Resp. II. Licet injuriam sibi ab alio factam referre ad petendum consilium necessarium, non nominatâ personâ nisi ad consilium opus sit, modò non pluribus referatur quam necesse sit, quia tunc injurians non est rationaliter invitus, & læsus habet jus consilium necessarium in injuriis acceptis quærendi. Non tamen licet ad solatium præcisè, seu ad dolorem leniendum narrare amico injuriam sibi factam, nominatâ personâ: quia iniquum est gravem infamiam proximo inferre sine justa, & gravi causa, quale non est solatium illud, quod non est bonum tanti momenti, nec necessarium, cum verum solatium possit sine infamatione proximi obtineri, scilicet confugiendo ad Deum, qui est *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* 2. ad Cor. 1.

Resp. III. Si quis fictis virtutibus, vel simulatâ peritiâ famam sibi comparavit, licet aperire hanc simulationem, si ea vergat in alicujus damnum grave: ut si quis simulet se peritum Medicum, Advocatum &c. & constet non esse talem: quia is non habet jus famam in errore fundatam retinendi cum aliorum damno, vel periculo. Quòd si simulatio virtutis, vel Doctrinæ nemini nocere possit, est contra justitiam eam detegere: nam quamdiu

diu hypocritæ malitia est occulta, & nemini nocet, jus habet, ne positivè existimetur malus: detegendo autem hypocrisim, facis ut positivè existimetur malus.

Q. 10. *An est mortale detrahere defuncto in re gravi?*

Resp. Aff. etiamsi ejus infamia ad alios non redundet. *Ita omnes.* quia defunctus retinet jus ad bonam opinionem, quam habet apud homines; & censetur etiam post mortem possidere famam suam, per quam vivit in memoria hominum. Ergo eam auferendo, inferitur ei grave damnum injustum: fama enim etiam post mortem magni æstimatur ab hominibus, & ideo ejus intuitu res maximè arduas aggrediuntur. Hinc illud Eccli. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi, & magni.*

Quare est obligatio restituendi famam defuncto sive ante, sive post ejus mortem injustè læsam: nam injusta ademptio boni proximi obligat ad restitutionem. Nec hanc remittere potest hæres, quia jus remanet defuncto, qui damnum injustè patitur.

Q. 11. *An licet se ipsum infamare?*

Resp. I. *Ex communi,* laudabile est seipsum infamare, veritatem aperiendo sine scandalo vitæ periculo, & aliorum injuria, ad coercen-

U s

dam

dam superbiam, ac vanam gloriam, ad acquirendam humilitatem, ad imitandum Christi opprobria, ut fecerunt quidam Sancti: quia homo est Dominus suæ famæ; & honestè eam bono majori postponit: si id faciat sine justa causa, erit per se loquendo venialis culpa, quia est quædam inordinatio, & prodigalitas. Non est tamen per se mortalis; quia nec est contra justitiam, cum homo sit Dominus suæ famæ: nec contra charitatem, quia charitas non obligat ad bona temporalia externa comparanda vel conservanda, nisi quatenus sunt necessaria ad bona spiritualia, vel ad vitam temporalem nostram, aut proximi conservandam.

Resp. II. Ex communi, est mortale contra charitatem seipsum infamare, aut cum scandalo proximi, vel etiam proprio, ut si inde fias ad peccandum effrænatior; aut cum periculo vitæ propriæ, ut si dicas te violasse torum alterius; nam est mortale dare alteri occasionem graviter peccandi, & prodigere id, cujus dominium non habes. Item si infamia tua impediatur, ne possis prodesse proximo, cui ex sola charitate prodesse teneris. Imò est etiam contra justitiam, si propria infamia redundet ad alios, ut ad ordinem Religiosum, si sis Religiosus: quia cum fama tua sit connexa cum fama aliorum, non potest lædi fama tua, quin etiam fama illorum lædatur. Si autem jus habent ne suâ famâ spolientur sine gravi, & justâ causa,

causa, quod jus tunc violas. Item si fama tua sit necessaria ad bene, & utiliter gubernandos alios, ut si sis Episcopus, Parochus, Prælatatus &c. nam ex justitia teneris nihil facere, quod impediatur, ne rectè, & utiliter aliis munus tuum exequaris, cum tenearis ex justitia illud sic obire.

Q. 12. *An licet contumeliam illatam repellere?*

Resp. Sic respondet S. Thom. 2. 2. q. 72. a. 3. *Dicendum quod sicut patientia necessaria est in his, quæ contra nos sunt, ita etiam in his, quæ contra nos dicuntur. Præcepta autem patientiæ in his, quæ contra nos sunt, sunt in præparatione animi habenda, sicut August. l. de Sermone Domini in monte exponens illud præceptum Domini, si quis percusserit te in unam maxillam, præbe ei et aliam, ut scilicet homo sit paratus hoc facere, si opus fuerit. Non tamen hoc semper tenetur facere actu; quia nec ipse Dominus hoc fecit, sed cum suscepit alapam, dixit quid me cædis? Et ideo etiam circa verba contumeliosa, quæ contra nos dicuntur, est idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, si expediens fuerit. Quandoque tamen oportet, ut contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. 1. Quidem propter bonum ejus, qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cæterò talia non attentet secundum illud Prov. 26. responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Alio modo*

modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas.

Q. 13. *An, & quomodo restituenda est fama?*

Resp. I. Est obligatio justitiæ ex genere suo gravis restituendi famam injustè læsam, sive imponendo falsum crimen, sive detegendo sine justa causa verum, sed occultum defectum, vel crimen. *Ita omnes.* quia tunc illata est vera injuria, damnosa, quæ proinde tolli, ac resarciri debet: jus enim quod quisque habet ad famam, auferri ob crimen etiam verum sed occultum & jam nemini nociturum nequit nisi per auctoritatem publicam. Adde quod bonum commune exigit, ut defectus, vel crimina occulta non detegantur sine necessitate aliqua: aliàs læderetur pax, ac tranquillitas publica, & tolleretur maximum frænum vitandi postea alia crimina, quod est famæ bonæ conservatio, & quo sublato in desperationem, & quodvis flagitium facile ruit humana fragilitas.

Resp. II. Fama injustè ablata restitui debet integrè apud eos omnes apud quos ablata fuit: nam Justitia exigit, ut damnum injustè illatum resarciatur integrè, & fiat restitutio ad æqualitatem; alioqui injustitia non tolleretur totaliter, & remaneret inæqualitas. Hinc qui publicè infamavit, tenetur famam publicè restituere.

Resp. III. Qui alium infamavit, falsum crimen

men imponendo, *ex communi*, tenetur illud efficaciter revocare, & adhibere omnem moralem diligentiam, ut falsa illa opinio ex animis hominum evellatur. Unde tenetur Auditoribus apertè significare voce, vel scripto, si necesse sit, se falsum dixisse, aut etiam mentitum esse, si opus sit, adhibito etiam Juramento, & testibus, si aliter non putentur credituri, quamvis idcirco ipse sit infamandus: quia tenetur efficaciter resarcire iniuriam illatam, ac proinde adhibere media ad id necessaria; & suæ culpæ imputare debet, quod sibi imposuerit tale onus.

Qui autem verum alterius crimen, vel defectum injustè revelavit, non debet dicere se falsum dixisse; quia mentiretur, quod nunquam licet: neque enim sunt facienda mala, ut eveniant bona; sed debet apud rudes dicere se perperam locutum fuisse, talem injustè infamasse, ei iniuriam intulisse: apud peritos verò qui ex ejusmodi locutione magis confirmarentur in opinione admissi criminis, debet (quantùm fieri potest, sine mendacio) infamatum laudare in aliis virtutibus apud eos, coram quibus detraxit, ut quantùm in unâ virtute amisit opinionis bonæ, tantùm in aliis acquirat, & sic fiat quædam compensatio; item eum honorare, vel quo vis alio modo ingenerare bonam opinionem de eo.

Sed qui libro famoso alterum injustè infamavit, tenetur restituere famam contrariis scriptis.

scriptis, vel publica revocatione: alioqui restitutio non esset efficax, & proportionata damno.

Resp. IV. Qui falsum, vel verum crimen alterius iniuste revelavit, tenetur ex Justitia reparare famam non solum apud eos omnes, apud quos eam abstulit, sed etiam apud alios omnes, quibus hi postea idem retulerunt, saltem in eorum defectum, si prævídít, vel prævídere potuit eos apud quos detraxit, rem propagaturos. *Est communis.* quia tunc detractor fuit causa iniusta ulterioris infamiae secutae ex illius iniuria, & voluntariae in illa. Quare ab immediatis auditoribus quærere tenetur, an idem aliis retulerint. Imò etiam si probabilius putasset auditores immediatos audita non relatu-ros esse aliis, videtur adhuc teneri in horum defectum: quia tunc adhuc dedit iniuste occasionem illi ulteriori infamiae: nam homines etiam aliàs prudentes facillè datâ occasione, ex inconsideratione vel aliter audita nar-rant. *Qui autem occasionem damni dat, damnum videtur dedisse.* Cap. ult. de iniur.

Q. 14. An qui crimen falsum alteri imponit, vel verum sed occultum iniuste detegit, tenetur omnia alia damna, sive in corpore sive in aliis bonis inde secuta resarcire?

Resp. Aff. Est communis, & certa. prob. I. ex cap. ult. de injur. ubi Greg. XIII. ait: *Si culpa tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, jure super*

super his satisfacere te oportet. 2. Quia est obligatio refarciendi omnia damna secuta ex injuria mortali; qui enim hanc intulit, est causa iniusta damnorum inde secutorum, idque etiamsi crimen sit verum, sed occultum: nam qui illud iniuste manifestavit est causa moralis iniusta damnorum, hæc enim secuta non fuissent sine tali manifestatione iniusta criminis.

Hinc qui defectum, seu crimen sive verum, sive falsum iniuste aperiendo impedivit alterum à consecutione optimi matrimonii, vel officii, aut beneficii quo dignus est, tenetur ei restituere, quanti spes illius obtinendi valet arbitrio prudentis, cum iniuste impeditur. Quòd si infamatus ideò privatus sit officio, vel alio bono, quod jam habebat, restitui debet valor officii vel talis boni; quia detractor fuit causa iniustæ jacturæ boni jam acquisiti imò qui proximum in vitæ periculum conjicit, falsum crimen ei affingendo, tenetur ex Justitiâ retractare etiam cum propriæ vitæ periculo: nam in pari causa & discrimine potior est conditio innocentis, quàm nocentis, qui est culpabilis causa periculi, & ideò qui vitæ tenetur damnum à se alteri iniuste paratum impedire cum suo damno saltem pari & paulo majori.

Q. 15. *Antenetur ad restitutionem, qui falsò scd bonâ fide putans crimen esse verum & publicum illud narravit?*

Resp. Qui innocentem licet inculpate infamavit

mavit etiam correctionis causâ, ubi primum errorem suum deprehendit, tenetur ex Justitia famam eius restituere, & avertere damnum ex infamia imminens. *Est commun. teste De Lugo.* Quia 1. Justitia quemlibet obligat ad curandum ne ex sua actione sequatur damnum aliis sine justâ causâ. 2. Tenetur ratione rei acceptæ seu famæ ablatæ, sicut qui bona fide accepit rem alienam, tenetur eam restituere, ubi primum id agnovit. Fama autem ex natura rei manet in potestate eius, à quo ablata est. Item causa fuit damni dati, & est in potestate ipsius eam auferre, & impedire, ne ulterius illud continuetur. 3. Non restituendo quodammodo detines famam proximi, dum in mente alterius malam opinionem à te injectam relinquis, quam potes evellere. Hinc si fueris in mora restituendæ famæ, & interea damnum in aliis bonis infamato eveniat, teneris adhuc illud resarcire: quia ex illo tempore, quo tuum errorem deprehendisti, & potuisti sine tuo gravi incommodo restituere, censeris causa iniusta infamiæ ut perseverantis, seu detentionis famæ, & damnorum ex tua omissione iniusta secutorum. Præterea, qui causam damni à se positam non removet, censetur velle effectum, seu damnum, quod ex ea secuturum novit: secus, si infamatus, sine infamatoris culpâ patiatum aliquod damnum, antequam infamator errorem suum agnovit; nam tunc non tenetur illud resarcire,
 cum

cum sit inculpabilis causa infamiae, ideoque & damni inde secuti, nemo autem extra contractum, aut quasi contractum seu officium tenetur resarcire damnum, quod sine sua culpa voluntaria alteri sequitur.

Sed quid si me narrante de aliquo publice infamato auditores alium intelligant.

Resp. Si periculum fuit, ne auditores alium intelligerent, teneris ex Justitia etiam cum pari damno ad restitutionem: tunc enim merito censeris causa moralis infamiae ex tua narratione secuta: si non fuit tale periculum, innocentem purgare, si potes, saltem sine gravi incommodo, teneris tum ex charitate, quae semper exigit, ut grave damnum proximi avertamus quoties sine gravi incommodo possumus: tum ex Justitia, quae obligat ad curandum, ne ex nostra actione sequatur aliis damnum sine justa causa. *Molina, De Lugo, &c.*

Q 16. An heres detractoris tenetur ad restitutionem fame à defuncto violata?

Resp. Neg. quia obligatio non respicit bona ei relicta, sed est merè personalis. At tenetur ex Justitia resarcire damna realia ex infamia secuta. Nam obligatio resarciendi damni in rebus illati afficit bona infamatoris & cum suo onere transeunt ad heredem; defuncti personam repraesentantem, qui sicut in bona, ac

jura, item in onera, ac debita realia defuncti succedit.

Q. 17. *Quenam excusant à restitutione famæ?*

Resp. Excusat 1. condonatio valida talis restitutionis facta ab eo, cuius infamia non redundat in alios: nam cum talis sit Dominus suæ famæ, potest eius restitutionem, sicut aliorum bonorum externorum validè condonare. Illicitè tamen condonaret, si eius fama necessaria esset ad ædificationem proximi, vel ad tollendum scandalum, tunc enim peccaret contra charitatem; in tribus autem casibus non potest validè condonari restitutio famæ.

1. Si infamia tua redundet in alios, qui inde maneat infamati, vel suspecti; quia non potest de aliorum fama disponere, & cedere Jus, quod habent, ne infamia eis inferatur, & ut illata tollatur, talis est infamia Religiosi, quæ redundat in suum ordinem, &c. 2. Si fama tua necessaria sit ad rectam muneris tui administrationem, nisi officium deponas, vel aliter famam tuam apud alios recuperes: nam subditi habent Jus, ut munus tuum erga illos rectè, ac utiliter exerceas, ideòque ut tollatur impedimentum ortum ex tua infamia. 3. Si ex tua infamia secuturum est damnum alicui tertio; nam infamator tenetur ex Justitia impedire illud damnum, cum ei causam iniuste dederit, ac proinde tenetur tollere infamiam tuam, ex qua

qua obventurum est, nisi tamen aliter amoveatur.

2. Excusat, si fama sit aliunde recuperata, puta per sententiam judicis, vel per rei evidentiam, vel per testes, aut aliter: quia jam sublatum est totum damnum illatum: ergo nihil manet resarciendum; perinde ac si equum tibi surreptum casu recepisses; potest tamen infamator condemnari per judicem ad aliquam satisfactionem etiam pecuniariam in poenam criminis. Sed si non accusetur apud judicem, tenetur tantum ad satisfaciendum per signa doloris, petitionem veniæ, vel honorem aliquem secundum conditionem personarum ob inœrorem illatum, & infamiam, quam passus est læsus, donec sublata fuerit, si putetur talem satisfactionem velle: damna autem in aliis bonis ex infamia secuta, compensari semper debent.

3. Si restitutio sit impossibilis, nam nemo tenetur ad impossibile ex reg. jur. in 6.

4. Si revera nulla fuit infamia ex detractio-
ne secuta, ut si audientes jam antea sciebant, quod narrasti, vel illud non crediderunt: quia tunc nullum damnum secutum est, ergo nullum est resarciendum. Si tamen tua narratione infamia proximi notabiliter aucta est, aut si auditores inducti sunt ad judicandum malum de proximo quod antea tantum suspicabantur, teneris ad restitutionem, quia tunc fuisti causa iniusta talis incrementi, seu damni.

X 2

5. Si

5. Si restitutio fieri nequeat sine periculo vitæ infamatoris, quæ judicio prudentum præstet famæ infamati: quia non est obligatio restituendi cum longè maiori damno, spectatis omnibus: nec tunc læsus est rationabiliter invitus. Si tamen ex tua calumnia impendeat infamato, aut aliis damnum grave in spiritualibus, vel periculum vitæ, aut grave scandalum, aut grande malum publicum, teneris cum periculo vitæ famam restituere: nam ista damna æquivalent, aut etiam præstant damno vitæ infamatoris. Idem dic, si jactura famæ, vel aliorum bonorum tanti, vel ferè tanti ex circumstantiis æstimetur, quanti jactura vitæ tuæ: nam quisque tenetur damnum à se illatum restituere etiam cum æquali, vel paulò maiore detrimento suo. A fortiori fieri potest, ut quis famam restituere teneatur cum jactura bonorum omnium.

6. Juxtà multos non teneris restituere, si crimen verum occultum quod aliis narraſti, fiat aliâ viâ justâ publicum publicitate, qua infamatus amiserit Jus ad famam.

7. Si infamia penitus abierit in oblivionem, nec periculum sit ne reviviscat: quia tunc infamia jam est abolita, ac proinde damnum sublatum. Sed si reviviscat postea, erit tunc obligatio restituendi. Si autem periculum sit ne aliquando infamia reviviscat, (ut facillè fieri potest, nam homines data occasione facillè recordantur, quæ obliti erant) debet detractor

etor satisfacere pro illo periculo, honorando, laudando infamatum, imò & dicta revocando, si crimen sit falsum.

Q. 18. *An in restitutione fama potest fieri compensatio?*

Resp. I. Est mortale contra Justitiam falsum crimen, sive in judicio sive extra illud imponere etiam calumniatori ad suam Justitiam, vel famam tuendam. *Est communis teste De Lugo. Quia 1. est medium intrinsecè malum, & prohibita hac lege, non falsum testimonium dices. Matt. 19. estque mendacium perniciosum, ac iniustum in re gravi: nam quisque habet Jus, ne ei ob ullam causam falsum crimen affingatur. Hinc Conc. Arelat. 1um & 2um & Marticon. 1um. Et alia concilia jubent excommunicari generaliter eos, qui falsum crimen obijciunt aliis. 2. Innoc. XI. damnavit has propos. 31. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere? 44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam Justitiam & honorem defendat: & si hoc non sit probabile vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

Resp. II. Non licet infamantem infamare, narrato etiam vero crimine præcisè ad compensandam infamiam illatam. *Est communis. quia non licet privata auctoritate malum pro malo reddere, & vindictam exercere. Non*

reddentes malum pro malo, ne maledictum pro maledicto, sed contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. 1. Pet. 3. Est autem mera vindicta, quando quis privata auctoritate infert damnum, per quod proprium damnum non impeditur, vel acceptum non refarcitur, ut cum infamia alterius non tollit tuam infamiam: sic non licet incendere domum eius, qui tuam incendit. Hinc qui se mutuò infamârunt, tenentur ad restituendum sibi mutuò famam, nisi sibi mutuò condonent, ut præsumuntur, si æqualitas sit in infamia.

Resp. III. Si qui te falsò infamet, ex communi potes aliquem eius defectum, vel peccatum verum occultum detegere ad labefactandum ejus testimonium, v. g. quod antea fuerit deprehensus in mendacio, perjurio, modo hæc manifestatio sit utilis, & necessaria ad famam tuam defensionem, nec majorem ei infamiam pariat, quàm sit ea, quam tibi injustè parat. Quia 1. quisque habet Jus tuendi propriam famam, quam alter vult injustè adimere; nec ille est tunc rationabiliter invitus, cum cogat jâsum ad hoc medium necessarium. 2. Potes detegere crimen alterius ad impediendum grave damnum proprium, vel proximi: ergo multò magis id potes ad avertendum damnum, quod ipse criminofus tibi parat injustè inferre,

Illicita tamen est defensio immoderata propriæ

priæ famæ, ut si maiorem infamiam alteri inferas ad tuam minorem avertendam, nam esset inæqualitas, ideóque injustitia refarcienda.

Quòd si manifestatio alieni criminis non sit necessaria ad famæ tuæ defensionem, sive quia potes eam aliter tueri ut testibus, juramento &c. Sive quia hæc revelatio ad tuam defensionem inutilis est; tunc illud detegendo peccas contra Justitiam, & teneris ad restitutionem: nam ille habet Jus ad famam, quamdiu ejus infamia, non est necessaria ad infamiam, quam tibi injustè infert, amovendam; & sine justâ causâ læderetur fama proximi, quod est intrinsecè malum: essetque mera vindicta. Sanchez, Molina, De Lugo, Lessius dicens hanc esse communioem sentent.

Resp. IV. Dum duo se mutuo infamârunt, & infamia utriusque æqualis est, si unus nolit famam alteri restituere, juxta multos alter non tenetur ad restitutionem, modo infamia prioris non redundet in alios. Prob. I. ex cap. ult. de Adulter. ibi: *Cum paria crimina compensatione mutua deleantur.* 2. Quia in rebus temporalibus, quando jura sunt paria, si alter nolit tibi servare Jus, & solvere debitum, nec tu teneris præstare, quod ei debes: est enim quædam justa defensio tui Juris, & compensatio boni tibi debiti. Fama autem est bonum temporale, cuius Domini sumus: unde uterque potest ob infamationem mutuam alter alteri restitutionem famæ condonare. Qui tamen

plus læsisset, tenetur ad restitutionem talis excessus infamiae, alioqui non reduceretur aequalitas. Item si altero volente tibi restituere, tu nolis idem ei præstare, peccas graviter contra Justitiam; quia es causa damni, quod is invitus patitur. Neque enim infamatio tua tollit infamiam ei illatam.

Q. 19. *An qui infamiam à se injustè illatam tollere nequit, tenetur pecuniâ compensare?*

Resp.. Multi negant eo quòd bona superioris ordinis nequeant restitui per bona inferioris ordinis: ac proinde tunc sit impotentia restituendi. Nam, inquiunt, justitia commutativa, quæ aequalitatem spectat, ac postulat, non obligat ad restitutionem, nisi res ablata reddi possit, vel in se, vel in æquivalenti saltem ex parte: at fama utpote bonum superioris ordinis ad pecuniam, non potest reddi in æquivalenti etiam ex parte per pecuniam. Alioqui bonum inferioris ordinis posset tandem per sui incrementum exæquare ex toto bonum superioris ordinis, ac proinde pecunia totam famam, contra illud Prob. 22. *Melius est nomen bonum quàm divitiæ multæ.* Igitur cum fama sit supra omne pretium, non est pretio æstimabilis, nec compensabilis.

Alii tamen cum S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1. & 2. probabiliùs docent talem teneri compensare pecuniâ, vel piis suffragiis pro infamato oblatis, vel aliter arbitrio prudentis propter easdem

easdem rationes, ob quas dicunt pecuniam pro damno vitæ, vel membri restitui debere. *Vide dicta, parte 2. cap. 6. q. 6.*

Fateretur Lessius infamatorem teneri ex quadam æquitate, & etiam ex charitate infamiam pecunia compensare, si infamatus sit pauper, qui non videatur aliter mœrorem deponiturus, & infamator sit dives. Sicuti enim ratione alicujus conjunctionis, vel beneficii accepti, lex charitatis me magis obligat erga hunc, quam erga illum, ita etiam ratione alicujus incommodi, quod alteri intuli, magis teneor erga illum. Sed videtur hæc esse obligatio justitiæ, nam ex justitia depelli debet mœror injustè illatus, & in hoc casu pecunia est unica medium aptum ad eum tollendum.

Porro consentiunt omnes infamatorem, si per judicem condemnetur ad satisfactionem pecuniarum, teneri ex justitia illam præstare: quia suppositâ tali injuriâ judex habet jus eum ad talem satisfactionem condemnandi, in pœnam criminis; & dandi læso jus ad illam: idque etiam si fama esset recuperata, nam potest justâ pœnâ punire delicta etiam post damna facta. At quisque tenetur justæ sententiæ parere. Item si infamator transigat certâ pecuniæ summâ cum infamato, tenetur ex justitia eam tradere: nam hoc pactum est justum, cum infamatus possit certâ pecuniâ pacisci, ut cedat ius, quod habet ad accusandum infamatorem, & exigendam satisfactionem, ac restitio-

tutionem, cum erit possibilis, iuxta autem conventiones obligant ex iustitia.

Q. 20. An honor per contumeliam læsus restitui debet, & quomodo?

Resp. I. Qui iniuste alterius honorem læsit sive coram aliis, sive coram ipso solo, ex communi, tenetur ad restitutionem: quia fecit iniuriam contra iustitiam commutativam; & contumelia parit imminutionem dignitatis, & dolorem ac mœrorem, quæ per satisfactionem tolli debent. Item qui causam offensionis dedit proximo, tenetur, quantum potest, ipsum placare, & se ei reconciliare, ex Mat. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris; quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum, & vado prius reconciliari fratri tuo ... esto consentiens adversario tuo citò, &c.

Quòd si honor coram aliis læsus sit, debet apud illos omnes restitui, alioqui honor iniuste ablati non restitueretur ad æqualitatem. Si tamen læsus vindictam sumpserit de inhonorante, v. g. si eum percusserit, & hic id toleraverit, iuxta De Lugo non requiritur ordinariè ulterior satisfactio pro honore, nisi læsus sit multò superior: quia pro satisfactione videtur acceptare vindictam de se sumptam; & hoc ipso, quod alter vicissim non vindicat, censetur agnoscere suam culpam, & testari existi-

existimationem de læso. Deberetur tamen alia reparatio honoris apud alios testes iniuriæ, qui de hac vindicta sumpta nihil rescirent.

Resp. II. Si simul cum contumelia illata sit infamia, vel ex illa sequatur aliquod aliud damnum, tunc etiam cum fama resarciri debet damnum illud, quia lædens est illorum causa iniusta.

Resp. III. Ea adhiberi debet satisfactio, quæ prudentum iudicio spectatis omnibus circumstantiis, personæ lædentis, & læsæ dignitate, injuriæ gravitate, &c. Sufficiat ad reparandum honorem violatum: nam iustitia obligat ad satisfactionem æqualem offensæ, &c.

Varij autem assignantur satisfaciendi modi, scilicet exhibitio externa honoris, amica, & honorifica salutatio, ac compellatio, invitatio ad mensam, locum honorificum ibi dando; significatio doloris, veniæ petitio, & alia signa doloris, humiliationis, & reverentiæ erga offensum, &c. Rarò autem superiores tenentur veniam à subditis petere, *ne dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas*, ait S. Aug. Epist. 109. Sed contumeliam ostensione majoris benevolentia, & peculiari honore, ac favore tollere possunt.

Not. Omissio honoris debiti superioribus, vel etiam æqualibus, est peccatum non solum contra observantiam, sed etiam contra iustitiam, ideòque obligat ad aliquam satisfactionem: quia hoc debitum rigorosum est; & omissio

omissio

omissio honoris debiti ubi, & quando debetur, est inhonoratio, ac contumelia interpretativa; nam per illam censetur lædi dignitas superioris, & honor æqualis: ut si transeunte prælato non aperias caput cæteris aperientibus, cense- ris eum contumeliâ afficere.

CAPUT V.

*De Injuriis in bonis, quæ dicuntur fortuna,
& necessaria restitutione.*

NOTA. Injurix circa bona fortunæ com- plectuntur omnes damnificationes, seu actiones, & amissiones, quibus damnum in ejusmodi bonis injustè alteri infertur, sive rem ejus usurpando, accipiendo, detinendo, sive destruendo, sive deteriorando, sive exigendo id, quod non debetur, sive non solvendo id, quod ei debetur ex justitia, sive quovis alio modo. Quæ omnia sub nomine furti latè sumpti comprehenduntur, & prohibentur præcepto, *non furtum facies.* ex Conc. Colon. & Catech. Romano. *A parte enim totum significavit quidquid illicitè rerum proximi aufertur.* ait S. Aug. in cap. *Pœnale* 14. q. 5. Et verò inferre quocumque modo damnum alteri, idem est, puod quidpiam ab ipso auferre; nam (ut ait Aristot.) damnum quempiam accipere idem est, quod minus habere, quàm habere debuit. Quare quæ dicuntur de furto i trictè sumpto,

sumpto, applicanda sunt omnibus aliis modis
damni creandi proximo.

Q. I. Quid est furtum, & rapina, quomodo differunt inter se?

Resp. I. Furtum sumitur tripliciter 1. Latissimè pro omni injusta damnificatione in bonis, sive commissione, sive omissione fiat. 2. Latè pro omni injusta acceptione rei alienæ, sive ea sit fraudulenta, ut fit per contractus iniquos, sive occulta, ut fit per furtum strictè dictum, sive violenta, ut fit per rapinam. 3. Strictè, & furtum sic sumptum est occulta rei alienæ ablatio invito rationabiliter Domino, vel ejus justo detentore.

Dicitur 1. *Ablatio*, per quam intelligitur occupatio, acceptio, & retentio; nam acceptio, & accepti retentio moraliter censetur eadem actio: qui enim rem alienam iniquè retinet, licèt eam antea justè acceperit, perinde facit, ac si tunc primò injustè acciperet.

2. *Occulta*, hoc est, quæ fit Domino nesciente, vel saltem quam quis intendit facere Domino nesciente, & sine vi.

3. *Rei*, quo nomine à Theologis intelliguntur non solum res corporales, & mobiles, sed etiam res immobiles, & jura, ut census, servitutes, usus, ac possessio.

4. *Invito Domino*, seu sine consensu Domini saltem prudenter præsumpto: nam si quis acciperet aliquid, quod prudenter judicat donaturum

turum Dominum, si peteret, & nequit petere, non furatur, ex l. 47. ff. de Furt. si autem id incertum sit, præsumendus est Dominus invitus, cum nullus præsumatur velle, ut bona sua auferantur.

5. *Rationabiliter*, nam Dominus debet esse cum ratione invitus: unde qui in extrema necessitate accipit occultè ea, quibus indiget ad vitam servandam, nec aliter potest ea habere, non est reus furti.

6. *Vel ejus detentore*, seu Possessore: nam furtum committitur, quoties auferitur res invito eo, qui eam legitime possidet, vel detinet, ut conductore, commodatario, &c. ex l. 10. & l. 1. ff. de Furt. quia tunc auferitur usus, possessio, vel securitas, quam alter per illam rem habebat.

Resp. II. Rapina est rei alienæ usurpatio injusta, & violenta, seu facta præsentè, & invito Domino, vel ejus detentore iusto. Specie differt à furto quia iniustitiæ furti superaddit aliam iniuriæ speciem contra proximi honorem: nam vim inferre alicui in bonis suis species quædam est contemptûs & contumeliæ: quare rapina cæteris paribus est peccatum gravius furto, imò fieri potest, ut quis mortaliter peccet in genere contumeliæ, licet res ablata sit materia furti venialis, ut si rem exiguam superiori, vel personæ illustri per vim eripias.

Porro

Porro rapinæ reus est, qui per metum iniuste incussum aliquid ab altero extorquet: ut si publici Ministri, vel potentes viri aliquid indubitum postulent ab aliis, quod rogati ob metum recusare non audeant, estque crimen concussionis.

Q. 2. Quomodo dividitur furtum?

Resp. Dividitur in simplex, & qualificatum, quod scilicet secundum leges est dignum maiore pœna, quodque quadruplex est. 1. Est sacrilegium, quod est furtum rei sacræ, vel rei profanæ in loco sacro. 2. Est peculatus, quod est furtum rei ad fiscum, vel ærarium publicum pertinentis. 3. Plagium, quod est surreptio servi alieni, vel etiam hominis liberi. 4. Abigeatus, seu abductio alienorum pecorum.

Q. 3. Quale peccatum sunt furtum, & quævis iniusta damnificatio, & rapina?

Resp. Sunt mortalia ex genere suo: ita omnes Constat. 1. ex 1. ad Cor. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare... neque fures... neque rapaces regnum Dei possidebunt.* 2. Quia sine iusta causa, & auctoritate inferre damnum proximo est tum contra charitatem, tum contra Justitiam: quæ virtutes obligant sub mortali in re gravi.

Dixi, *Ex genere suo*, quia furtum potest esse veniale ex parvitate materiz; nam per furtum
rei

rei levis leve damnum infertur proximo, nisi inde sequatur aliud malum.

Q. 4. Quænam quantitas requiritur, ut furtum, vel quævis alia damnificatio in rebus externis sit mortalis?

Not. 1. Furtum rei levis potest esse mortale per accidens ratione damni inde secuti, aut lucri cessantis: ut si acum furaris sartori, qui non possit aliam habere, & ideo uno, vel pluribus diebus operas suas perdat; tunc peccas mortaliter, non quidem peccato furti strictè dicti, cum non surripias aliquid notabile, sed peccato damnificationis iniustæ, quæ proprio nomine caret; nam per ablationem acûs es causa iniusta, cuius sartor damnum grave patitur: est autem mortale contra iustitiam, creare alteri grave damnum sine iusta causa. 2. Ratione scandali, ut si scias ideò alterum blasphematurum; nam mortale est sine iusta causa facere id, ex quo prævidetur alter mortaliter peccaturus. 3. Ratione gravis mœroris, quem concipit Dominus ex furto, ei levis propter affectum ad illam: tunc enim graviter peccas salutem contra charitatem; ex qua tenemur impedire grave damnum proximi, quando facile possumus, licet illud irrationabiliter eventurum sit. Sed hic quæritur quænam materiæ quantitas per se requiratur ad mortale, secluso omni alio.

Not. 2. Quantitas per se requisita ad mortale

tale peccatum in furto, & quavis alia damnificatione injusta, debet esse gravis, vel absolute vel respectivè: nam ablatio rei levissimæ putà oboli non potest esse mortalis per se, cùm sit levis læsio proximi, & leve malum. Quantitas autem gravis absolute est ea, quæ secundum se, & respectu omnium est notabilis, & parit inutilitatem notabilem: ideoque ejus ablatio privat notabili utilitate; & sic infert damnum notabile, & consequenter reddit Dominum cum ratione graviter invitum. Quantitas gravis respectivè est ea, quæ est notabilis relatè ad facultatem, conditionem, & indigentiam certarum personarum, spectatis omnibus circumstantiis: sic quantitas aliqua levis respectu divitis, censetur gravis, ac notabilis respectu pauperis ratione illius inopiæ. Hinc Marc. 12. Christus ait viduam pauperem, quæ duo minuta dederat, plus spectatâ scilicet ejus penuriâ, dedisse, quàm divites, qui multa præbuerant.

Resp. Quantitas gravis absolute, ideoque sufficiens ad mortale respectu omnium etiam Regum, est ea, quæ exæquat valorem sexaginta assium, seu trium librarum; nam talis summa secundum se spectata, est notabilis, & parit utilitatem notabilem. Nec levis est etiam respectu Regis, spectatis omnibus ejus oneribus, ad quæ sustinenda non parum juvat: ex ea enim Rex potest uno die decem, vel duodecim milites alere, qui vitam suam pro illo exponunt,

nunt, vel unum militem per multos dies. Igitur cum talis valor in ordine ad usus humanos fit magnus in se, ejus damnum merito censetur magnum absolute, & respectu cujuslibet vel ditissimi, quem privat facultate disponendi de bono secundum se notabili, nec parum utili: & sic talis valoris damnum est notabile secundum se, ac ratione boni ablati. Adde quod si tale furtum non prohiberetur graviter, daretur occasio multis illud patrandi; unde sequeretur gravissimum damnum principibus. Imò Toletus ad mortale requirit tantum respectu ditissimorum quantitatem unius vel duorum juliorum.

Quantitas vero gravis respectivè ad conditiones personarum, & sufficiens ad mortale, quadruplex est, nimirum respectu divitis triginta asses, respectu mediocriter divitis viginti asses, respectu artificis non pauperis duodecim asses, vel quantum ei valet merces operæ diurnæ; respectu pauperis sex asses; nam unaquæque hæc summa respectu singulorum merito censetur notabilis, & singuli præsumuntur in his esse cum ratione graviter invitæ enim verò talis summa est respectu singulorum pretium laboris haud levis; & non exiguam ipsis parit utilitatem, atque ejus privatio incommodum non leve.

Nota. Cum quantitas materiæ furti mortalis non possit Mathematicè statui, sed tantum moraliter; qui Regi surriperet summam designatam

signatam excepto uno, vel altero asse, censetur peccare mortaliter, quia in moralibus parum pro nihilo reputatur: ac proinde quæ parum distant, nihil distare censentur.

Q. 5. *An & quomodo peccatur mortaliter per minuta furta?*

Resp. I. *Ex communi* qui per plura parva furta uni, vel pluribus facta intendit acquirere quantitatem notabilem, peccat mortaliter tum illa intentione; quia volitio furandi rem notabilem, seu inferendi damnum notabile, mortalis est, nam est volitio peccandi mortaliter, & actus voluntatis participat totam malitiam objecti. Tum etiam quovis furto levi ex illa intentione procedente, quia singulis vicibus aufert rem parvam cum intentione mortali auferendi magnam. Quod autem fit ex intentione mortali, quamvis in se leve sit, est peccatum mortale: actus enim imperatus à voluntate participat malitiam interioris actus imperantis, nam cum illo constituit unum mortaliter actum totalem, estque illius executio. Supposita tamentali intentione, multa illa furta continenter facta unum sunt furtum mortale: quia manant ab uno eodemque proposito efficaci, non interrupto, & virtualiter permanente. sed si interruptè fiant, tunc multiplicantur actus voluntatis mortaliter mali; item peccat mortaliter, qui rem levem semel furatur cum voluntate furandi magnam, si ea oc-

curreret, quia habet volitionem furti mortalis.

Resp. II. Qui saepe minima furatur sine animo auferendi rem notabilem, sed tantum ex occasione data accipit successivè quantitatem notabilem, vel damnum notabile paulatim, & successivè infert, peccat mortaliter per ultimum furtum, vel damnum rei de se levis, ubi advertit se per illud quantitatem notabilem complere. *Est communis.* Prob. non solum quia tunc incipit detinere alienum in notabili quantitate, ut docet communis sententia, sed etiam ratione ipsius acceptionis, ut docet saltem communior nam 1. tunc scienter accipit usque ad notabilem quantitatem, & hac ultima acceptione notabile damnum infert. 2. Qui vult, & ponit complementum damni notabilis proximi, eo ipso vult damnum notabile proximi: sed qui vult damnum notabile proximi, peccat mortaliter: ergo. Et verò si quis decem furtis parvis surripuit novem asses artificii, & videns si adhuc tres furetur, quantitatem fore notabilem, & damnum grave respectu illius; certè eo ipso, quòd vult furari, & furatur tres asses, vult saltem interpretativè quantitatem, quam surripuit, esse notabilem, & damnum, quod intulit esse grave: sed qui hoc vult peccat mortaliter. 3. Hæc ultima acceptio, licet de se levis, prout conjuncta moraliter cum aliis prioribus, complet ablationem rei gravis, revera gravis est, ac proinde mortalis:

lis: sicut retentio ultimæ partis licet de se levis, tamen quatenus cum retentione aliarum jam acceptarum, complet retentionem gravem, est gravis, ac mortalis retentio. Itaque licet levia furta præterita non uniantur moraliter cum hoc ultimo in ratione peccati, ununtur tamen ratione materiæ, & damni illati: multæ enim leves materiæ, & multa levia damna inter se moraliter uniantur, & aliquid grave constant.

Hinc famuli, & ancillæ peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, si per plura furta levia etiam circa esculenta, & poculenta quantitatem sufficientem ad mortale compleant; quamvis juxta multos requiratur major quantitas in esculentis, & poculentis, quæ ipsi met consumunt quàm in his, quæ aliis donant. Idem dic de liberis, licet circa illos multi requirant majorem quantitatem quàm circa famulos, quia, inquit, parentes sunt minus invitati.

Imò secundum Rebell. Sanch. De Lugo, Bonac. & alios quodlibet furtum leve factum post completam materiam est mortale, quia toties adest voluntas saltem implicita augendi prius damnum grave, quod res ipsa augetur; & toties completur voluntas habendi materiam gravem partim retinendo, partim addendo novam: ac proinde quodlibet furtum subsequens est executio talis prævæ voluntatis: pot

Resp. III. Qui per furta minima qua nita-

tem notabilem implevit, *ex communi* tenetur sub mortali quamprimum restituere; quia alioqui esset iniquus detentor rei alienæ, seu alteri debitæ notabilis, & læderet jus alterius in re gravi: hinc Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Non tenetur quis sub pœnâ peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.*

Resp. IV. Tota hæc doctrina de levibus furtis vera est, etiamsi fiant diversis personis, quarum singulæ seorsim sumptæ damnium duntaxat leve patiantur, ita ut i. quodlibet ejusmodi furtum factum cum animo quid notabile acquirendi, sit mortale. *Ita commun.* Tum quia graviter, & generaliter damnantur in Scriptura omnes, qui utuntur ponderibus, vel mensuris iniquis, licet ex tali usu sæpe leve duntaxat damnium singulis obveniat. Deut. 25. *Non habebis in sacco diversa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor, ... abominatur enim Deus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam; & Prov. 11. Statera dolosa abominatio est apud Dominum... & pondus æquum voluntas ejus.* Tum quia quodlibet fit cum voluntate mortali seu peccandi mortaliter, nam mortale est velle furari alienum in magnâ quantitate, cum hoc graviter prohibitum sit, & materia sit gravis. Deinde hæc ratio damni creandi nocet graviter societati humanæ: unde meritò censetur graviter prohibita jure naturali: nam alioqui sin-

guli

guli à diversis possent grave damnum accipere; & daretur ansa artes, ac labores honestos negligendi: nam citra mortale quilibet posset ditescere per minuta illa furta diversis facta.

2. Licet plura levia furta, ac damna fiant diversis sine intentione acquirendi aliquid notabile, sed tantum ex occasione data, tamen ultimum furum, seu damnum de se leve, sed complens quantitatem notabilem est mortale. Ita *Turrian. Valentia, Sanchez, & alii multi*. Quia licet quantitas sit levis respectu singulorum, quibus fit furtum, nec proinde singulis inferatur grave damnum; est tamen notabilis respectu communitatis, seu multitudinis eorum. Ergo fur ultimo furto levi complente quantitatem notabilem vult, & infert damnum notabile illius communitatis, seu multitudinis eorum; & vult habere, & habet alienum in magna quantitate. Et verò multis inferre damnum parvum, perinde est, inquit *Lefsius*, ac si uni inferas magnum: nam omnia illa parva simul juncta efficiunt unum magnum, quod est communitatis, quæ tali summa posset aliquem notabiliter juvare.

3. Est obligatio sub mortali sic accepta restituendi quam primùm: nam alioqui injustè retineretur res aliena notabilis, & notabile damnum injustè illatum continuaretur. Quod si restitutio fieri moraliter nequeat singulis, quibus subtracta est res levis, aut illatum leve

damnum: vel quia ignorantur ii singuli, vel quia executio difficilior est, quàm res tantilla postulet, vel quia periculum est infamiae; tunc restitutio fieri debet pauperibus communitatis damnificatorum, vel in alia pia opera eisdem loco utilia: nam hoc videtur consentaneum iustae voluntati illorum. Secus, si quis sit modus restituendi ipsis læsis, vel majori illorum parti, v. g. vendendo eisdem civibus postea in majori mensura, vel minuendo pretium: quia læsus habet jus, ut damnum sibi restituantur, dum restitui ei potest.

Not. Secundum multos ad mortale requiritur major quantitas in furtis parvis, quæ fiunt pluribus, quàm quæ uni: quia damnum, divisum in plures censetur minus. Item Doctores communiter aliquanto plus requirunt in furtis levibus ad mortale constituendum, quàm in uno furto gravi, quando inter furta illa parva intervallum magnum intercedit: quia, Dominus minus graviter cum ratione invitus est, & minus damnum censetur, quàm si simul eadem quantitas surriperetur. Unde exigunt quantitatem paulò majorem in illis furis minutis, ut quantitas censetur notabilis in ordine ad constituendum mortale quàm in uno furto gravi. Certè si non adeò magnum sit intervallum, non requiritur ad materiam gravem maior quantitas, dum paulatim accipitur, quàm dum simul: nam tunc
illa

illa eiusdem est æstimationis, & damnum æ-
què magnum infertur.

Q. 6. *An quando plures uni per levia furta gra-
ve damnum inferunt, singuli peccant mortaliter,
& tenentur ad restitutionem, licet singuli
parum accipiant?*

Resp. I. Si id communi consilio, vel auxi-
lio, vel concursu fiat, singuli peccant morta-
liter, & tenentur ad restitutionem in solidum:
nam singuli consentiunt in totum damnum,
& ad illud totum moraliter cooperantur.
Hinc si multi milites vineam ingressi, com-
muni consilio, vel auxilio notabile damnum
inferant, quilibet miles peccat mortaliter, &
tenetur ad restitutionem in solidum, licet duos
tantum racemos carpisset.

Resp. II. Si id casu fiat, ita ut alter alterius
non sit conscius, sed quilibet seorsim, & inde-
pendenter ab alio leve damnum inferat, igno-
retque damnum ab aliis illatum, vel inferen-
dum; tunc nullus peccat mortaliter, & singuli
tenentur solum sub veniali restituere partem
damni à se illati: quia tunc singuli non sunt
causa physica, aut moralis damni notabilis,
nec in illud ullatenus consentiunt, unde quòd
damnum notabile ex singulorum furtis simul
sumptis sequatur, est omnino per accidens, &
præter intentionem singulorum.

Resp. III. Si advertant notabile damnum in-
ferendum per minuta furta, & tamen aliquid
leve

leve singuli accipiant, sed sine communi consilio, & auxilio, ita ut nullus sit alteri suo exemplo, vel hortatione causa furandi, quilibet peccat solum venialiter, & tenetur tantum ad restitutionem levis damni, quod infert: quia quilibet non est physica, vel moralis causa damni gravis, sed duntaxat levis. Damnum enim leve per suum furtum intulit, & non fuit alius causa nec occasio furandi, ut supponitur, nec consilio, auxilio, aliave ratione cooperatus est mortaliter damnis ab aliis illatis. Nec unum furtum ratione solius cognitionis aliorum conjungitur moraliter cum illis in ordine ad constituendum unum damnum grave imputabile singulis; nec quilibet tunc vult interpretative damnum notabile proximi, ac in illud consentit: quia quilibet non cooperatur moraliter gravi damno, & per accidens ac praeter cuiusque intentionem est, quod suum furtum cum aliis grave damnum Physice constituat.

Q. 7. An fur acquirat dominium rei furtivae?

Resp. Neg. Si ea discerni possit à rebus propriis: quia ad transferendum dominium requiritur justus titulus, ex L. 31. ff. de Acquir. rer. Domin. qui hic deest. Idem dic de usuris; quia ex hac lege nunquam nuda traditio transfert dominium, nisi praecesserit venditio aut justa causa. Cum autem *Instit. de rerum divis.* dicitur traditione rei transferri dominium, hoc

hoc intelligitur de traditione rei cum justo titulo, quem alibi leges requirunt. At traditio usurarum est sine justo titulo, seu causâ justâ: nam ratione mutui nihil licet accipere, nec illæ liberaliter, ac sponte donantur; sed sunt bonum alienum Domino invito, ac sine justo titulo acceptum, & retentum, perinde ac pecunia à latrone extorta. Hinc qui bona fide res alienas à fure, vel usurario accepit, tenetur eas restituere vero Domino ubi primùm id rescierit; nam *nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.* L. 54. ff. de Reg. Jur.

Si autem fur, vel usurarius res furtivas, vel usuras suis rebus permiscuerit, ita ut ab his discerni nequeant, & ipse habeat animum acquirendi sibi totum cumulum, earum dominium juxta multos acquirit, ex Instit. de rer. divis. & l. 78. ff. de Solut. ibi: *Si alieni nummi in scio vel invito Domino soluti sunt, manent ejus cujus fuerunt. Si mixti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri qui accepit, in Libris Cassii scriptum est, ita ut actio Domino cum eo, qui dedisset furti competeret.* Sed illa non loquitur de mixtione mala fide facta. Et Instit. Loco cit. id relinquatur arbitrio judicis. illud certum est remanere tunc obligationem restituendi earum valorem, & compensandi omnia damna ob injuriam illatam. Ex communi, autem sententia fur, & usurarius fiunt Domini pretii accepti ab emente bona fide rem aliquam alienam, sed cum prædicta obligatione, ex l. 49. ff. de

ff. de Furt. ibi : Quod enim ex re furtiva redigitur, furtivum non esse nemini dubium est. Nummus ergo qui redactus est ex pretio rei furtivæ, non est furtivus. Quare si hanc pecuniã fur aliquid emat, v. g. pannum, venditor fit Dominus talis pecuniæ, nec tenetur illam restituere, cum sit furis ; sed fur manet obligatus ad restitutionem. Imò fur aliquid emens pecuniã furtivã, rei emptæ dominium acquirit, ex L. Penult. Cod. Si quis alteri vel sibi, &c. Venditor verò non fit Dominus pecuniæ furtivæ, nisi quando illam cum propria miscuit, ita ut ab illa discerni nequeat, L. 78. ff. de Solut. ratio est, quia fur non habet dominium rei furtivæ sicut alter contrahens rei suæ: ergo non potest illud æquè transferre. Præterea hoc ita statutum est legibus; nec est iniquum, quia pro eo, quòd rei alienæ venditor fit Dominus pretii, ipse vicissim emptori de evictione obligatus manet.

Q. 8. An licet occultè recipere rem suam apud alium extantem?

Resp. I. Qui occultè accipit rem suam apud alium justo titulo, v. g. pignoris, locationis commodati extantem, peccat contra Justitiam, & tenetur rem illam reddere, & resarcire damnum, si quod inde evenit: quia injustè alium privat usu Juris, quod in illam rem habebat, scilicet Jure securitatem ex ea percipiendi, vel ea utendi. Qui autem rem suam apud

apud alium depositam furtim accipit, peccat; quia (ut ait S. Thom. q. 66. a. 5. ad 3.) gravat depositarium, & sic tenetur ad relevandum hoc gravamen, ipsum monendo, vel depositum reddendo.

Resp. II. Qui occultè accipit rem suam apud alium sine iusto titulo extantem, & quam potest alia ratione putà per judicem recuperare, peccat contra Justitiam legalem; quia violat Juris ordinem. Sed non tenetur ad restitutionem; quia res illa sua est, & alter nullum Jus in illam habet. Ita S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 3. ibi: *Qui furtim accipit rem suam apud alium injustè detentam, peccat quidem, non quia gravet eum, qui detinet; (Et ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad recompensandum;) sed peccat contra communem Justitiam, dum ipse sibi usurpat suæ rei iudicium, juris ordine prætermisso. Et ideo tenetur Deo satisfacere, & dare operam, ut scandalum proximorum, si inde ortum fuerit, sedetur.* Talis autem non peccaret, si alia ratione nempe petitione, vel iudicis auctoritate, vel sine magnis sumptibus rem suam recuperare non posset, modo absit scandalum, & moneatur injustus detentor, (si fieri potest,) nihil jam debere.

Q. 8. An uti licet occulta compensatione?

Not. Occulta compensatio est, cum in scio eo, qui tibi debet, accipis, vel retines privata auctoritate ex eius bonis ea, quæ tibi certo debet ex Justitia.

Resp. I.

Resp. I. Non licet officialibus Reip. opificibus, operariis, famulis & ancillis, &c. aliquid furripere, eò quòd putent stipendium, de quo convenerunt, esse justo minus. Quia I. Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Famuli, & famula domestica possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod acceperunt.* 2. Nunquam licita est compensatio, nisi debitum sit certum, quod hic non contingit. 3. Agerent contra pactum, nam consenserunt in pretium minus. 4. Nihil eis debetur ex Justitia ratione laboris, & operarum, nisi pretium de quo conventum est, licet sit infimum, ex Matt. 20. *Non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?* Quòd si constaret pretium illud, de quo convenerunt, esse minus infimo, tamen fieri potest, ut illorum opera non sit magis utilis Domino, qui illos nolisset acceptare sub majore pretio. An autem hoc ita se habeat, non ipsorum, sed Domini est judicare. 5. Non invenerunt alios, qui plus dare voluerint. Ergo illud est justum pretium; nam justum pretium est illud quod communiter homines solvunt; non enim plus valet res, vel opera, quam id quod communiter pro ipsa inveniri potest. Denique si id liceret, aperiretur via innumeris furtis: nam isti sibi facile persuaderent stipendia esse justo minora, essentque judices, & executores in propria causa etiam dubia, ac incerta.

Resp. II.

Resp. II. Concurrentibus certis conditionibus licita est occulta compensatio. *Est commun.* quia hæc neque est contra Justitiam commutativam, cum nulla iniuria inferatur debitori nolenti solvere: ipse enim ex Justitia tenetur tantumdem dare, & creditor accipit id, quod ex Justitia suum esse debet; estque justa defensio ab iniuria, qua creditorem continuo vexat debitor, injustè retinendo id, quod ei ex Justitia debet. Ergo debitor non potest esse rationabiliter invitus quoad substantiam, sed nec quoad modum; quia creditorem excusat necessitas, & impotentia aliter accipiendi solutionem. Neque est contra Justitiam legalem, & publicam potestatem; nam supponitur Judex vel nolle, vel non posse rem debitam creditori adjudicare. Conditiones autem necessariae ad licitam compensationem hæc sunt.

1. Ut certum sit rem illam nunc actu debitam esse ex iustitia: nam si id incertum esset, non liceret quidquam surripere: quia in dubio, & in casu incerto melior est conditio possidentis; & iniquum est pro debito incerto certam solutionem propria auctoritate sumere, atque exponere se periculo accipiendi rem alienam sibi non debitam. Neque id licet, si res non esset debita ex Justitia, sed solum ex gratitudine: quia debitum ex gratitudine non est rigorosum, nec ullum parit Jus ad rem, nec est circa aliquid determinatum, sed pendens

ex

ex libera voluntate alterius. Defectus huius conditionis continet peccatum iniustitiæ obligans ad restitutionem: quia tunc fit iniuria cum damno.

2. Ut creditor non possit rem suam, vel sibi debitam alia ratione puta petitione, vel per iudicem obtinere. Alioqui fieret iniuria publicæ potestati, & peccaretur contra ordinem debitum à Jure constitutum juxta, *l. un. Cod. Ne quis in sua causa. ibi: Generali lege decernimus neminem sibi esse iudicem, vel jus sibi dicere debere.* Solus tamen defectus huius conditionis non obligat ad restitutionem: quia creditori non est illatum damnum, cum (ut supponitur) non plus acceptum sit ex eius bonis, quàm certò debitum erat ex Justitia. *Ita S. Antonin.*

3. Ut creditor non accipiat rem debitoris depositam apud se, vel sibi commodatam, ex cap. ult. *de Depos. & l. i. r. Cod. Depos. & l. ult. Cod. Commod.* quia fieret contra fidelitatem, & obligationem depositi, vel commodati, quod maximam fidem postulat, & contra conventionem saltem tacitam restituendi rem Domino.

4. Ut accipiatur res in eadem specie, si fieri potest: alioqui debitoris res sine necessitate, & eius consensu, ac proinde iniustè permutteretur.

5. Ut fiat sine periculo scandali, & infamiæ propriæ, vel proximi, vel damni tertii, qui putaretur

pareretur furatus, & cogeretur restituere: nam licet hoc damnum sequeretur per accidens, tenemur tamen ex charitate impedire grave malum proximi, quoties possumus sine nostro gravi damno.

6. Ut fiat sine injuria tertii, qualis esset, si acciperetur res alteri commodata, locata, oppignerata, vel apud eum deposita: nam iste tertius habet Jus rem illam ad suum usum, vel securitatem detinendi, aut custodiendi. Item si bona omnia essent hypothecata aliis: nam hi habent Jus ex iis solutionem accipiendi cum detrimento aliorum. Vel etiamsi non essent hypothecata, sed non sufficerent aliis debitis solvendis, non potes integram solutionem recipere, nisi hypothecam, vel privilegium habeas: nam alioqui non habes Jus ad integram solutionem cum damno aliorum, sed solum pro rata, cum alii creditores æquè Jus habeant ad bona debitoris: quod jus violas, si ex integro debitum recipias; nam auferis aliis id, quod pro rata perciperent. His adde ut facta compensatione debitor, si fieri moraliter potest, moneatur nihil jam debere, tum ne permaneat in peccato, existimando se teneri debitum solvere; tum ne ipse, vel ejus hæredes cogantur iterum solvere tuis hæredibus. Quod si voluerit postea solvere, non debet accipi iterata solutio; vel si nequeat sine infamia recusari, occultè statim restitui debet. Cum autem rarissimè omnes istæ conditio-

nes concurrant, rarissime licita esse potest compensatio occulta. Quamvis autem sit illicita non tamen obligat ad restitutionem, nisi quando injustè illatum est damnum alteri.

Q. 9. An licet in gravi, vel extrema necessitate aliena surripere.

Resp. I. Non licet in gravi, &c. vide pag. 356.

Resp. II. In extrema necessitate licet accipere rem alienam necessariam ad vitæ suæ, vel suorum conservationem. *Est commun.* quia in extrema necessitate omnia sunt communia saltem quoad usum: nam quisque habet jus naturale, & obligationem conservandi vitam suam, ac suorum per media ordinaria ad hoc ex se ordinata, & à Deo auctore naturæ omnibus concessa; qualia sunt bona externa, quorum proinde divisio, & proprietates fieri non potuit nisi servato aliis jure utendi illis in extrema necessitate.

In tali necessitate *Etiam potest aliquis occultè rem alienam accipere, ut subveniat proximo sic indigenti.* Ait S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. ad 3. nempe ex propriis bonis nequeat illi subvenire, tunc enim surriprensus est veluti instrumentum indigentis. Deinde cum quisque teneatur diligere proximum sicut seipsum, potest & debet ei subvenire eo modo, quo sibi licite posset, & vellet opitulari in eadem necessitate. Neutrum tamen licet 1. Si Dominus rei sit, vel foret in pari necessitate. *Ita omnes.* Nam

pari causa melior est conditio possidentis. Reg.
 Jur. 2. Si probabilis spes sit, posse te con-
 venienti modo petendo obtinere id, quo in-
 diges: quia cum propria per donationem ha-
 bere potes, sine necessitate alienum surripes.
 Putat tamen Lessius in hoc casu peccare solùm
 venialiter non petendo; eo quod non peccet-
 tur quoad rem ipsam, sed solùm quoad mo-
 dum, & Dominus debeat esse contentus quo-
 ad substantiam. Qui autem rem alienam et-
 iam magni momenti clam in extrema necessi-
 tate surripuit, ex communiore sententia non
 tenetur restituere, quando commoda facultas
 aderit: quia omnia tunc sunt communia sim-
 pliciter, & absolutè, cum bona ad vitæ conser-
 vationem à Deo hominibus omnibus concessa
 sint. Unde S. Thom. ad 2. ait. *Per talem necessi-
 tatem efficitur suum id, quod aliquis accipit ad
 sustentandam propriam vitam.* Teneris tamen
 restituere id, quod mutuo accepisti, vel emisisti,
 & in extrema necessitate consumpsisti: quia
 consumpsisti rem propriam acquisitam per
 contractum: & ideo quando res illa perit, tibi,
 qui es Dominus actu perit, non alteri, qui fuit,
 sed jam non est eius Dominus: quare obligatio,
 quam per contractum contraxisti, per super-
 venientem necessitatem fuit solùm suspensa,
 non extincta. Idem dic, si res in necessitate ac-
 cepta perduret hac transacta, ex cap. *Quod 1. q.*
7. Sic qui equum alterius abstulit, ut fugâ
 vitæ consulat, tenetur illum reddere, ubi ex

periculo evasit; quia indigebat solum usu equi, non eius proprietate. Item qui magnam pecuniae summam in extremam necessitate surripuit, tenetur eam transactam residuum restituere; quia cessante tali necessitate cessat Jus ex ea ortum, quod est solum ad vitae necessaria. Item si non sis simpliciter, & absolute pauper, sed habeas alibi bona, teneris restituere, quod extra patriam in extrema necessitate surripuisti; quia non licet alienum surripere nisi eo modo, quo extrema necessitas urget. At tua necessitas non est simplex, & absoluta, ergo non potes quidquam sumere nisi sub conditione restituendi. Praeterea non habes plus juris ad capiendam rem alterius, quam hic habeat obligationis eam dandi tibi: at tenetur solum eam tibi mutuare, cum non sis simpliciter pauper.

Resp. 1. Non licet in necessitate tantum gravi alienum surripere. Prob. 1. ex cap. 3. de furt. *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus poeniteat hebdomadas tres.* 2. Innoc. XI. damnavit hanc propos. *permissum est furari non solum in extremam, sed etiam in gravi necessitate.* 3. Neque jure naturali, neque gentium id permittitur, cum in sola extrema necessitate bona sint communia. Imo id debuit jure naturali prohiberi, nam si liceret, pateret via innumeris furtis cum magno societatis humanae detrimento, ac perturbatione Reip. nec homi-

nes satis abstinere ab otio, inertia, vel dilapidatione bonorum.

Resp. II. In extrema necessitate, &c. v. p. 354.

Q. 10. Quando nam uxor marito, & maritus uxori injuriam infert in bonis, & tenetur ad restitutionem?

Resp. I. Ex communi uxor peccat contra justitiam, & tenetur restituere viro, vel ejus hæredibus, si aliquid de bonis dotalibus, vel communibus, vel propriis viri surripiat, aut impendat invito rationabiliter marito. Quia injuriam cum damno infert marito; nam is solus in suum commodum habet administrationem dotis, & bonorum communium, quæ scilicet conferuntur initio vel acquiruntur tempore matrimonii & proprietatem mediæ partis horum, ut constat ex jure, dominium verò omnium bonorum priorum, id est, quæ ipse ante matrimonium habebat, & quæ per contractum matrimonii noluit esse communia; potest tamen uxor de bonis communibus, & fructibus dotalibus accipere, quantum opus est ad suam sustentationem, ad quamcumque familiæ necessitatem, si maritus ea deneget, cum dare possit, vel ad eleemosynas moderatas faciendas secundum consuetudinem piarum mulierum ejusdem conditionis, & facultatis, nisi vir sufficientes largiatur, vel ad avertendum damnum familiæ, aut mariti, ut fecit Abigail 1. Reg. c. 25. Item si maritus sit prodigus, potest uxor subtrahere

bona necessaria ad alendam familiam, & educandos, ac collocandos liberos secundum suum statum. Nam in his omnibus maritus non est rationabiliter invitus, cum speciali jure teneatur ista præstare, & familiam ac uxorem sustentare convenienter suo statui, & spectatis facultatibus utriusque. Vir enim debet uxori tanquam sociæ, familiæque matri decentem sustentationem pro qualitate statûs, & quantitate facultatum utriusque: & ideo uxor dedit ei dotem, & insuper præstat subsidium, atque operas suas.

Potest etiam uxor ex bonis dotalibus, & communibus, si non habeat alia, nec vir dare velit, accipere, quantum opus est ad suppeditandam sustentationem necessariam Patri indigenti, vel matri, vel proli propriæ, si quam habet ex alio matrimonio: modo remaneant necessaria marito, & ejus familiæ. Quia ipsa tenetur illis subvenire, & isti jus speciale ab ea petendi alimenta, nec vir potest rationabiliter id iniquè ferre, omnia tamen sic tradita tenetur probabiliter uxor referre in suam partem, dum partitio fiet cum hæredibus viri; quia injustè de alieno subveniret, cum habeat propria. Alii tamen probabiliter censent uxorem ad hoc non teneri; quia ea lege censentur matrimonia contrahi, ut onera, & debita realia, quæ superveniunt uni conjugum, fiant quoque debita alterius; & quia inopia parentum, filiorum, fratrum, ac sororum uxoris censetur esse

esse inopia ipsiusmet uxoris, cui maritus tenetur subvenire.

Resp. II. Maritus peccat contra Justitiam, & tenetur restituere uxori, vel eius hæredibus
 1. Si dissipet ejus dotem, cum dotis proprietates sit penes uxorem: vel accipiat, aut impendat bona paraphernalia, id est, ea bona, quæ uxor non attulit in dotem, nec per contractum matrimonialem voluit esse communia, sed sibi reservavit, nam uxor habet illorum omnium plenum dominium, & administrationem, nec proinde vir habet Jus ullum de iis disponendi. Idem dic de bonis sibi à marito, vel à quovis alio donatis, ut de illis liberè disponat.

2. Si bona communia notabili quantitate invita uxore, prodigè donet, vel in usus malos, aut vanos impendat; nam licet horum administratio sit penes maritum, tamen proprietates mediæ partis illorum ad uxorem jure communi pertinet: ac proinde maritus facit ei injuriam, partem ipsius, ipsâ rationabiliter invitâ, profundens. Unde soluto matrimonio, tenetur maritus, vel ejus hæredes ad restituendum Uxori vel ejus hæredibus. *Ita Lessius, Sanchez, & alii multi.*

Q. II. *An liberi peccant, & tenentur ad restitutionem, surripiendo bona parentum?*

Resp. Liberi, qui surripiunt, vel impendunt aliquid notabile ex bonis parentum, vel ex bonis quorum dominium, vel usumfructum Pater

Z 4

habet,

habet, peccant mortaliter, & tenentur restituere parentibus, vel cohæredibus. *Est communis.* & Constat 1. ex Prov. 28. *Qui subtrahit aliquid à Patre suo, & à Matre: & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Ergo peccat mortaliter. Quia accipiunt rem alienam notabilem invito Domino: neque enim habent Jus ullum disponendi de bonis parentum viventium. Nam *quamvis Filius familias sit hæres, non tamen est adhuc Dominus rerum, & ideo dare non potest.* Ait S. Thom. in 4. dist. 15. q. 2. a. 5. q. 2. ad 1. Quare Catech. Roman. ait furti reos esse Filios & uxores, qui à parentibus, & viris pecunias furripiunt.

Idem dic si Filius contra voluntatem parentis in usus vanos vel illicitos, ut in comotationes, comestationes, ludum, &c. expendat summam notabilem ex iis pecuniis, quas parens ei ad honestos tantum usus præfinitos dedit, puta ad emendum libros, vestes, &c. quia parens non intendit illi pecunias donare absolutè, ac simpliciter, sed tantum cum restrictione ad usus à se determinatos. Unde filius non habet Jus de illis disponendi nisi ad tales usus, Pater enim non plus juris ei confert, quàm intendit conferre. *Ita Lessius, Navar. &c.*

Hinc si filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, tenetur ex illis restituere: si non habeat, tenebitur in partitione hæreditatis cum cohæredibus computare in suam partem, quod

quod surripuit, nisi constet hoc tantumdem surripuisse, vel nisi Pater expressè, aut tacitè condonârit.

Q. 12. An si Filius-familias plus cæteris Fratribus pro Patre laboret, & aliquid ultra suam sustentationem ex labore suo, ac industria lucretur, potest ex tali lucro pretium operarum suarum subtrahere, Patre inscio?

Resp. Nihil potest sibi assumere, si parentes egeant ejus obsequio: quia filius ex pietate debet ejusmodi obsequia utrique parenti indigenti. Quòd si parentes non egeant ejus obsequio, & plus lucretur, quam impendat, juxta multos potest operæ stipendium petere, sicut potest alteri locare operas, ex l. 10. ff. de Obseq. ibi, *pietatem liberi parentibus, non operas debent.* Quòd si nihil petat, nihil potest clam surripere: quia tunc censetur gratis laborare; & alioqui si petivisset, Pater potuisset eum repellere, & ejus loco accipere alium, qui gratis, aut viliori pretio, aut melius servivisset. Ergo cum Pater non contraxerit cum filio, ei non debet salarium, præterea etiamsi deberetur illi salarium, non ei licet surripere Patre vivo; quia illud lucrum recensetur inter bona adventitia, quorum possessio, & usus-fructus pertinent ad Patrem donec filius emancipetur.

Multi tamen docent in tali casu Filium-familias

Z 8

mil.

milias, qui laboravit cum voluntate mercedem aliquando percipiendi, sed quam ex metu Patrem offendendi petere non ausus est, posse retinere aliquid suo labori congruens, quod Patrem mortuo ex bonis surripuit, deductis sustentatione, & usu fructu: quia, inquit, filius non debet esse deterioris conditionis, quam extraneus, cui ejusmodi merces deberetur: neque tenetur pro Patre non indigente gratis laborare. Et licet in foro externo censatur gratis laborasse, cum nullam pactio- nem inierit; tamen hæc præsumptio non habet locum in foro interno, cum ille semper habuerit voluntatem contrariam. *Ita Bartol. Decius. Navar. Lessius. Cabassut. &c.*

Q. 13. An qui rem furtivam emit, tenetur illam restituere Domino?

Resp. I. Qui rem furtivam emit mala fide, sciens, vel dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere, si habeat, vel ejus pretium in defectum furis si non habeat, nec possit recuperare. *Est communis.* quia injustitiam commisit rem alienam mala fide, sibi accipiendo contra voluntatem Domini: unde tenetur ratione injustæ acceptionis. Nec potest à Domino exigere pretium furi datum, sed jacturam illam malitiæ suæ, ac imprudentiæ imputare debet, *ex Tob. 2. Videte, ne fortè furtivus sit, reddite eum Dominis suis; quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere.*

Resp.

Resp. II. Qui rem alienam à fure exiguo pretio emit cum intentione eam reddendi Domino, tenetur quidem illam restituere cum fructibus perceptis; sed potest à Domino exigere pretium furi datum, & impensas ad eam emendam, ac conservandam factas, & Dominus tenetur id totum ei rependere. *Est communis.* quia ille rem Domini utiliter gessit, rem ejus exiguo pretio emendo, ne ei periret. Ergo æquitas exigit, ut ei rependatur, quidquid de suo ad hoc impendit. Quòd si magno vel ferè æquali pretio emit cum tali intentione, Dominus tenetur solum reddere, quantum judicio prudentum gerendo utiliter negotium ejus, impendere potuit.

Resp. III. Qui rem furtivam emit bona fide, nesciens, nec dubitans esse furtivam, tenetur eam restituere Domino etiam non repetenti; nec potest reddere furi ut pretium datum recipiat, nisi certò sciat ab eo rem Domino restitutum iri. *Ita Major, Covar. Medin. Sot, Azor, Molina. Layman & alii multi. contra multos.* Quia 1. Dominus habet jus, ut sua sibi res restituatur à quocumque ejus possessore, non obstante jactura pretii; nam ea non obstante Dominus potest per se immediatè à quovis possessore rem suam recipere ac vindicare, l. 3. Cod. de Rei vindic. & Dominus nihil juris circa talem rem amisit perinde ac si à fure donata fuisset. Dominium enim rei alienæ non transfertur, nisi vel per legem, aut judicis sententiam.

rentiam, vel per Domini voluntatem, ex l. 11.
 ff. de Reg. Jur. *Id quod nostrum est, sine facto no-*
stro ad alium transferri non potest. Ergo possi-
 dens ratione rei acceptæ tenetur eam reddere
 Domino. Et verò perinde esse videtur sive
 Dominus rem suam repetat, sive ob facti ig-
 norantiam non repetat; nam ignorantia jus
 ipsi suum non adimit. 2. Si fur non inveniretur,
 vel si obiisset, juxta omnes res furtiva deberet
 reddi Domino, nec potest exigi pretium da-
 tum: quia nempe est aliena. At ex eo, quòd
 reperiri latro possit, idem Dominus nullum
 jus amittit. 3. Tradens rem alienam furi non
 restituro, cooperaris iniquæ illius detentio-
 ni, & positivè concurrens ad privandum Domi-
 num propria re. 4. Res cum omnibus suis
 conditionibus, & melioramentis ad Domi-
 num pertinet. Cùm ergo jam sit in statu se-
 curitatis apud emptorem, hæc securitas, quæ
 est quoddam melioramentum extrinsecum
 rei, ad Dominum pertinet. 5. Non licet rem
 alienam à periculo ereptam in illud reducere,
 v. g. non licet rem alienam ab incendio extra-
 ctam in ignem projicere. His adde textum.
 Tob. 2. supra cit. qui supponit rem bona fide
 emptam esse. Nec potest emptor pretium
 furi datum à Domino repetere, ex l. 2. Cod. de
 Furt. ibi. *in civilem rem* (id est contra jus ut ait
 Glossa.) *Desideratis, ut agnitas res furtivas non*
priùs reddatis quàm pretium solutum fuerit à Do-
minis. Nam qui emit à fure, nullum habuit
 jus

jus in re empta, nisi quod à fure potuit trans-
 ferri. At nullum jus potuit à fure transferri,
 cum fur nullum habuerit, ex Reg. 79. Jur. in 6.
 & l. 54. ff. de divers. Regul. *Nemo plus juris ad
 aliam transferre potest, quam ipse haberet.* Ergo
 emptor nihil potest exigere pro re illa, in quam
 jus nullum habet; sed damnum, quod inde
 patitur, fortuito casui imputare debet, perinde
 ac si pecuniam adulterinam accepisset, vel ali-
 quid casu amisisset. Si tamen sciret furem re-
 stitutum rem Domino, posset ei reddere, ut
 pretium datum recuperaret: nam tunc Do-
 minus non est rationabiliter invitus. Imò fur
 habet jus rem repetendi reddito pretio, ut eam
 restituat.

Resp. IV. Si emptor bonæ Fidei rem furti-
 vam bona fide consumpsit, aut si illa apud eum
 casu, vel culpâ periit, non tenetur ejus preti-
 um restituere Domino, nisi quatenus ex ea fa-
 ctus est ditior, ex l. 23. de petit. Hered. quia fuit
 possessor bonæ Fidei.

Resp. V. Si quis rem furtivam bona fide
 emptam revendiderit, & postea compareat
 Dominus, primus emptor tenetur rescindere
 contractum, pretium secundo emptori redde-
 re, & rem ipsam furtivam restituere Domino.
ita Sot. Azor, Valentia, De Lugo & alii. Quia
 I. venditor ex vi contractûs tenetur servare
 emptorem indemnem ab omni lite, molestiâ,
 & sumptu circa rem venditam, nec potest eum
 ad alium ablegare, ex l. 1. ff. de Evict. alioquin
 esset

esset inæqualitas, ideóque injustitia: nam cum accipiat pretium certum, ac securum, cujus dominium in eum transfertur, tradere debet emptori rem securam, cujus quoque dominium in eum transferatur; quam rem si non tradit, tenetur pretium reddere, & rem recipere, ut reponatur æqualitas. 2. Error dedit causam contractui, nec emptor voluit tradere pretium nisi pro re cujus dominium in ipsum pariter verè transferretur. Quare venditor non satisfacit cedendo actionem, quam habet contra eum, à quo prius eam emit. Hoc enim non est eum indemnem servare, sed cogere ad sumptus, & molestias, ex l. 11. ff. de *Action. empti.* quòd si comparente Domino secundus emptor, qui rem habet, inveniri nequeat, venditor non tenetur pretium acceptum Domino rei restituere, nisi illud quod ex revenditione sine industria propria lucratus est, vel nisi rem dono accepisset: quia cum Domino teneatur solùm ratione rei acceptæ, & jam rem alienam non possideat, nec habere queat, tenetur solùm restituere, quatenus ex ea factus est ditior. Et aliunde leges statuunt, ut venditio rei furtivæ valeat ad transferendum dominium pretii pro ea accepti, non tamen ipsius rei, l. 49. ff. de *Furtis.*

Q. 14. *An qui pascit, vel ligna cedit contra justam prohibitionem tenetur ad restitutionem?*

Resp.

Resp. I. Qui pascit, vel ligna cædit in loco alicujus privati, vel in loco communitatis suæ, sed locato alteri, vel in loco alterius communitatis, peccat contra justitiam pro ratione rei ablatae, & damni illati, quod sæpe multo pluris est, quam res succisa valeat; & tenetur ad restitutionem. *Ita Scot. Lessius & alii.* quia violat jus alienum cum damno: nam herbae, & ligna, utpote prædiorum fructus, pertinent ad Dominum fundi, qui potest ea locare, & vendere.

Licet tamen herbis, & frugibus collectis mittere oves ad pascendum herbam nascentem, quam Dominus agri non est venditurus, nec ex ea utilitatem percepturus, nec suo gregi destinaturus: quia tunc non aufertur alienum invito Domino, sed tacite consentiente; & ita fert consuetudo recepta.

Resp. II. Qui in loco communitatis suæ pascit, vel ligna cædit contra justam prohibitionem, peccat, & tenetur restituere communitati, si magnum damnum inferat. *Ita De Lugo, Valentia, & alii.* quia aufert alienum invito Domino, & injustè minuit portionem aliorum. Enimverò si pecuniæ ad communitatem suam pertinentis, & singulis ejus membris distribuendæ summam notabilem surriperet, num graviter peccaret, & restituere teneretur? Ergo etiam peccat, & ad restitutionem tenetur, si æquivalens injustè quoquo modo auferat, idem dic à fortiori de eo, qui ligna cædit in
sylva

sylva ad principem pertinente cum verè aufe-
rat rem alienam invito Domino.

Q. 15. An is, qui contra prohibitionem venatur,
piscatur, vel aucupatur, peccat, & tenetur
ad restitutionem?

Not. Certum est 1. Eum, qui alterum im-
pedit à venatione, vel piscatione, ad quam jus
habet, peccare, & teneri ad restitutionem pro-
babilis lucri, quod deductis impensis ac labo-
ribus facturus erat: quia ei injuriam infero
cum damno. Eum, qui, etiam justè venando,
damnum aliis infert, putà segetes proculcan-
do, sepimenta dissipando, &c. teneri resarcire
damna illata: quia alii habent jus, ne damnum
patiantur in bonis suis. 3. Eum, qui occidit,
aut lædit animal alterius, dum in suo prædio
damnum infert, peccare graviter, & teneri ad
restitutionem: quia non habet jus occidendi,
aut lædendi animal alienum, sed solùm expel-
lendi, & satisfactionem exigendi; non enim
ideo desinit esse Domini sui, sine cujus con-
sensu destrui non potest nisi per auctoritatem
publicam.

Resp. I. Qui venatur in fundo alicujus pri-
vati invito Domino, semper peccat saltem ve-
nialiter. Ita Covar. Medin. Lessius & alii. quia
facit ei injuriam, nam Dominus jus habet, ut
nemo in suo fundo se nolente venetur, ex In-
stit. de rer. divis. & l. Item ff. de Usu-fructu.
Quòd si notabile damnum inferat, ut capien-
do feras,

do feras, quas Dominus fundi venaturus erat, & probabiliter capturus; vel crebrâ venatione efficiendo, ut minoris æstimeretur jus venandi, quod vendere, vel locare statuerat, peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem judicio prudentis statuendam. nam violat jus Domini cum gravi ejus damno.

Resp. II. Qui venatur in fundo alieno sepe, vel muro clauso, peccat graviter, & tenetur restituere animalia in tali loco detenta, quæ ibi cepit: quia ejusmodi animalia sunt Domini, cujus est locus, cum censeatur amisisse naturalem libertatem, & jam occupata à Domino, à quo facile apprehendi possunt. *Instit. de rer. divis.* idem dic de eo, qui in alieno stagno, seu vivario piscatur; quia pisces omnes ibi conclusi, sunt Domini loci.

Resp. III. Qui venatur, aut piscatur in loco publico non prohibito nec ulli speciatim ad dicto, sed modo seu medio, vel tempore prohibito, peccat mortaliter, si notabile damnum inferat, v. g. extinguendo magnâ ex parte ferrinam sobolem, vel aquas inficiendo. *Lessius & alii.* quia tunc graviter lædit jus venandi, ac piscandi, quod habet communitas; & spem lucri, ac oblectationis injustè aliis eripit, vel saltem notabiliter minuit: unde tenetur ad resarciendum hoc damnum.

Resp. IV. Qui venatur in loco publico venationi principis, vel aliorum justè assignato, semper peccat contra justitiam saltem venia-

liter, & mortaliter dum notabile damnum infert, ut capiendo feras magni pretii, vel multas, ita ut princeps, vel alii qui soli jus venandi habent, non possint tot capere, quod antea solebant, vel non æquè facillè, &c. Ita *Valentia, Lessius & alii*. quia tunc graviter lædit Jus principis: unde tenetur ad compensationem damni, si princeps eam curet, nec contentus sit, ut deprehensi pœnam luant.

Resp. V. Qui in loco publico prohibito, vel ad privatum pertinente venatur invito Domino, licet peccet, & teneatur resarcire damnum illatum; non tamen tenetur restituere feras captas, quæ libertate naturali fruebantur: quia ejusmodi feræ sunt primò occupantis, cum nullius sint; nisi tamen feræ libertate fruente lege aliqua ita addicantur principi, vel bono publico, ut non cedant in dominium capientium.

Q. 16. An tributa solvi debent ex justitia?

Not. Tributum hic late sumitur nempe pro eo omni, quod Principi, vel Reip. penditur, ut & statum, ac dignitatem suam tueri, & communibus necessitatibus, ac commodis prospicere possit. Unde hac voce continetur etiam vectigal, quod pro rebus in civitatem, vel Provinciam in vectis, vel ex ea a vectis exigitur, & vocatur etiam gabella.

Resp. Est obligatio justitiæ solvendi justa tributa, ac vectigalia. Est commun. sent.

Prob. I.

Prob. 1. ex Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cesaris, Cesaris.* & ad Rom. 3. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum, cui Vectigal, Vectigal.* 2. Quia ex justitia debentur Principi ratione sui officii, ac laboris pro Rep. & pacti saltem impliciti; sùntque justa stipendia administrationis suæ ad ejus sustentationem, & subsidia necessaria ad onera publica sustinenda, ad pacem, tranquillitatem, ac Justitiam tuendam, Reip. pericula avertenda, &c. Principes enim ex officio tenentur subditorum felicitati, quieti, ac saluti diligenter consulere, justitiam per se, vel per suos præfectos, ac magistratus administrare, crimina avertere, punire, & coërtere, subditos & eorum bona, ac Jura tueri, hostes arcere, item Religionem Catholicam tueri, ac promovere. Ut autem hæc præstare possint, tenentur populi tributa, ac vectigalia eis solvere, iisque parere. Hinc tributa iusta solvi debent antequam petantur, nisi ex consuetudine non solvantur ante petitionem, & ex communi sententia, teste Valentia, restituere debet, qui ea non solvit. Item non licet uti fraude ad vitandam gabellam, sed solvi debet saltem cum exigitur.

Imò etiam exteri tenentur vectigalia solvere: quia iustè iis imposita sunt, & sub hac tacita conditione admittuntur ad negotiandum; atque hoc onus compensatur per protectionem, ac securitatem, quam ibi habent, & per alia commoda, quæ ibi percipiunt.

A a 2

Ut

Ut autem tributa justa sint, non debent esse majora, quàm postulet principis sustentatio, consideratis statu, dignitate, ac ditione, & necessitas, vel magna Reip. utilitas. Nam hic est finis, ad quem ordinantur, & propter quem solum exigi possunt; ideoque non debent illum excedere. Quòd si Principes plus exigant ad superfluum luxum, ad prodigas largitiones, ad usus vanos, &c. Peccant contra Justitiam, & tenentur ad restitutionem. Quia non habent potestatem in personas, & facultates subditorum, nisi in ordine ad bonum commune, & suam sustentationem convenientem. Nam omnis potestas publica est solum ad bonum publicum instituta, ideoque non se extendit ultra illud, cum finis rei sit ejus mensura. Unde S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 8. ad 3. ait: *Si aliquid principes indebite extorqueant, rapina est, sicut & latrocinium. Unde dicit Augustinus; remota justitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? ... Unde & ad restitutionem tenentur, sicut & latrones.* Debent quoque tributa exigi secundum proportionem facultatum singulorum, sic ut non alii plus, alii minus graventur, quàm justum sit.

Quòd si bonum commune postulet, ut nova & extraordinaria tributa imponantur ob causam publicam, in eam ex Justitia impendi debent, & causa cessante cessare.

Porro in dubio de Justitia tributorum, exsolvi debent. Quia in dubio Justitiæ debet

pra-

præsumi pro justo præcepto superioris possidentis Jus præcipiendi, & exigendi tributa, quod Jus est altius, & majus jure, quod habent subditi in bona, quæ possident. Præterea princeps sæpe habet causas justas occultas. Imò etiam si essent evidenter injusta sive extorto, sive ex parte, tamen solvenda sunt, cum exiguntur, ad vitandum scandalum, ac perturbationem publicam, ob quam causam quisque jure suo cedere debet.

Q. 17. *Quid dicendum de Decimis?*

Resp. Decimæ solvi debent ex Justitia & religione secundum receptam consuetudinem, & ad restitutionem tenentur, qui eas non solvunt integras, vel solum de deterioribus rebus. Constat 1. ex titulo de Decimis, ex Conc. Gener. Later. 2. Quod cap. 10. de Laicis decimas Ecclesiarum quoquo modo accipientibus ait. *Nisi Ecclesia reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & periculum damnationis æternæ incurrere.* eadem autem est ratio de non solventibus, & sibi retinentibus; & ex Later. 4. cap. 53. & 54. item ex Trident. sess. 25. cap. 12. ibi. *Cum decimarum solutio debita sit Deo: & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt.* 2. Quia sunt bona consecrata Deo, & debita ex justitia intuitu Religionis in sustentationem Ministrorum, qui habent Jus percipiendi sustentationem à populo, cum in ejus commodum occupati sint,

sint, & pro eo Deum orent, laudent, Sacrificium offerant, & alia sacra Ministeria obeant,

Q. 18. *An malè distribuens bona, vel onera communia, tenetur ad restitutionem?*

Resp. I. Quamvis violatio solius justitiæ distributiivæ non obligat ad restitutionem, quippe quæ est actus justitiæ commutativæ, æqualitatem rei ad rem spectantis; quia tamen sæpe Justitia commutativa concurret cum distributiiva: ideo sæpe mala distributio bonorum, vel onerum multis distribuendorum obligat ad restitutionem, quoties scilicet in ea violatur Justitia commutativa, seu aliquod alterius Jus in re, vel ad rem.

Resp. II. Qui onera, tributa, militum hospitia, &c. malè distribuit, nec justam proportionem in iis servat, tenetur ad restitutionem privatis, quos illa inproportionata distributione gravat: quia in hoc violat etiam Justitiam commutativam: nam illos sine causa justa spoliat bonis, quæ possident, vel graviore incommodo afficiunt; & privatus quisque habet Jus strictum, ac proprium, ne supra facultatem, & debitam proportionem gravetur.

Resp. III. Distributio bonorum communium debitorum privatis ex aliquo titulo particulari, v. g. laboris, operæ, pacti, &c. ut solutio stipendii facienda militibus, vel operariis ex ærario publico, pertinet ad Justitiam commutativam.

mutativam, quippe quæ versatur circa debitum ex aliquo titulo particulari, ut constat ex eius notione. Quare si male fiat, contrahitur obligatio restituendi.

Resp. IV. Si bona communia ex lege, vel consuetudine, vel voluntate superioris, aut donatoris destinata sint principaliter in bonum eorum, quibus distribui debent: qualia sunt proventus aliquarum civitatum ad hoc donati, vel destinati, ut singulis incolis distribuuntur proportionatè ad indigentiam, vel merita, aut dignitatem singulorum; item pecuniæ summa à principe in præmium constituta militibus, qui fortiter pugnarunt, aut spolia hostium jussu ducis dividenda inter milites pro singulorum meritis, ac dignitate; malè ea distribuens tenetur restituere eis, quibus minus distribuit, quam habere debebant: quia in ea distributione violavit Justitiam commutativam: nam singuli habent jus accipiendi proportionatè ad suam indigentiam, vel merita, servitia, &c. Fundatum in donatione talium bonorum per distributorem proportionatè facienda.

Item qui accepit bona distribuenda pauperibus alicuius communitatis juxta cujusque indigentiam, tenetur ex Justitia commutativa talem pecuniam istis pauperibus, & non aliis, sic distribuere secundum voluntatem donantis: nam singuli isti habent Jus rigorosum in donatione fundatum accipiendi secundum

suam indigentiam. Ita S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 1. ad 3. ibi. *Recompensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per comparationem rei ad rem: ut si quanto minus habuit, quàm debuit, tanto plus ei detur. Et ideo jam pertinet ad justitiam commutativam.*

Resp. V. Qui malè distribuit bona communia primariò ordinata ad bonum commune, ut qui confert officia publica, vel Beneficia Ecclesiastica indignis aut minus dignis, tenetur refarcire damna inde secuta Ecclesiæ vel communitati: quia ex officio & pacto implicito, vel ex commissione acceptatâ, ideòque ex justitia commutativa erga Ecclesiam, vel communitatem; tenebatur in hac distributione bono communi prospicere, & eligere digniores. Sed juxta multos non tenetur ad restitutionem dignioribus, quos præterit: quia hi non habent Jus strictum, ac sibi proprium, & fundatum in titulo aliquo particulari proprietatis, pacti, donationis, contractûs, &c. nisi id factum sit in concursu, & examine, in quo digniores habent ex pacto implicito jus sibi proprium, ut aliis præferantur.

Q. 19. An in dubio, utrum res sit aliena, restitui debet?

Resp. I. Qui bona fide rem possidere cœpit, si postea incipiat dubitare, an sit aliena, tenetur ex Justitia veritatem diligenter exquirere:

nam

nam hæc investigatio necessaria est, ut unicuique quod suum est, reddatur; & aliàs se exponit periculo retinendi rem alienam. Quòd si post diligentem inquisitionem non appareat probabilius rem esse alienam, manet in possessione bonæ Fidei, nec tenetur restituere: quia in tali dubio melior est conditio possidentis juxta Reg. 65. Jur. in 6. *In pari delicto, vel causâ potior est conditio possidentis.* & l. 170. ff. de Regul. Jur. *In pari causâ possessor potior haberi debet.* Nam possessor, præter jus dubium utrimque æquale, habet jus certum actualis possessionis, quo potiori jure vincit jus dubium alterius non possidentis. Idque exigit bonum commune, ut finiantur lites, sumptus impediatur, bona non negligantur, & alioqui nemo ferè securus esset in rerum suarum pacifica possessione. Quòd si æquè probabile appareat rem esse alienam, Azor cum aliis docet licere possessori eam consumere, vel vendere, modò in animo habeat ejus pretium Domino postea cognito restituere; & admoneat emptorem de illo dubio; nam est quoddam vitium occultum rei, ex quo damnum emptori sequi potest, si Dominus compareat. Si verò multò probabilius possessori appareat esse alienam, tenetur eam restituere Domino, vel si cognosci nequeat, pauperibus: nam tunc longè major probabilitas prævalet possessioni, & potest certitudinem moralem parere. Nec jam par est causa,

quam regulæ juris ad meliorem conditionem possidentis exigunt, ac supponunt, ut notat De Lugo. Nec talis potest tunc prudenter negare esse alienam, & judicare esse suam.

Resp. II. Possessor bonæ Fidei, qui occurrente dubio non exquirat diligenter veritatem, peccat mortaliter, & si postea certò agnoscat Dominum verum rei, tenetur ei restituere rem, & ex eo tempore, quo dubitare cœpit, rei fructus, tum naturales tum mixtos non solum quos percepit, sed etiam quos non percepit, sed percepisset Dominus, si rem suam habuisset. *Lessius & alii.* quia ex eo tempore cœpit esse possessor malæ fidei, cum sciverit, se non posse justè sine inquisitione diligentem rem retinere; & fecit Domino injuriam, negligendo inquirere: nam quilibet habet Jus, ne quis se exponat periculo retinendi rem ejus, & ut in dubio Jus ejus expendatur. Quòd si, quia neglexit statim inquirere, nequeat postea veritatem invenire, tenetur restituere pro ratione dubii ita *Sanchez, De Lugo, & alii.* Nam omittendo inquirere, fecit injuriam ei, de quo dubitabat, an esset Dominus: ergo hæc injuria resarciri debet secundum proportionem spei, quam alter habere poterat, ut agnosceretur verus Dominus.

Resp. III. Qui antequam possideat, dubitat utrum res sit aliena, potest eam accipere titulo venditionis, donationis, &c. modò accipiat ex intentione eam restituendi Domino, si post

post diligentem inquisitionem invenerit, Quia in hoc Domino præstat beneficium, iam alioqui nunquam fortasse fuisset ei restituenda. Quòd si accipiat, ut sibi absolutè retineat, peccat contra Justitiam: nam lege Justitiæ tenetur non se exponere periculo accipiendi rem alienam invito Domino: at tali periculo se exponit, cum res illa possit esse alterius. Acceptam tamen potest, mutato animo, retinere, donec inveniat Dominum cui restituat, & tunc debet diligenter inquirere, an sit alièna. Et si probabilius appareat esse alienam tenetur eam Domino cognito, vel pauperibus, si cognosci nequeat, restituere cum omnibus fructibus: nam non potest tunc prudenter judicare esse suam, & negare esse alienam. Si autem sit æquè probabile rem esse alienam, debet eam cum altero, de quo dubitat, dividere, & si hic incertus sit, cum pauperibus: nam possessio capta cum dubia fide meliorem non facit conditionem sic possidentis. Ergo cum æqua sit ejus conditio, ac alterius non possidentis, æquale jus uterque habet: ideòque res, vel ejus pretium inter illos æquabiliter dividi debet.

Idem dic, si quis dubitans, an res sit aliena, præoccupavit illius possessionem à nemine occupatam. Si verò dubius an res sit sua, eam abstulit à possessore bonæ fidei, tenetur totam ei restituere sicut possessor malæ fidei: quia in dubio,

dubio, & pari causa potior est conditio possessoris bonæ fidei.

Resp. IV. Quando nullus eorum, de quibus dubitatur, an sint Domini rei, rem possidet; si dubium sit æquale, res æqualiter inter illos dividi debet, vel si dividi nequeat, ejus pretium, nisi forte ex eorum consensu agatur; nam non est ratio uni totum, vel plus, aut minus adjudicandi. Si longè probabilius sit ad unum illorum totam pertinere, tota ei est adjudicanda, uti adjudicaret æquus iudex re ita cognita.

Q 20. An qui dubitat, utrum solverit debitum, tenetur adhuc illud integrè solvere, si certo scire nequeat se solvisse.

Resp. Aff. Est communis. Quia 1. debito certo non satisfit per solutionem non certam, nam solutio dubia non est æqualis debito certo: Justitia autem æqualitatem exigit. 2. In eo casu pro debito stat possessio. 3. In foro conscientie judicare debemus de rebus istis sicut prudens iudex cognita veritate, & inspecto jure naturali judicaret in foro externo: nam forum internum debet sequi sententiam fori externi, nisi constet externum niti presumptione falsa. At in foro externo debitor cogetur solvere debitum certum, nisi probet solutum esse, etiamsi creditor fateatur se de solutione dubitare, nec eam recordari.

Nec dicas in dubio meliorem esse conditionem

item possidentis. Nam 1. hoc non est verum, nisi quando in ceteris par est causa possidentis, & non possidentis; nam regulæ juris parem causam exigunt ad meliorem conditionem possidentis. 2. Creditor possidet jus exigendi, & accipiendi solutionem debiti sui, quo jure spoliari non debet in dubio. Nec refert, quod debitor pecuniam solvendam possideat: nam dubium non versatur circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed circa Jus exigendi debitum, an adhuc sit, cum autem Jus illud certò extiterit, & non constet de ejus extinctione, creditor possidet durationem Juris illius. Ita De Lugo, Sanchez, &c.

Q. 21. *An est contra Justitiam prodere alterius secretum suæ fidei commissum, & obligatio resarciendi damnum inde secutum?*

Resp. Aff. Est commun. Quia quilibet habet Jus, ne ejus secreta detegantur; estque mortale, si arcanum sit gravis momenti, vel inde grave damnum proximi, aut discordiæ sequi possit unde illud Eccli. 27. *Qui denudat arcanum amici, fidem perdit... denudare amici mysteria desperatio est anime infelicis.*

Quare non licet arcanum etiam à privato creditum sine ejus consensu alteri aperire etiam ex præcepto superioris, nisi aliâ viâ cognitum sit, *quia servare fidem est de jure naturali*, ait S. Thom. q. 70. a. 1. ad 2. nihil autem potest præcipi, nec fieri contra id, quod est de jure naturali.

Excipe

Excipe nisi secreti revelatio necessaria sit ad impediendum grave damnum injustum spirituale, vel temporale tertii, vel communitatis à tali homine inferendum, aut continuandum, tunc enim non expectato præcepto superioris teneris secretum tibi creditum revelare iis, quorum interest, non nominatâ personâ nisi hoc necessarium sit ad malum impediendum. *Ita commun.* Quia charitas obligat ad impediendum damnum commune, & privatum innocentis etiam cum damno nocentis: nam bonum publicum, vel Jus nocentis, ad cujus defensionem revelatur secretum, prævalet juri, quod nocens habebat ad illud secretum, & ejus damno.

Hinc teneris patefacere eos, qui prava dogmata occultè spargunt, vel aliquid moluntur contra patriam, vel vitam, famam, bona alicuius privati, modò id extra confessionem noveris. Idque quamvis jurasses te non revelaturum. Nam juramentum illud, utpote contra obligationem naturalem charitatis invalidum est, & illicitum.

Item juxta multos non teneris secretum justè cognitum cum certo periculo vitæ tuæ, vel gravissimi damni occultare, nisi sit ex confessione notum, vel secretum principis, aut Reip. vel nisi eius revelatio vergeret in grave Reip. seu communitatis malum, vel promiseris cum tanto damno servaturum, quia seclusis his casibus, & cæteris paribus habes Jus tibi potius

potius consulendi, quàm alteri privato, qui non est in hoc rationabiliter invitus: nec censuris voluisse te obligare, cum tanto onere ad illud servandum.

Not. Is, cui alter injustè aperuit secretum tertii, tenetur illud non detegere. Quia illa cognitio derivata est à prima manifestatione sub secreto data, & ulterior illa manifestatio cederet in injuriam alterius, qui secretum commisit, essetque extensio, ac ampliatio injuriæ factæ à primo iniquo proditore.

Q. 22. An obligatio restituendi bona externa, & resarciendi damna in illis injustè illata à defuncto, transit ad heredes etiam extraneos?

Resp. Aff. Constat 1. ex c. ult. de sepult. & c. 9. de usur. & c. 5. de raptor. ibi: *heredes ejus moneas, & compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra Justitiam irrogaverat, juxta facultates suas, condignè satisfaciant.* 2. Quia onus restituendi bona est affixum bonis defuncti, qui eo ipso censebatur jam totum id habere minus in suis bonis, quòd teneretur illud in conscientia solvere: ac proinde onus illud transit ad eorum possessorem. 2. Hæres substituitur in locum defuncti, eumque repræsenterat quoad bona, jura, ac debita realia; & sicut succedit in bona, ac jura, item in onera, ac debita realia defuncti,

functi, quæ in se suscipit ex contractu implicito per acceptationem hæreditatis.

Si plures sint hæredes, singuli tenentur pro hæreditaria portione, non tamen in solidum. Quia sicut bona, & jura defuncti dividuntur inter hæredes, ita & onera, ac debita dividi debent ex l. 2. *Cod. de hæred. act.* & l. 26. *Cod. de pact.* æquum est enim, ut qui tantum ex parte commodum percepit, onus quoque ex parte duntaxat sentiat; nam licet singuli repræsentent defunctum, non tamen totaliter, sed ex parte: omnes autem simul eum repræsentant totaliter. Cap. autem *tua nos de usur.* solum significatur totam obligationem restituendi transire ad hæredes simul iunctos, ita tamen ut singuli non teneantur nisi ex parte.

Quod si res aliena extet in se apud unum hæredem, hic tenetur eam integram restituere; idem dic de re defuncti hypothecata alteri. Nam res sic alteri obligata transit cum suo onere ad quemlibet possidentem c. 5. *de pignor.* sed tunc is habet actionem de eversione contra cæteros hæredes, qui debent ei rependere pro rata. Cæterum legatarii non universales minimè obligantur ad restitutionem, si ea, quæ hæredibus relicta sunt, sufficiant ad solvenda omnia debita, relicta portione hæredibus Jure debita. Quia non succedunt in onera testatoris sicut hæredes, nec eius personam

sonam repræsentant. Si bona non sufficiant debent legatarii conferre ad restitutionem pro rata; quia ante omnia legata debent solvi debita, & postea deduci portio hæredibus debita.

Not. Hæredes tenentur etiam contractibus a testatore initis, l. 13. *Cod. de contrab. & committ. stipul.* ibi: *generaliter sancimus omnem stipulationem, sive in dando, sive in faciendo, sive mixta ex dando, & faciendo inveniantur, & ad hæredes, & contra hæredes transmitti, sive specialis hæredum fiat mentio, sive non.* Nam, ut dixi, hæredes repræsentant defunctum, eique sicut in bona, ac jura, ita & in onera, debita & obligationes reales succedunt.

